

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ
ANABİLİM DALI

DOKTORA
TEZİ

TÜRK NUTUKLARININ DİL,
KÜLTÜR VE EĞİTİM BAĞLAMINDA
SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİ

NERMİN ER AYDEMİR

TÜRKÇE EĞİTİMİ
BİLİM DALI

Antalya, 2022

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ DOKTORA PROGRAMI

TÜRK NUTUKLARININ DİL, KÜLTÜR VE EĞİTİM BAĞLAMINDA
SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİ

DOKTORA TEZİ

Nermin ER AYDEMİR

20165420001

Danışman

Doç. Dr. Bekir DİREKÇİ

ANTALYA, 2022

DOĞRULUK BEYANI

Doktora tezi olarak sunduğum bu çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı dūřecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçada gōsterilenlerden oluştuğunu ve bu eserleri her kullanışımda alıntı yaparak yararlandığımı belirtir; bunu onurumla doğrularım. Enstitü tarafından belirli bir zamana bağlı olmaksızın tezimle ilgili bu beyana aykırı bir durumun saptanması hâlinde ortaya çıkacak tūm ahlâkî ve hukukî sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

08/04/2022

Nermin ER AYDEMİR

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Nermin ER AYDEMİR'in bu çalışması **25.03.2022** tarihinde jürimiz tarafından **Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi** Ana Bilim Dalı **Türkçe Eğitimi** Doktora Programında **Doktora Tezi** olarak **oy birliği** ile kabul edilmiştir

İMZA

Başkan : Prof. Dr. Necati DEMİR
(Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü)

Üye : Doç. Dr. Murat ATEŞ
(Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü)

Üye : Doç. Dr. Harun ŞAHİN
(Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Berker KURT
(Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü)

Üye (Danışman) : Doç. Dr. Bekir DİREKÇİ
(Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü)

DOKTORA TEZİNİN ADI: TÜRK NUTUKLARININ DİL, KÜLTÜR VE EĞİTİM BAĞLAMINDA SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİ

ONAY: Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulununtarihli ve sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Güçlü ŞEKERCİOĞLU
Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Dilin sosyal etkinlik alanını ve devamında millî kimlik mücadeleleri bağlamını oluşturduğunu, bu doğrultuda başta dil politikaları olmak üzere Türkçe eğitiminin stratejik önemini doktora ders dönemimden bugüne Türkçe sevdası ve hakimiyeti ile ufuk açıcı özellikte öğreten danışmanım Doç. Dr. Bekir DİREKÇİ'ye, bilhassa tez sürecinde eksik etmediği desteği ve böylesine önemli bir konuda bana tez hazırlama fırsatı tanıdığı için teşekkür etmeyi onurlu bir görev addediyorum.

Başta tez izleme komitesi toplantılarında olmak üzere, tezimin her aşamasında, ihtiyaç duyduğum her anda desteklerini eksik etmeyen hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Berker KURT'a ve Doç. Dr. Harun ŞAHİN'e içtenlikle teşekkür ediyorum.

Doktora öğrenimimin her aşamasında birlikte yol alırken samimi desteklerini de sunan Arş. Gör. Serdar AKBULUT'a ve Arş. Gör. Bilal ŞİMŞEK'e değerli katkıları için teşekkür ediyorum.

Son olarak, doktora öğrenimimin tamamlanmasında yüreklerinden anlayışlarını, desteklerini bana her an hissettirerek manevî güç kaynağım olan sevgili aileme teşekkür ediyorum.

Nermin ER AYDEMİR

Antalya/ 2022

ÖZET

Türk Nutuklarının Dil, Kültür ve Eğitim Bağlamında Söylem Çözümlemesi

ER AYDEMİR, Nermin

Doktora Tezi

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Türkçe Eğitimi Doktora Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Bekir DİREKÇİ

Nisan 2022, viii+112 sayfa

Dil bireyin tekâmül ile toplumsallaşması, toplumun da yine tekâmül ile milletleşmesi yolundaki önemli bir kavram alanı oluşturmakla birlikte kolektif belleğin canlı inşa bağlamını karşılar. Belirtilen toplumsal belleğin inşa alanının abideleri ise milletlerin ve devletlerinin öncü ve etkin metinleridir. Bu doğrultuda toplumlar, milletler ve nihayetinde ilgili devletler tarafından sahiplenilen metinler içerisinde nutuk (söylev), oluşturucusunun toplum içerisindeki konumu itibariyle çok daha etkin bir işleve sahiptir. Nutuk, devlet geleneğinin inşası ve muhafazası işlevini üstlenirken oluşum amacı ve içeriği itibariyle kurucu dil öğretim politikası metinleri olarak değerlendirilebilir.

Orhon Abideleri, Türk evren tasavvurunu ve devlet sistemini bünyesinde ortaya koyan Türk kültür tarihinin ilk nutku özelliğine sahiptir. Orhon Abideleri, içeriğinin aktarımdan öte topluma eleştiri yöneltip ona nizam vererek, milleti güçlü kılabilecek özellikleri tatbik ettirerek, devleti de güçlü kılabilmeyen Türkçedeki 1200 yılı aşkın yankısıdır ki bu yankının etkisini koruması ve diri kalabilmesi Türkçe açısından, Türk kültürü ve eğitimin tarihî köklerinin sürdürülebilirliği itibariyle önem arz etmektedir. Son dönem emperyalist saldırılar karşısında bağımsızlık mücadelesini başarıyla tamamlamış olan Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu iradesinin felsefesi içerisinde önemli bir yere sahip olan dil politikası ve Türkçe (eğitimi) üzerine de Türk eğitim ve kültür tarihinin son nutku, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün 13-15 Ekim 1927 tarihleri arasında Ankara'da, yaklaşık 36,5 saatlik konuşmasına dayanmaktadır. Tezimizde Türk eğitim tarihinin ilk nutukları (Köl Tigin ve Bilge Kağan Abideleri) ile son nutku (Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK) dil, kültür ve eğitim bağlamında art zamanlı olarak söylem çözümlemesine tâbi tutulurken Türk kültür ve eğitim tarihinin Türkçe eğitimi odağındaki temel nitelikleri kurucu metinlere dayalı olarak tespit edilmeye çalışılmıştır. Türkçe eğitimi bünyesinde dilbilimsel niteliğe sahip olan tezde, bir anlamda, tarih yapmış kurucu liderlerin tarihi yazdıran söylev metinleri üzerinden söylem çözümlemesi gerçekleştirilmiştir.

Dilbilimin bir alt dalı olan söylem çözümlemesinin doğası gereği tarih, sosyoloji, felsefe ve yönetim bilimlerinin kesişiminde bulunması yönüyle disiplinlerarası bir özelliğe sahip tezin odak noktasını Türkçe eğitimi, dil politikaları ve söylem çözümlemesi oluşturmaktadır.

Beş ana bölümden oluşan tezimizin ilk bölümünde problem durumu, amaç ve önem bilgileri yer alırken ikinci bölümde ise dört alt başlık altında kavramsal çerçeve dayanaklarıyla sunulmuştur. Tezde kullanılan araştırma deseni, materyalleri, tezin kapsam ve sınırlılığı ile veri analizi ve yöntem bilgileri üçüncü bölüm içerisinde sunulmuştur. Bulguların tespit edilip yönetime bağlı olarak değerlendirildiği dördüncü bölüm üç alt başlıktan oluşmaktadır. Dördüncü bölüm; Türkçe eğitimi, dil ve kültür bağlamında gerçekleştirilen söylem çözümlemelerinin Köktürk ve Türkiye Cumhuriyeti dönemi metinlerine ayrı ayrı tatbik edilmesi yanında karşılaştırmalı değerlendirmeleri de barındırmaktadır. Tezin beşinci bölümünü sonuç, tartışma ve öneriler oluştururken altıncı bölümde çalışmaya özgü bilimsel kaynaklar sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Türkçe Eğitimi, Dilbilim, Söylem Çözümlemesi, Kültür, Eğitim Politikası, Orhon Abideleri, Nutuk.*

ABSTRACT

Discourse Analysis of Turkish Speeches in the Context of Language, Culture and Education

ER AYDEMİR, Nermin

PhD Thesis

Department of Turkish and Social Sciences Education, Turkish Education Doctorate Program

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Bekir DİREKÇİ

April 2022, viii+112 pp

Language creates an important concept area for the socialization of the individual with development and the nationalization of society with advancement, and it meets the context of the live construction of collective memory. The monuments of the construction area of the specified social memory are the pioneering and effective texts of nations and states. Accordingly, the speech among the texts adopted by societies, nations and ultimately by the relevant states has a much more effective function due to the position of its creator in society. The speech can be considered as constituent language teaching policy texts in terms of their purpose and content while functioning as the construction and preservation of the state tradition.

The Orkhon Monuments has the feature of being the very first speech in the history of Turkish culture, which reveals the vision of the Turkish universe and the state system. The Orkhon Monuments are more than 1200-year-long reflections in Turkish the content of which aimed at making the state stronger by criticizing the society, arranging it, making the nation stronger, rather than transferring its content; thus, it is important for Turkish culture and the sustainability of the historical roots of education. The final speech of Turkish education and culture history on language policy and Turkish (education), which has an important place in the philosophy of the founding will of the Republic of Turkey that successfully completed the struggle for independence in the face of recent imperialist attacks, is based on Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK's speech which took for approximately 36.5 hours in Ankara between 13-15 October 1927. In our thesis, the first speeches of Turkish educational history (Köl Tigin and Bilge Kagan Monuments) and the final speech (Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK) were subjected to discourse analysis in the context of language, culture and education, while the basic qualities of Turkish culture and educational history focused on Turkish education were tried to be determined based on the founding texts. In a sense, in the thesis which has a linguistic quality

within the Turkish education, discourse analysis was carried out on the discourse texts of the founding leaders who made history. Turkish education, language policies and discourse analysis are the focus of our thesis, which has an interdisciplinary feature in terms of the intersection of history, sociology, philosophy and management sciences due to the nature of discourse analysis, which is a sub-branch of linguistics.

In the first part of our thesis consisting of five main sections, the problem statement, the aim and significance information is included, while the second part covers the conceptual framework under four sub-headings. In the third part, the research design, materials, scope and limitations of the thesis and data analysis and methodology used in the thesis are presented. The fourth part, in which the findings are determined and evaluated depending on the method, consists of three subheadings. Chapter four covers comparative evaluations as well as the application of the discourse analyses carried out in the texts of Köktürk and the Republic of Turkey within the context of Turkish education, language and culture. While the fifth part of the thesis constitutes results, discussions and suggestions, the sixth part involves references of the study.

Keywords: *Turkish Education, Linguistics, Discourse Analysis, Culture, Education Policy, The Orkhon Monuments, the Speech.*

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR LİSTESİ	viii

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	1
1.3. Araştırmanın Önemi	2
1.4. Sınırlılıklar	3

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Dil, Dilbilim ve Nutuk	5
2.2. Köktürk Devleti ve Orhon Abideleri	9
2.3. Türkiye Cumhuriyeti Devleti ve Nutuk	14
2.4. Söylem Kavram Alanı ve Söylem Çözümlemesi	18
2.5. İlgili Araştırmalar	23
2.5.1. Söylem Analizi ile ilgili Yapılmış Araştırmalar	23
2.5.2. Köktürk Abideleri ile ilgili Yapılmış Araştırmalar	27
2.5.3. Atatürk'ün Nutuk'u Üzerine Yapılmış Araştırmalar	31

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırma Deseni	37
3.2. Araştırma Materyalleri.....	38

3.3. Veri Analizi ve Yorumlanması	39
---	----

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. Orhon Abideleri Üzerine Dil, Kültür ve Eğitim Bağlamında Söylem Çözümlemesi....	42
4.2. Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Nutuk Metni Üzerine Dil, Kültür ve Eğitim Bağlamında Söylem Çözümlemesi	58
4.3. İncelenen Nutukların Dil, Kültür ve Eğitim Bağlamındaki Söylem Özelliklerinin Türkçe Eğitimindeki Etkinlik Alanı	76

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Tartışma	80
5.2. Türk Nutuklarının Dil, Kültür ve Eğitim Bağlamındaki Söylem İşlevi	82
5.3. Öneriler	93
KAYNAKÇA.....	96
ÖZ GEÇMİŞ	109
İNTİHAL RAPORU.....	111
BİLDİRİM.....	112

KISALTMALAR LİSTESİ

B	: Batı Yüzü.
BK	: Bilge Kağan Abidesi.
cm	: Santimetre.
D	: Doğu yüzü.
Ed.	: Editör.
G	: Güney yüzü.
Haz.	: Hazırlayan.
K	: Kuzey yüzü.
km	: Kilometre.
KT	: Köl Tigin Abidesi.
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı.
S	: Sayı.
s	: Sayfa.
TDK	: Türk Dil Kurumu.
TTK	: Türk Tarih Kurumu.
TTKB	: Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı
vb.	: Ve bu gibi.
vd.	: Ve diğerleri.
vs.	: Ve saire.

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Dil, kültür ve eğitim bağlamında Türkçenin işlevi kadim köklere sahiptir. Bu tarihî kökler Türk devletlerinin kurucu iradelerine dayalı dil politikalarını da barındıran millî bildirgeler olarak değerlendirilen nutukların söyleminde yaşatılmıştır. Türkçenin ilk nutuk metinleri Köktürk Devleti döneminden yâdigâr olan Bilge Kağan ve Köl Tigin Abideleri ile 8. yüzyıla uzanan tarihî geçmişe sahiptir. Emperyal saldırılara karşı bağımsızlığını kazanıp bu bağımsızlığın ilkelerini nutuklarda yaşatacak medeniyet tasavvuru Köktürk Devleti'nden yaklaşık 1200 yıl sonra Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde de yine kurucusu olan Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün söyleminde somutlanmıştır. Tezde olduğu üzere, nitel araştırma yöntemleri bünyesinde gerçekleştirilen doküman incelemelerinde, dil birliklerinin çağdaş bilimsel disiplinler ve kuramlardan hareketle özgün ve derinlikli işlevlerinin keşfi ile bilim dünyasına ve toplum hayatına nitelikli katkılar gerçekleştirilebilir (Kurtkan Bilgiseven, 1994). Buradan hareketle nutuklara yönelik art zamanlı bir inceleme ile dil, kültür ve eğitim bağlamındaki bütünlüğün belirlenebilmesi, değişikliklerin ve gelişimin tespiti Türkçe eğitiminin tarihi için olmakla beraber gelecek projeksiyonu açısından da büyük öneme sahiptir. Tez, bu önemin dilbilimin bir alt dalı olan söylem çözümlemesi bağlamında çok yönlü birleşenleri ile birlikte belirlenip değerlendirilmesi gerekliliği üzerine oluşturulmuştur.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada; Türk dilinin, kültürünün ve bunların ayrılmaz bütünleyeni olan eğitimin doğrudan devletin yöneticisinin ağzından dökülen söylem birimlerine (sözce) dayalı olarak çağdaş dilbilimin kapsamı içerisinde, söylem çözümlemesi uygulanarak Türkçe eğitimi açısından temel özellikleri ile tanımlanabilmesi amaçlanmıştır. Her ne kadar Türkçenin eğitimi üzerine yazılmış ilk eser olarak çoğunlukla Kaşgarlı Mahmud'un 11. yüzyılda kaleme almış olduğu Divanû Lügati't-Türk kabul edilse de bu tarihin 3 asır gerisinde 8. yüzyılda bengü taşlara kazınmış Orhon Abideleri'nin Türkçe eğitimi üzerine de öncü metin olarak değerlendirilebileceğini ileri sürebilmekteyiz. Bu doğrultuda nutuk özelliğinin yanı sıra Türkçe eğitim bağlamında da öncü olan Orhon Abideleri ile Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Nutuk

adlı yazılı olarak da yayımlanmış eserinden hareketle, Türk kültür tarihinin diğer nutuk türündeki eserleri de kendi tarihsel bağlamlarında dil, kültür ve eğitim bağlamı felsefi arka planı ile değerlendirilmiştir. Böylelikle Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecinde, Türkçe eğitimi kavram alanının inşasındaki tarihî dayanaklarının değişim ve gelişim çizgisinin de art zamanlı olarak belirlenmesi ve değerlendirilebilmesi amaçlanmış olup bu bağlamda alt amaçlar maddeler halinde sunulmuştur:

1. Orhon Abideleri'nin dil, kültür ve eğitim bağlamındaki söylem özellikleri nelerdir?
2. Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Nutuk metninin dil, kültür ve eğitim bağlamındaki söylem özellikleri nelerdir?
3. İncelenen nutukların dil, kültür ve eğitim bağlamındaki söylem özelliklerinin ortaklıkları, değişen yönleri nelerdir.
4. Çalışma evrenini oluşturan nutukların dil, kültür ve eğitim bağlamında Türkçe eğitimi özelindeki nitelikleri ile bu alanın günümüzdeki gelişim edinci özellikleri nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Türk tarihi açısından Orhon Abideleri ve Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Nutuk adlı eseri büyük önem taşımaktadır. Türk adını taşıyan ilk Türk devletinin yeniden kuruluşunu anlatan Orhon Abideleri ile Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu anlatan Nutuk adlı eserde önemli benzerlikler ve ortak noktalar bulunmaktadır. Hem Bilge Kağan hem de Mustafa Kemal Atatürk, yıkılma sürecinde, özgürlüklerini kaybetmiş bir devleti özgürlük mücadelesinden geçirerek yeniden kurmuştur. Nutuk türündeki her iki eserde de Türkçe ile Türk milletine telkinde bulunulurken eğitim önceliği de ilkeleri ile birlikte sunulmuş ve böylelikle metinler, Türkçe eğitimi açısından da eşsiz bir önemle bütünleşmişlerdir. Bu doğrultuda, tezimize konu olan her iki dönem eseri de Türkçe eğitimi bağlamında incelenirken salt dilbilgisi ve sözlük çalışmaları ile sınırlandırmaksızın dilbilimsel ilke ve sınırlar ölçütünde değerlendirilmiştir. Dilbilimin alt dallarından söylem çözümlemesinin yanında toplum dilbilimi ve anlam biliminin de sınırları içerisinde yer alan kavram alanlarına dayalı olarak dilin toplumu inşa ve gelişim bağlamı özellikleri ön plana çıkmaktadır. Bu yönüyle tezimizi üzerine inşa ettiğimiz eserler, doğrudan devletin yöneticileri yani tarih yapıcıları tarafından dile getirilmiştir. İnceleme bölümlerinde ayrıntılı olarak tespit edildiği üzere milletin inşa, muhafaza ve gelişim bağlamında etkin olan Türkçe ile bir öğretici kimliğine de sahip olan bilge yöneticiler söylemlerinde halka açıkça ve doğrudan hesap vermiş ve onlardan hesap sormuştur. Bu özellik

dahi Türkçenin tarihî dayanaklarıyla öğretimi bağlamında öğreticinin konumu için son derece önemli bir veri özelliği taşımaktadır. İki büyük devletin kuruculuğunu yapan iki büyük devlet adamının (Bilge Kağan ve Mustafa Kemal Atatürk) milletine olan derin bağlılıkları, milletini yönlendirmedeki tutumları, milletini düşmanlara ve tehlikelere karşı uyarmaları, milli şuur konusundaki hassasiyetleri, topluma yön verip yönlendirmeleri ve kaynak eser olmaları açısından büyük önem taşımaktadır. Bilge Kağan'ın yanı sıra Orhon yazıtlarından devletin en üst yöneticisi olması yönüyle Köl Tigin'in söylemi de Köktürk dönemi nutuk örnekleme içerisinde değerlendirilmiştir.

Çalışmada hem Türk devlet geleneğinin hem de devlet kavram alanının önemli birimi olan Türkçenin çok yönlü nitelikleri ve işlevi dilde/dille yaşatılan inşa bağlamının disiplinlerarası özellikleri art zamanlı olarak tarihsel devamlılık ve gelişim dizgesinde ortaya konularak değerlendirilmiştir. Bu nedenle dilbilimin alt dalı olan söylem çözümlemesine dayanan çalışmamızla; devlet işleyişini ve millet bilincini etkileyen dil kullanımı ve dil politikaları bağlamında önemli çözümlemelere ulaşılabilmesi, Türkçenin zengin içeriğinin ve kültürel değerlerin ortaya çıkarılabilmesi nihayetinde gelişerek devamlılık arz eden eğitim kavram alanı açısından önem taşımaktadır.

Diyalektik bir inşa bağlamı olan dil ve kültür etkileşiminin gelişim sürecini, kolektif anlamlandırma evreninin gelişimine de olanak sağlayan eğitim felsefesi temelinde okumak mümkündür. Felsefenin eğitim imkanından çok eğitimin felsefi dayanaklarına odaklanan eğitim felsefesinin köklerini, dillerin tarihî ve kolektif eğitim metinleri üzerinden tespit edebilmek adına da tezde arşiv olarak da değerlendirilen arkeolojik söylem çözümlemesi işletilmiştir. Zira tezin çalışma evrenini oluşturan 8. ve 20. yüzyıl Türk nutukları; eğitimin doğası, felsefî temelleri ile yöntemleri, amaçları (bilgi aktarımının ya da bilgilendirme yeteneğinin kazandırılmasının amaçlanması vb.), eyleme yönelimde eğitimle kazandırılan bilginin işlevi gibi kavramları barındırması itibarıyla Türkçe eğitiminin ötesinde eğitim felsefesi için de zengin ve değerlendirilmesi gereken bir veri tabanı özelliğine sahiptir.

1.4. Sınırlılıklar

Orhon Abideleri; Türkçe, Türk kültürü ve eğitiminin tarihî köklerinin sürdürülebilirliği açısından önem taşımaktadır. Orhon Abideleri, tezde nutuk türünün doğrudan tarih yapıcılar tarafından dile getirilmesi özelliği itibarıyla değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda, Orhon Abideleri içerisinde yer alan, ancak devlet başkanı/kağan olmayışına dayalı olarak hatıra edebiyatının ilk türü olabilecek Vezir Tonyukuk Abidesi, nutuk özelliği taşımaması dolayısıyla

tezin kapsamı dışında tutulmuştur. Çalışmada, öncü nutuk özelliğine sahip olan Orhon Abideleri; Köl Tigin ve Bilge Kağan Abideleri ile sınırlandırılmıştır. Belirtilen çalışma evrenine, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün nutku da dahil edilerek hem bağımsız incelmelerle Türkçe eğitimi açısından özgün yönleri belirlenmeye hem de tarihsel bütünlüğü itibarıyla ortak ve gelişen yönleri art zamanlı olarak tespit edilmeye çalışılmıştır. Söylem çözümlemesine tâbi tutulan nutuklar; dil, kültür ve eğitim bağlamında öncelikle kendi içlerinde, sonrasında ise karşılaştırmalı olarak değerlendirilirken nutukların içeriğinin yanında kullanılan üslup da bir söylembirim olarak işlevsel değerlendirmeye tâbi tutulmuştur. Böylelikle, devlet politikasının Türkçe ile ve Türkçede yaşatılması, bizzat liderleri tarafından dile getirilen metinlerde; hem oluşturucusunun ve etkilenmesi amaçlanan muhataplarının edimsel ve edinçsel özelliklerini barındıran zengin veri tabanı özelliği belirlenmeye çalışılmış hem de çalışmanın gerekçeli olarak belirtilen bağlamının yönetsel tutarlılıkla eğitim odaklı olarak Türkçe ve Türk kültürü bütünleyicileri ile birlikte değerlendirilmeye çalışılmıştır.

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Dil, Dilbilim ve Nutuk

Dil bireyin tekâmül ile toplumsallaşması, toplumun da yine tekâmül ile milletleşmesi yolundaki önemli bir kavram alanı oluşturmakla birlikte kolektif belleğin canlı inşa bağlamını karşılar. Belirtilen toplumsal belleğin inşa alanının abideleri ise milletlerin ve devletlerinin öncü ve etkin metinleridir. Bu bağlamda toplumsal ve hatta millî etkisi ve kabulü olan dil birlikteliklerinin (sözlü ya da yazılı metinler) ilgili toplum ve millet başta olmak üzere medeniyet dairesinde içeriklerine dayalı işlevleri itibariyle önemli etkileri bulunmaktadır. Belirtilen durumun bir adım ötesinde kurumsal kimliklerine dayalı olarak devletleri ve onların devamlılık arz eden politikalarını da belirleyebilecek önemde metinlerin varlığı da aşikardır. Bu doğrultuda toplumlar, milletler ve nihayetinde ilgili devletler tarafından sahiplenilen metinler içerisinde nutuk (söylev), oluşturucusunun toplum içerisindeki konumu itibariyle çok daha etkin bir işleve sahiptir. Nutuk, bir edebi tür olmasının öncesinde ve temelinde devlet yöneticisinin beyanı, öğüdü niteliğine sahip olması dolayısıyla dil, kültür ve eğitim politikalarına dair önemli bir veri tabanı olarak değerlendirilebilir. Nutuk için, Türk Dil Kurumu tarafından yayımlanmış olan Türkçe Sözlük'te 1. Söz, konuşma; 2. Söylev (nutuk atmak veya çekmek için; uzun, sıkıcı bir konuşma yapmak, nutuk vermek için; bir konuda özel olarak hazırlanıp konuşmak, nutku tutulmak için ise; korkudan, şaşkınlıktan ve öfkeden konuşamaz olmak) anlamları verilmiştir (Komisyon, 2005: 1782). Genel anlamları paylaşılan bu sözcük için terimleşerek kullanıma girmesinin tarihî köklere sahip olmadığını, Türkçenin tarihî metinlerinin yanı sıra etimolojik sözlüklerinde de madde başı olarak yer almamalarından dayanak alarak belirtebiliriz. Bununla birlikte kadim devlet geleneğine sahip Türk medeniyet tarihinde, nutuk/söylev türünün varlığı aşikâr olmakla birlikte toplum hayatına yönelik de güçlü etkiye sahip olduğu da belirtilebilir. Nihayetinde, Türkçenin tarihî kökleri üzerine devletleşme tekamülü, bilhassa dil politikası kavram alanı üzerinden eğitim anlayışı doğrultusunda, bin yılı aşkın bir geçmişte nutuklar üzerinden belirlenebilir.

Nutuk, devlet geleneğinin inşası ve muhafazası işlevini üstlenirken oluşum amacı ve içeriği itibariyle kurucu dil öğretim politikası metinleri olarak değerlendirilebilir. Dil verilerinin içerikleri ve içeriklerine dayalı işlevleri itibariyle disiplinlerarası bir konuma sahip olan dilbilim belirtilen niteliği ile Türkçe eğitimi çalışmalarında da önemli bir konuma sahiptir. Dilin

işleyişinden hareketle kurallar sistemini belirleyerek köken ve sistemlerine dayalı olarak eş ve art zamanlı incelemeleri ortaya koyan bilgi alanına karşın çok daha genç olan dilbilim ise dili daha çok anlamı ve işlevi itibarıyla inceleyen disiplinlerarası niteliğe sahip evrensel bir bilim dalıdır. Bu yönüyle çağdaş dilbiliminin kurucusu Ferdinand de Saussure'ye göre dilbilimi “...biçimbilimin, sözcükbilimin ve sözdizimin geleneksel nesnelere -ve tıpkı bugün olduğu gibi- retorik ve üslup incelemelerinin nesnesini de en baştan bir daha keşfetmeliydi” (Saussure, 2014: 25). Nitekim belirtilen keşfin gerçekleşmesiyle birlikte evrensel boyutta dile yönelik yaklaşım ve anlamlandırma boyutunda pek çok bilim dalını da etkileyen dilbilimi başlı başına bir paradigma değişimini de koşturmuştur. Bu hususa yönelik en belirgin saptamayı, yapanlardan biri de Türkiye’de dilbiliminin kurucusu olarak değerlendirdiğimiz Prof. Dr. Doğan Aksan belirtmiştir. Belirtilen tespitine evrensel bir göndermeyle başlayan Aksan şu ifadelerle yer verir: “*Son yıllarda yayımlanan ve birkaç dile çevrilen, dilbilimiyle ilgili, önemli bir baş vurma kitabının kapağında şu satırlara rastlıyoruz: ‘Dilbilimi, çoğu bilim alanları ve birçok mesleklerin uygulamaları için bir on yıl önce düşünülmediği kadar önem kazanmıştır. Edebiyat bilginleri ve tarihçiler, ruhbilimciler, insanbilimciler, toplumbilimciler ve politologlar, hukukçular ve doğal bilim uzmanlarının hepsi, bugün dilbiliminin sorunlarıyla uğraşmak zorundadırlar’*” (Aksan, bu bilgiyi; Edinburgh Üniversitesi profesörlerinden John Lyons’un *Introduction to theoretical Linguistics* -ilk baskısı: Cambridge 1968- adlı kitabının Einführung in die moderne Linguistik -2. basımı: München 1972- adını taşıyan Almanca çevirisinin kapağında dayanak olarak belirtmiştir.). “*Bir yayınevini yazdığı bu satırların büyük bir gerçek payı taşıdığını belirtmemiz gerekir. Hatta, okuyucuların hoşgörüsüne sığınarak buna eklemek istediğimiz şey, kimi yazar ve araştırmacıların – dil olmadan uygarlık olamayacağı, bilimden söz edilemeyeceği için- dilbilimini bütün bilimlerin anası sandıklarıdır*” (Aksan, 2014: 125). Dilbiliminin Türkiye’deki kurucusu Prof. Dr. Doğan Aksan hocamızın yararlandığımız temel görüşüne ilaveten alıntılanan eserinde müteakiben kullanmış olduğu “*XX. yüzyıl gerçekten, kimi yazarların belirttiği gibi dilbilimi çağıdır*” (Aksan, 2014: 125) ifadesinin ‘20. yüzyıldan itibaren dilbiliminin çağı başlamıştır.’ şeklinde güncellenebileceği iddiasındayız. Nitekim başta felsefe, antropoloji, yönetim bilimleri, sosyoloji ve tarih olmak üzere, oluşumu ve gelişimi ile pek çok bilim dalını etkileyen dilbilimi Türkçe eğitimi için de - karşılıklı olarak- eşsiz bir kaynak niteliğindedir. Zira Türkçe eğitimi alanına dair veriler de dilbilimi için hayli zengin ve özgün bir veri tabanı özelliğine sahiptir.

Çağdaş dil öğretimi alanındaki dilbilimsel çalışmaların işlevi, dilbilimsel bakış açısının kazanımı ile değişerek gelişirken Türkçe eğitimi de bu gelişime zengin kaynaklarını sunarak güçlenebilmektedir. “*Şu hâlde uygulama biçimi nasıl olursa olsun, ilkel veya modern nasıl bir*

yöntem uygulanırsa uygulansın, programlı veya programsız olsun muhatabın bilgi ve davranışında bir değişiklik meydana getirmek amacıyla yapılan her çalışma, gösterilen her türü gayret; eğitim öğretim faaliyeti olarak değerlendirilmelidir” (Güzel, 2017: 14). Alıntılanmış cümledeki yargısına ilaveten, Türkiye’de Türkçe eğitimi ana bilim dalının kurucusu olan Prof. Dr. Abdurrahman Güzel, dil eğitiminin bilhassa dilbilimciler açısından ailedeki iletişimsel döngü ile başlatılabileceği kabulünü belirterek informel öğretim bağlamındaki Türkçe eğitimi işleyişine tarihî süreçte dikkat çeker (Güzel, 2017). Nutuk metinlerinde ise; bireysel ya da kitlesel bir eğitim ve hatta Türkçe eğitimi sürecinin öncesinde ve üzerinde dil, kültür ve eğitim bağlamı, devlet politikası ve onun millî beyannamesi niteliğindedir. Bu doğrultuda Güzel’in; “Bir dilin konuşanı varsa öğretene de vardır.” ilkesinin devamında dil edinimi sürecindeki çocuk ile aile fertleri arasındaki etkileşimin ve iletişimin özellikle dilbilimsel bağlamda dil eğitimi özellikleri itibariyle incelenebileceğini belirtirken Türkçe açısından bu tarihî belgeleri Karahanlılar dönemine tarihlemiştir. Ancak tezde, belirtilmiş gerekçelere ve dayanaklara binaen 11. asrın üç yüzyıl daha gerisine gidilerek örneklemin ilk metinleri Orhon Abideleri bünyesinden seçilmiştir. Çalışmada bu özellikler, Güzel’in de aktardığı yöntemsel bilgi ile örtüşür özellikte, dilbilimsel bağlamda değerlendirilmiştir. Zira Türkçe eğitimi, tarihî süreçte de salt dilbilgisi öğretiminden ibaret olmamıştır. Anlama ve anlamlandırma süreçleri, dili besleyip onunla da gelişen Türk kültür evreni, Türkçe eğitiminin temelini oluşturagelmıştır. Bu bağlamda Türkçe eğitimine dair çalışmaların da dilbilgisi öğretiminin ötesine odaklanmış olmaları dilbilimin evrensel gerçekliği gereğidir.

Tezde dilbilimin alt dalı özelliğine sahip çağdaş söylem çözümlemesi, Türk dili ve tarihi için olduğu kadar Türkçe eğitimi için de büyük öneme sahip metinlerine yönelik uygulanmıştır. Art zamanlı olarak Türkçe eğitimi bağlamında tezimizle gerçekleştirilmesi amaçlanan inceleme ve değerlendirme ile, belirtilen doğrultuda önemli bir veri tabanının Türkçe eğitimi çalışmalarına sunulması amaçlanmıştır. “*Karahanlılar dönemine kadar Köktürk ve Uygur alfabeleriyle taş, deri, ağaç, kâğıt ve metal üzerine Türklerin kullanmış olduğu alfabelerle yazılmış metin, cümle, kelime tarih ve işaretler; bir kanıt olarak bu bölgelerde Türkçe düşünmenin ve Türkçe yazmanın, Türkçenin yabancılara da bir şekilde öğretildiği göstermektedir. Ancak eğitimin nasıl yapıldığı, hangi yöntem ve dokümanlarla yürütüldüğü konusunda kesin bir yargıda bulunamayız*” (Güzel, 2017: 16) savını ileri süren Güzel’e ilaveten Nutuk metinlerinin ülkü devlet ve millet anlayışına dayalı olarak içeriği itibariyle kurucu millî eğitim bildireleri niteliğine sahip olduğunu ileri sürmekteyiz. Nitekim nutuklar devlet yöneticisinin temsil ettiği topluluğa yönelik kendisini takdim bağlamı olarak görülebileceği

gibi, bir yönüyle de muhatabına yönelik telkinleri barındırmaktadır. Türk kültür tarihinin nutuklarında da bu muhatap herhangi bir topluluk ya da vatandaş değil doğrudan Türk milletidir. Bu yönüyle metinler, Türkçe eğitiminin öncesinde devlet yöneticileri tarafından Türk milletinin konumlanmasına ve millî eğitim kavram alanına yönelik zengin birer veri tabanı özelliğine sahiptirler.

“Aslında ondan önce de Türk milleti ve dolayısıyla tarihi vardı. Yine iki kitada Türk toplulukları farklı adlar altında devlet ve benzeri siyasi kuruluşlar meydana getirmişlerdi. Ama Türk adının, dilinin, kültürünün, yabancı devletler tarafından tanınıp yaygın hale gelmesinin gerçekleşmesi tamamen Göktürkler sayesinde olmuştur. Diğer yandan aşağı yukarı bütün Türk boylarının bir devlet halinde birleşmesi sağlanmıştır” (Taşağıl, 2002: 9). Prof. Dr. Ahmet Taşağıl’ın ifadesiyle vurguladığı bu husustan hareketle dil ve eğitim kavram alanlarının da kültürel temelde devlet kurgusuna zemin oluşturan özelliklerinin, Türk tarihinin ilk nutuk türündeki eseri olan Orhon Abideleri’nde taşa kazınmış olduğunu belirtebiliriz. Bu niteliği ile toplumlara mâl olmuş dil metinlerinin kültür hazinesi olarak da değerlendirilmesi gerekmektedir. Ana dil ve ana dili (Günlük hayatta birbirlerinin yerine kullanılan bu ifadeler dilbilimsel bir terim olarak farklı anlam evrenlerini karşılamaktadır. Ana dili; bireyin çoğunlukla aile içerisinde olmak üzere içerisinde büyüdüğü toplum yapısında edinmiş olduğu ve kimi bilim insanları tarafından ‘birinci dil’ olarak tanımlanan kazanımı karşılarken ana dil; lehçe, ağız başta olmak üzere farklı dil değişkelerini de bünyesinde barındıran dolayısıyla, farklı dillere de kaynaklık edebilen ve kimi bilim insanları tarafından ‘ikinci dil’ olarak tanımlanan kazanımı karşılamaktadır.) odaklı hedef kitlenin yanında kitabelerdeki Çince yüzler, Orhon Abideleri’nin çok dilli ve kültürlü topluluklara karşı Türk dili, kültürü ve düşünce sistemi bildirgesi özelliğini yansıtmaktadır. Kültürel devamlılığın Türkçe ile sağlandığı bu metinler bir anlamda millî kimliğin inşa ve muhafazasını öğretimi ve yayılımı ile sağlamaktadır. Dolayısıyla dil, kültür ve eğitim bu metin türlerinde bütünlük içerisinde işlevini güçlendirmektedir. Kültür; temelini ve sınırlarını oluşturduğu bilgi evreninin yayılımı, yani öğretimi üzerinden ontolojik alanını inşa eder. Bu yönüyle de bir öğrenme kazanımı ve öğretme ürünüdür. Dolayısıyla öğrenim alanı üzerindeki tahakküm ya da başkaldırı, kültür evreninin sınırlarını değiştirebilecek ve beraberinde temelini de sarsabilecek bir dil ereğini barındırmaktadır. Bu mücadele bağlamı, tezde iktidar terimi üzerinden felsefî temellerine dayalı olarak değerlendirilmiştir.

Orhon Abideleri, Türk evren tasavvurunu ve devlet sistemini bünyesinde ortaya koyan Türk kültür tarihinin ilk nutku özelliğine sahiptir. Orhon Abideleri, içeriğinin aktarımdan öte topluma eleştiri yöneltip ona nizam vererek, milleti güçlü kılacak özellikleri tatbik ettirerek,

devleti de güçlü kılabilmenin Türkçedeki 1200 yılı aşkın yankısıdır ki bu yankının etkisini koruması ve diri kalabilmesi Türkçe açısından, Türk kültürü ve eğitimin tarihî köklerinin sürdürülebilirliği itibariyle önem arz etmektedir. Son dönem emperyalist saldırılar karşısında bağımsızlık mücadelesini başarıyla tamamlamış olan Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu iradesi felsefesi içerisinde önemli bir yere sahip olan dil politikası ve Türkçe (eğitimi) üzerine de Türk eğitim ve kültür tarihinin son nutku, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün 13-15 Ekim 1927 tarihleri arasında Ankara'da, yaklaşık 36,5 saatlik konuşmasına dayanmaktadır. Tezimizde Türk eğitim tarihinin ilk nutukları (Köl Tigin ve Bilge Kağan Abideleri) ile son nutku (Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün nutuk adlı yazıya geçirilmiş eseri) dil, kültür ve eğitim bağlamında art zamanlı olarak söylem çözümlemesine tâbi tutulurken Türk kültür ve eğitim tarihinin Türkçe eğitimi odağındaki temel nitelikleri kurucu metinlere dayalı olarak tespit edilmeye çalışılmıştır. Türkçe eğitimi bünyesinde dilbilimsel niteliğe sahip olan tezde, bir anlamda, tarih yapmış kurucu liderlerin tarihi yazdıran söylev metinleri üzerinden söylem çözümlemesi gerçekleştirilmiştir. Dilbilimin bir alt dalı olan söylem çözümlemesinin doğası gereği tarih, sosyoloji, felsefe ve yönetim bilimlerinin kesişiminde bulunması yönüyle disiplinlerarası bir özelliğe sahip tezimizin odak noktasını Türkçe eğitimi, dil politikaları ve söylem çözümlemesi oluşturmaktadır. Böylelikle belirtilen odak noktalarının kökeni ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundaki yansımaları dilbilim ve Türkçe eğitimi özelinde belirlenmeye çalışılmıştır.

2.2. Köktürk Devleti ve Orhon Abideleri

Tarihte Türk adını taşıyan ilk devlet olan Köktürkler, Hunların soyundan gelen Türk boyu olarak öncelikle Altay Dağları'nın güneyine yerleşerek 6. ve 8. yüzyıllar arasında oldukça geniş bir coğrafyada hüküm sürmüşlerdir. 552 yılında Bumin Kağan, Avarlar'a son vererek Köktürk devletini kurmuştur. Bumin Kağan'ın ölümünden sonra üç oğlu kağanlık yapmıştır. Ancak kavimler arasındaki çekişmelerin ve Çin entrikalarının sonucunda 630 yılında Çin hakimiyetine girmiştir. 680-682 yıllarında İltiş Kağan (Kutlug Kağan) bu esarete son vererek II. Köktürk Devleti'ni kurmuştur. İltiş Kağan'ın ölümünden sonra kardeşi Kapgan Kağan başa geçmiştir. Çünkü bu dönemde İltiş Kağan'ın oğulları Bilge ve Köl Tigin küçüktür. Amcaları öldükten sonra ise Bilge Kağan hükümdar olmuştur.

682 yılında İltiş unvanını alan Kutluk Kağan'ın öncülüğünde, yardımcısı (Apa Tarkan) Tonyukuk'un gayretiyle kurulmuş (II.) Köktürk Devleti döneminden kalmış olan Orhon Abideleri, ilk ülkü devlet ve millet kavramsallaştırmasını barındıran özelliğiyle, insanlık tarihine Türklerin sunmuş olduğu evrensel bir medeniyet hazinesi özelliğine de sahiptir. Orhon

Abidelerinde; Türklerle Çinliler arasındaki mücadele, devleti derleyip toplayanlarla yıkanların özellikleri, milletin ve devletin ayakta kalabilmesi için neler yapılması gerektiği gibi konular, son derece sanatlı, heyecanlı ve heybetli bir üslupla anlatılmaktadır. Ayrıca Orhon Abideleri; günümüzün en güçlü dilleri arasında yer alan Türkçeyi kazandıran Türk milletinin adının geçtiği öncü Türkçe metinlerden olması özelliğiyle, büyük önem taşımaktadır. Orhon Abideleri'nin bu heybet ve kalıcılıkla yazılmış olması dahi Köktürklerde yazının ve dahi Türkçe eğitiminin hayli yaygın olduğunu kanıtlamaktadır. “*Bununla birlikte Köktürk Yazıtları'nda geçen; biti- 'yazı yazmak', bitig 'yazı, yazıt', boşgur- 'eğitme, öğretme', mar 'öğretmen', ur- 'yazı yazmak, taş üzerine yazı yazmak', urtur- 'yazı yazdırmak', ötle- 'öğütlemek', bilig 'bilgi, akıl, zihin', biligsiz 'bilgisiz, akılsız, zihinsiz', bilge 'bilen, âlim', takıt- 'taş üzerine yazmak', ... kelimeleri, bu dönemde Türkçe ile ilgili bir eğitim ve öğretimin var olduğunu işaret etmektedir*” (Demir, 2014: 11). Bu doğrultuda hacimli ve derinlikli Orhon Abideleri üzerinden yazının bir medeniyet birikimi olduğu bilinen yazılı belgeler üzerinden de somutlanmıştır.

Devlet yöneticilerinin başta yönettikleri halkları olmak üzere insanlara ve tabii ki dolaylı diğer devletlere ve yaşayanlarına yönelik hitap metinleri olan nutuklar, toplumsal hayat ve onun yasa, kural, değer sistemine dair güçlü bir veri tabanı olduğundan ilgili metinlerin bu yöndeki incelemeleri de farklı bilimsel disiplinlerin ortak ilgi alanlarını oluşturmaktadır. Köl Tigin ve Bilge Kağan Abideleri de belirtilen gereçlerle nutuk türünü yansıtan Türk kültür tarihinin güçlü -ve şimdilik bilinen- öncü metinleridir. “*Bu metinlerin doğrudan tarih yapımcılar tarafından dile getirilmesi, Türk devlet yapılanması, Türklerin geçmiş, şimdi ve gelecek üçgenindeki konumlanışları, dönemin siyasal ve sosyal olayları, yöneticilerin halka açık ve doğrudan hesap vermesi ve onlardan hesap sorması gibi konuların birinci ağızdan öğrenilmesini olanaklı kılmaktadır*” (Gümüş, 2016: 255). Türk medeniyeti dairesindeki dil, kültür ve eğitim bağlamına hâkim devlet politikasının öncü metni olarak değerlendirilebilecek Orhon Abideleri'nin zengin söylem niteliği itibarıyla, yazılmış olduğu dönemin çok daha öncesine dayanan kadim tecrübe ve birikim üzerine inşa edildiği âşikârdır.

Dönemin gelişmiş toplum yapısında hür ve müreffeh milletin kalkınması 8. yüzyıl medeniyetleri içerisinde Türk medeniyetini hayli öne çıkarmaktadır. Köktürk metinlerinde 14 yerde geçen kul tabirinin mülkten ve haktan mahrum toplumsal tabakayı değil de esirleri karşılaması, bunun yanında köle kelimesinin de hiçbir Köktürk metninde geçmemesi dikkat çekicidir (Taşağıl, 2014). Eski Yunan, Moğol, Arap, Fars, Roma medeniyetleri karşısında Türk'ün özgürlükçü ve insanî gelişimi ile kültürden öte irfanın, harsın tekamüle erişmiş kadim kökleri olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla Köktürk döneminden günümüze ulaşabilmiş

başta yazılı belgeler olmak üzere, tarih envanterleri salt tarih ya da dilbilgisi incelemelerine hapsedilemeyecek zenginlikte ve derinlikte arka plana sahiptirler. Tezde de belirtilen bağlamdaki dilbilimsel çözümlemeden hareketle, dil ve kültür özellikleri ile bütünlüklü olarak Türkçe eğitiminin öncül verileri, bu amaçla tespit edilmeye çalışılmıştır.

Günümüzde Moğolistan sınırları içerisinde Orhon Irmağı'nın kıyısında bulunan abidelerden Köl Tigin ve Bilge Kağan Abideleri 18 Temmuz 1889 tarihinde Mihayloviç Yadrintsev'in başında bulunduğu Rus Coğrafya Cemiyetinin bir araştırma heyeti tarafından bulunmuştur. Tonyukuk Abidesi ise, F. Klementz tarafından 1897'de Moğolistan'da Tola Irmağı kenarında bulunmuştur. Köktürk alfabesinin Vilhelm Thomsen tarafından 1893'te çözülüp okunmasından sonra abideler, birçok bilim adamı tarafından çeşitli yönleri ile ele alınmış ve her çalışma ile biraz daha aydınlatılmıştır. Türkiye'de ilk kez Necip Asım Yazıksız tarafından 'Orhun Abideleri' olarak yayınlanmıştır. Prof. Dr. Muharrem Ergin de Orhun Âbideleri adını kullanarak eserini ilk olarak 1970'te yayımlamış ardından yine aynı isimle profesörlük takdim eserlerinden biri olarak sunmuştur. Türk dili çalışmalarında önemli bir yere sahip olup onlarca baskısı yapılan bu eser, daha sonra öğrencisi Prof. Dr. Osman Fikri Sertkaya hocamız tarafından da aynı isimle yayıma sunulmuştur. Prof. Dr. Talat Tekin ise Orhun okumasına Orhon önerisi getirmiş ve benimsenen öneriye dayalı olarak tezimizde bu adlandırma kullanılmıştır. Son olarak Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun hocamız ise, tezimizde temel veri kaynağı olarak kullandığımız çalışmada, eserin kendi içeriğinden hareketle, bengü taş(lar) adlandırmasını kullanmıştır.

Türkçenin ve Türk tarihi ile medeniyetinin önemli tarihî bakiyelerinden olan abide ve anıt geleneğinin Köktürk döneminden itibaren başlamış olduğu belirtilebilir. Altay Dağları'nın en kuzey noktasından başlayan anıt alanların varlığı bilhassa bozkırdaki arkeolojik çalışmalarda zengin veri tabanına dayalı olarak her yıl yeni keşifler bağlamında bilim dünyasına tanıtılmaktadır. *"Bu anıt kompleksleri ölen önemli bir kişinin ya da kağanın hatırasına dikilen anıtlardan meydana getirilen bir tören alanıdır. Tören mekânı, önemli kişilerin heykelleri bazen yazıt, sonra doğruya doğru yüzlerce, binlerce balbalın dizildiği yerlerdir"* (Taşağıl, 2014: 189). Belirtilen anıt tören alanlarının bilim dünyası içerisinde de genel olarak evrensel kamuoyunda da en meşhuru Köl Tigin (732), Bilge Kağan (735) ve Tonyukuk (725) adına yapılan bengü taşlardır.

Orhun Abideleri, Orhon Abideleri, Orhun Yazıtları, Orhon Yazıtları, Köktürk Yazıtları ve Bengü Taşlar gibi isimlerle de anılmakta olan Orhun Abideleri'ni oluşturan 62 satırlık Tonyukuk Abidesi 725-726 yıllarında, 71 satırdan oluşan Köl Tigin Abidesi 732'de, 56 satırlık

Bilge Kağan Abidesi ise 735'te dikilmiştir. Köl Tigin Abidesi, kardeşi Bilge Kağan tarafından diktirilmiştir. Ancak metni taşa kazıyan yeğenleri Yollug Tigin'dir. Bilge Kağan Abidesi, oğlu Tengri Kağan tarafından diktirilmiştir. Tonyukuk Abidesi ise kendisi tarafından dikilmiştir. Köl Tigin ve Bilge Kağan Abideleri, Moğolistan'ın Arhangay aймаğında (eyaletinde), Koşo Çaydam bölgesinde, Orhon Irmağı'na 2 km. mesafede bulunmaktadır. Orhon Abideleri içerisinde değerlendirilen bu iki bengü taş, Çengiz Han'ın başkenti olan Karakurum'a (Harhorin'e) 32 km mesafede yer almaktadır (Ercilasun, 2016). Köl Tigin ve Bilge Kağan Abideleri Çin Mitolojisi ile etkileşim bağlamında da değerlendirilebilen sonsuzluk sembolü olarak ele alınan kaplumbağa kaideler üzerine oturtulmuştur. Taşların kavisli üst kısımlarında kabartma ejderha motifi yer alırken Prof. Dr. Cengiz Alyılmaz, farklı bir görüş ileri sürerek burada süt emen çocuk tasviri olduğunu belirtmiştir (Alyılmaz, 2005a: 14-15). Abilerin üst kesiminde orta yerde de kağanlık arması olarak dağ keçisi motifi yer almaktadır.

Gri granitten üzerine işlenmiş Köl Tigin Abidesi ile mermer üzerine işlenmiş Bilge Kağan Abidesi'nin doğu-batı yüzleri geniş iken kuzey-güney kesitleri dardır. Köl Tigin Abidesi 70 cm kaplumbağa kaidesi de dahil 337 cm uzunluğundadır. Abidenin geniş cephesi (doğu-batı) alt kısımda 132 cm iken yukarıya doğru daralan taşta bu mesafe 122 cm olmuştur. Dar cephesi olan kuzey-güney cephesi ise zeminde 46 cm genişliğindedir. Bilge Kağan Abidesi'nin yüksekliği ise 369 cm olup yukarıya doğru daralan bir yapıdadır. Abidenin zemin genişliği 126 cm iken bu mesafe yukarıda 122 cm olarak ölçülmüştür (Alyılmaz, 2005a). 67.25m x 28.55 m boyutlarındaki bir dikdörtgen alan içerisinde yer alan Köl Tigin ve Bilge Kağan Abideleri koruma altına alınmış olup Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) tarafından Moğolistan'daki Türk Anıtları Projesi kapsamında bazı heykellerle birlikte müzeye alınmıştır. Höşöö Tsaydam'da inşası 2007 yılında tamamlanmış olan müzeye yine Türk Cumhuriyeti Devleti'nin TİKA aracılığı ile yaptırmış olduğu 46 km'lik Bilge Kağan yolu üzerinden ulaşılabilir. Belirtilen asfalt yol Moğolistan'daki nadir otoyollardan birisi olarak Türk Devletinin köklerine sahip çıkışı yanında Moğolistan için de saygın bir prestij kaynağı özelliğine sahiptir. Yukarıdan aşağıya doğru Köktürk Alfabesi ile yazılmış olan Köl Tigin ve Bilge Kağan Abidelerin batı cephesinde Çin imparatoruna ait bir Çince yazıt da bulunmaktadır.

18 Temmuz 1889'da Rus etnograf ve gazeteci Nikolay M. Yadrinsev tarafından heyecan verici bir keşif olarak algılanıp bulunan Orhon Abideleri, kültür ve bilim tarihi açısından çığır açıcı bir başarı olarak değerlendirilebilir. Yadrinsev'in keşfini müteakiben önce Finlandiya olmak üzere pek çok ülke bilim insanlarını bölgeye göndererek bir anlamda kendi arkaik yazı karakterleri ile (runik) benzeşen yazıları çözme gayreti içerisinde olmuşlardır.

Öncelikle Köl Tigin ve Bilge Kağan Abideleri'nin batı yüzlerinde yer alan Çince metinler tercüme ettirilip sonrasında ana metnin okunması çalışmalarına ve dolayısıyla alfabenin çözümlenmesine odaklanılmıştır. Bilhassa başarılı çalışmalarına dayalı olarak Devlet-i Âlîye Sultanı 2. Abdülhamid Han tarafından Mecîdiye Nişanı ile ödüllendirilen Rus dilbilimci ve Türkolog Wilhelm Radloff ve Danimarka Kraliyet İlimler Akademisi üyesi karşılaştırmalı dilbilim profesörü Vilhelm Thomsen öncülüklerinde saha çalışmaları ile elde edilen keşifler masa başındaki çalışmalarla taçlanmıştır. Nihayetinde, çözüme yaklaşmış olan ünlü Türkolog Radloff'un öncesinde Vilhelm Thomsen, 15 Aralık 1893 tarihindeki Danimarka Kraliyet İlimler Akademisi toplantısında metni çözdüğünü bilim dünyasına duyurarak bu medeniyet hazinesinin Türklere ait olduğunu da duyurmuştur. Böylelikle Türklerin 4 ünlü, 31 ünsüz ve 3 çift ünsüz ses karşılığı olan 38 harften oluşan -bilinen- ilk alfabesi olan Köktürk Alfabesi ile Orhon Abideleri üzerinden öncelikle Türkoloji (Türk dili ve Türk tarihi başta olmak üzere), dilbilim, Türk düşünce sistemi, devlet felsefesi, Türk medeniyet tarihi ve Türkçe eğitimi üzerine gerçekleştirilecek bilimsel çalışmaların zemini hazırlanmıştır (Akar, 2013; Aksan, 2015; Alyılmaz, 1994; Caferoğlu, 2000; Eker, 2006; Ercilasun, 2016; Johanson, 2002; Sertkaya, 1995; Şirin, 2020).

Orhon civarında başka kitabeler de bulunmuştur. Tarihin bilinen ve bugüne ulaşan en eski Türk yazıtı (687-692 yılları) Çoyr yazıtıdır. Köktürk alfabesinin İltiş Kağan'a katılmasını anlatan Çoyr Yazıtı altı satırdan oluşmaktadır. Ardından Hoytu Tamir bölgesinde taş kazınarak değil de boyayla yazılmış olan savaş ve mücadelelerin anlatıldığı 42 satırlık Köktürk yazılı metinleri gelmektedir. 719-720 yıllarında ise Bilge İşbara Tamgan Tarkan'ın ve babası İl İtmış Yabgu'nun İltiş ve Bilge Kağan zamanındaki mücadelelerinin anlatıldığı Ongin Anıtı'nın varlığı bilinmektedir. Yine savaş ve mücadele alpliklarının aktarıldığı 29 satırlık Köl İç Çor Anıtı'nın 723-725 yıllarında ve 10 satırlık küçük Altun Tamgan Tarkan Anıtı'nın ise 724 yılında dikilmiş olan Köktürk harfli metin olduğu bilinmektedir (Ercilasun, 2007).

Köktürk Devleti döneminde, hacminin genişliği ve içeriğinin derinliği itibarıyla ayrı bir öneme sahip olan Türkçenin bilinen ilk metinlerinden olan Orhon Abideleri, yalnızca dilbilgisi bağlamında kaynak özelliğine sahip önemli bir veri tabanı değildir. 8. yüzyıldan günümüze ışık tutan Orhon Abideleri, gelişmiş kültür, düşünce birikimine dayalı devlet ve toplum tasavvuru ile Türk kültürü, düşüncesi ve eğitim anlayışı itibarıyla de zengin bir öncü kaynak özelliği taşımaktadır. Çuvaşça ve Yakutça (Saha Türkçesi) dışındaki Türk yazı dillerinin ve lehçelerinin atası özelliğine sahip olan Orhon Abideleri, Türk evren tasavvurunu ve devlet sistemini bünyesinde ortaya koyan Türk kültür tarihinin ilk nutku özelliğine sahiptir.

2.3. Türkiye Cumhuriyeti Devleti ve Nutuk

Tarihî bütünlüğün tezahürü olarak Türk siyasî ve içtimaî tarihi de bütünlük içerisinde. Bu bağlamda farklı devlet adları, yöneticileri ve hatta yönetim şekilleri olabilmekle birlikte ilgili devletlerin kurucu felsefesi ve medeniyet tasavvuruna dayalı kurucu iradenin kimliği ortaktır. Bu ortaklık da Türkçenin köklü ve canlı tarihî yapısı üzerinden okunabilmektedir. Bu doğrultuda Türk milletinin kültürel kodları üzerine inşa olmuş kurumsal yapıları olan Türk devletleri içerisinde Osmanlı Devleti (Devlet-i Âliye) de öncülü ve ardılı Türk devletleri ile bütünlüklü bir karakteristik nitelik arz etmektedir. Belirtilen karakteristik nitelikler, Türklerin hayatında kültür ve irfan temelli medeniyet tasavvuru ile karşılaşırken kurumsal yapı olan devlet geleneğinde töre ve yasa ile tezahür eder. 1299’da kurulup yedi yüzyıl boyunca hükmünü muhafaza edip yaşamış olan Osmanlı Devleti bünyesinde de “*Devlet kurucu belli başlı Türk hükümdarlarının bir kanunnâme çıkarmış olması bir rastlantı değildir. Eski Türk geleneklerini kuvvetle yansıtan eski Osmanlı rivâyetlerine göre, Osman Gâzi, bağımsızlığını ilân ettikten sonra kanunlar koymuştur. Osmanlı İmparatorluğu’nun gerçek kurucusu Fâtih Sultan Mehmed biri reâyâ için, biri devlet teşkilâtı için iki kanunnâme çıkarmıştır. Nihayet imparatorluğu bir cihan imparatorluğu durumuna getiren Kanunî Sultan Süleyman bir kanunnâme yaymıştır. Bu kanunnâmeler, sırf sultanın iradesine dayanan kanunlar mecmuası, yasadır ve Şeriatla bir ilgisi yoktur; başka deyimle, ancak Türk devlet geleneğinin bir uzantısı sayılmalıdır*” (İnalçık, 2000b: 167). Dolayısıyla kendisinden önceki Türk devletleri gibi, köklü bir töre ve yasa üzerine nizamını güçlü bir şekilde tatbik edebilmiş olan Osmanlı Devleti de çöküş döneminde siyasal ve askerî alanlardaki yoksunlukları yanında kudretli bir yönetim ve uygulama ilkelerine sahipti. Bunların tatbikindeki sıkıntılar ise siyasal bir değişimi, Osmanlı Devleti’ni de kurduran kurucu iradenin aynı kadim kökleri üzerine yeni devlet yapılanmasını zorunlu kılmıştır.

Dünya tarihi içerisinde bilhassa medeniyet tarihine çok değerli katkılar sunarak önemini ispat etmiş kudretli bir Türk devleti olan Osmanlı Devleti’nin güç kaybetmekle beraber emperyalist saldırılar sonucu içeride ve dışarıda ciddi sorunlarla uğraştığı bir dönemde yaşamış olan ve öncelikle bir Devlet-i Âliye subayı olan Gazi Mustafa Kemal Atatürk de belirtilen kadim köklerin eğitim ortamında bilinçle yetiştirilmiş bir ordu komutanı, bir devlet adamı olmakla beraber aynı zamanda bir münevver kimliğine sahiptir. Bu doğrultuda Devlet-i Âliye’nin bekası için üstün başarılar sarf eden Türk subayı olarak Mustafa Kemal Atatürk, bağımsızlık mücadelesini Osmanlı Devleti içerisinde farklı kademelerde, görevlerde ve coğrafyalarda başarı ile icra etmiştir. Ancak emperyalizmin devletin farklı yönetim merkezlerini doğrudan ya da dolaylı icrası neticesinde Mustafa Kemal, bu mücadelenin

bağımsız bir karakterde yürütülebileceği kararını almış ve aydın kimliğine dayalı olarak bu kararının içeriğini Türk kültür ve medeniyet tasavvuru üzerine Türkçenin imkanları zenginliğinde kurgulamıştır. Bir anlamda, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün tarih sahnesindeki yerini almasında, çöküş döneminde dahi olsa kökleri Osmanlı öncesinden gelen eğitim sisteminin etkisi bulunmaktadır.

Gazi Mustafa Kemal Atatürk; Manastır'daki askerî idadî tahsilini sonlandırmasına kadar geçen 17 yıllık süreçte hem ailesi ve çevresinden hem de idadîden özgün ve derinlikli kültür, tarih ve düşünce sistemi kodlarına vâkıf bir eğitim öğrenim hayatı sürdürmüştür. Daha sonra 1907'de Selanik'e 3. Ordu'ya tayin edildiği ve 1916'da Doğu Anadolu'daki 2. Ordu'ya bağlı 16. Kolordu Komutanlığı'na atanıncaya kadar bu bölgede (Selanik, Üsküp, Bosna, Arnavutluk, Bolayır, Sofya, Gelibolu) görev yapmış olması onun bilge karakterine doğrudan etki etmiştir (Yıldız, 2006). Nitekim başta Selanik şehri olmak üzere, Türk-İslam medeniyetine ev sahipliği yapmış olan bu bölge, aynı zamanda önemli bir aydınlanma merkezi olarak insanlığa katkı sunmuş münbitliktedir. Gazi, eğitimini farklı kimlikli okullarda almış olmakla beraber yabancı dillini (özellikle idadîde okurken öğrenmeye başladığı ve bu eğitimle yetinmeyip 1888 yılında Selanik'te kurulmuş olan College des Feres de Salle'de geliştirmiş olduğu Fransızcası) onlara özentisi duymaksızın bilinç ve beceri ile geliştirmiş ve nihayetinde tahsil hayatının tamamında eğitim dili, Türkçe olmuştur. Bu noktadan hareketle, köklü ve engin Türk medeniyet tasavvuruna sahip olan Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün özgürlüğüne düşkün olması ve bu özgürlüğü fikrî, manevî temeller üzerine inşa edip güçlendirme mücadelesi içerisinde olması gayet tabii bir aydın sorumluluğunun tezahürü olarak değerlendirilmelidir. Nitekim İttihad ve Terakki Cemiyeti içerisindeki mücadelesi sürecinde de geliştirmiş olduğu fikrî ve hissî temel, Atatürk'ün kurmuş olduğu Türkiye Cumhuriyeti'nin kurumsal yapısında belirleyici olmuştur. Bu süreçte Nâmık Kemâl ve Ziya Gökalp, Gazi'nin takdirini kazanmış ve kendisini etkilemiş öncü şahsiyetler, münevverler arasında yer almıştır. Dolayısıyla Gazi Mustafa Kemal Atatürk öncülüğünde, topyekûn girişilmiş olan bağımsızlık mücadelesi, kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti bünyesinde başarıyla tamamlanmış ancak bu başarı salt askerî ve siyasî yönüyle sınırlandırılmamıştır.

Topyekûn bağımsızlığın bilim ve eğitim ayağında Türkçe ve onun eğitimi, Gazi Mustafa Kemal Atatürk için özel bir yere sahip olmuştur. *“1920’de açılan Türkiye Büyük Millet Meclisi, yeni Türkiye’nin kaderini değiştirmek için verdiği uğraşların en önemlisini 29 Ekim 1923’te Cumhuriyeti ilan ederek yapmıştır. Cumhuriyetin ilanı ile başlayan atılımlar, genç Türkiye Cumhuriyeti ile oluşturulan millî devletin, millî eğitim esasına dayandırılması ve böyle bir*

eğitim sisteminin de yine millî olacak lisan usul ve vasıtalarla beslenmesi ile iletilebilecekti” (Baş ve Yıldız, 2017: 351). Bu doğrultuda Atatürk’ün Türkçe ve dilbilim üzerine yaptığı okumalar ve çalışmalar günümüzdeki Türkiye Türkçesi ve Çağdaş Türk Lehçeleri çalışmaları için bir sıçrama tahtası özelliği arz ettiği gibi Türk devletinin Türkçenin eğitimi ve öğretimi çalışmalarına verdiği önemi de göstermektedir. Tevhid-i terdisat, harf ve dil inkılabı, çeviri faaliyetleri, imla çalışmaları, Türk Dili Tetkik Cemiyeti’nin kuruluşu, anayasada devlet dilinin belirlenerek koruma altına alınması, Türk dili kurultaylarının düzenlenmesi, Türkçe kılavuz komisyonlarının kuruluşu, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi’nin kuruluşu ile üniversitesinden önce açılan fakültesinin açılış dersinin dilbilim oluşu gibi onlarca kurucu irade tezahürünün ardında köklü ve özgün Türkçe bilinci yer almaktadır.

Dil bilincini aydın kimliğinin gereği olarak değerlendirdiğimiz Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün “...çeşitli konularla ilgili söylenmiş birçok nutuğu vardır. Bunların bir kısmı ‘Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri’ adıyla kitap haline de getirilmiştir. Ancak, Mustafa Kemal Paşa’nın, 15-20 Ekim 1927’de, CHP’nin kongresinde söylediği nutuğu diğerlerinden daha farklı ve etkili olmuştur. Bir kitap haline de getirilen bu nutuk, söyleyiş süresinin uzunluğu, içeriği ve yarattığı etki itibarıyla Türk eğitimi ve siyasetinde özel bir yere sahiptir” (Uzun, 2005: VI). Bu doğrultuda tarih alanındaki Nutuk üzerine yazılmış bir doktora tezinden alıntılan ifade de yer aldığı üzere tezimizde Türkçe eğitimi odaklı olarak tarihsel devamlılık bağlamında incelenen metinlerden birisi Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün toplam 36 saat 33 dakika süren nutkunun yazılı metninden oluşmaktadır. Nutuk, bizzat Gazi tarafından kürsüde okunmuş olmakla birlikte basılı metnin sonunda yer alan belgeleri Atatürk, kongre kâtabi Ruşen Eşref Ünaydın’a vererek ricasıyla kendisine okutmuştur. Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ten sonra Türk Dili alanındaki öncü çalışmaları ile tanınan ve Erzurum temsilcisi olan Necip Asım Yazıksız kürsüye çıkarak Nutuk’u içeriği itibarıyla delegelerin takdirine sunmuş ve sonuç olarak oy birliği ile imza altına alınarak kabul edilmiştir. Nutuk metni üzerinde son düzeltmeler Gazi Mustafa Kemal Atatürk tarafından Ankara’da (Çankaya’daki çalışma odasında) ve İstanbul’da (Dolmabahçe Sarayı’nda) yapılmıştır. 1927 tarihli Türk Ocakları Heyeti Merkeziye Matbaası’nda gerçekleştirilen ilk basımı üzerinde yayın hakkının Türk Tayyare Cemiyeti’nde olduğu belirtilmiştir. Büyük boy iki ciltlik (İlk cildi 545, ikinci cildi ise 305 sayfadır.) baskısı Türk Tarih Kurumu Tarafında kutu içerisinde tıpkı basımla 2016 yılında yayımlanırken Prof. Dr. Enes Şahin’in hazırlamış olduğu 230 sayfalık ‘Nutuk Genel Dizin’ başlıklı üçüncü cilt de eklenmiştir. Belirtilen yayım, tezin Nutuk üzerine gerçekleştirilen incelemesindeki ana kaynağı oluşturmaktadır.

Orhon Abideleri'nin yıkılmış olan Köktürk Devleti sonrasında II. Köktürk Devleti dönemine ait olmasıyla bir benzerlik taşıyan Nutuk da Osmanlı Devleti sonrasında Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarında kurucu iradenin gelişim haritasına dair temel ilkelerini barındırmaktadır ki bu başta olmak üzere benzer özellikleri itibariyle tezin örneklem metinleri içerisinde incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Ancak Nutuk, Orhon Abideleri'nin oluşum bağlamından tarihi yanında gibi sosyolojik bağlamı yönüyle de kısmî farklılıklara sahiptir. Osmanlı Devleti'nin yönetim ilkeleri ile, cumhuriyeti benimsemiş çoğulcu Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin farklı yönetim özellikleri ve Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde içeride desteklenen ayrılıkçı yapılanmaların tahribatı Nutuk'un ifade edildiği dönemin toplumsal yapısında etkindir.

Devlet sistemindeki rejim ve isim değişikliğinin yanı sıra, henüz 17 Kasım 1924'te açılmış Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın 3 Haziran 1925'teki kapanma sürecinin ardından 1927'de Cumhuriyet Halk Partisi'nin kurultayında Gazi'nin yaptığı 36 saat 33 saatlik nutuk elbette ki parti içi muhataplara değil Türk Milleti başta olmak üzere zaman ve siyasi sınırlar ötesine yönelik millî bir metin olarak değerlendirilmelidir. '1335 senesi Mayıs'ının on dokuzuncu günü Samsun'a çıktım' ifadesi ile başlayan Nutuk, başlangıcı itibariyle esaretten kurtuluş mücadelesinin verildiği zorlukları da barındırmaktadır. *"Bir defa, memleketin her tarafı, Birinci Dünya Savaşı'nın galip büyük devletleri tarafından işgal edilmiş idi. Yeni bir Türk devletinin kurulabilmesi için, mücadelenin, her şeyden önce bu büyük devletlere karşı yürütülmesi gerekiyordu"* (Armaoğlu, 2018: 47). Bu yönüyle zorluklar içerisinden, başarıyla sonuçlanan millî mücadelenin ilkelerinin de ifade edildiği Nutuk bireyin toplumsal sorumlulukları, toplumun millet olma özellikleri gibi ilkeleri de barındıran zaman üstü bir kolektif bellek bütünlüğü olarak değerlendirilebilir. Nitekim elde edilen bağımsızlığın korunarak geliştirilmesi süreci de en az savaş dönemi kadar güçlükleri barındırmaktaydı. Dış güçlerin içeride düzenledikleri isyan girişimleri ve Gazi Mustafa Kemal Atatürk'e yönelik suikast teşebbüsleri de 1927'deki Halk Fırkası'nın seçim sonrası gerçekleşen 2. büyük kongresinin önemini arttırmış ve Mustafa Kemal'i daha da hassas olması gereken bir sürece yönlendirmiştir. Toplumsal çalkalanmaların önüne geçebilmek adına bu tek partinin tüzüğü'nün birinci maddesinde "Fırkanın Cumhuriyetçi, Halkçı ve Milliyetçi bir siyasî cemiyet" olduğu belirtilerek inşa edilmek istenen toplum nizamının sınırları belirginleştirilmiştir (Kundakçı, 1999: 23). Bununla beraber, Kurultay'da Gazi'nin güçlü hitabetiyle ifade ettiği uzun ve derinlikli nutku, Kurultay'ın etkisini ülke sınırları ötesine, beyan edilen zamanın üstüne taşıyarak millî kolektif belleğin inşası bağlamını tarihten alınan dayanaklarla vurgulamıştır. Bu kolektif belleğin inşasında, eğitim ve Türkçe tabii ki şuurla yer almıştır ki tezimiz de bu odağa

dayalı söylem çözümlemesini barındırmaktadır. İncelemede öncelikle 1927’de yayımlanmış tıpkıbasımından yararlanılan Nutuk’un günümüz alfabesine çevrilmemiş, Türk Tarih Kurumu tarafından sınırlı baskısı yapılan tıpkıbasımı esas alınmış, okuma kontrolü için günümüz Türk alfabesi ile yazıya aktarılmış olmakla beraber, sadeleştirilmeyerek aslı metnine dayalı Yapı Kredi Yayınları’nın çalışmasından yararlanılmıştır. Kontrol kaynağının seçilmesinde, Nutuk metninin olduğunu gibi korunmuş olması, sadece yazı çevirimine tâbi tutulmuş olması etkili olmuştur. Zira bu alandaki sadeleştirilmiş kaynakların önemli bir kısmının tıpkıbasım Nutuk ile karşılaştırıldığında çevirilerin sağlıklı olmadığı, bunun yanında asıl metnin -bilhassa Türkçe eğitimi alanındaki doktora tezi seviyesi için- rahatlıkla anlaşılabilir olduğu kanısına ulaşılmıştır. Nihayetinde, içeriğin önem arz ettiği tezde asıl metinden (birincil kaynaktan) yararlanırken yazı aktarımında da asıl metin kontrolü de tarafımızca gerçekleştirilmiştir.

2.4. Söylem Kavram Alanı ve Söylem Çözümlemesi

20. yüzyılın başlarında Ferdinand de Saussure’nin öncülüğünde kurulmuş olan dilbilimin en girift alt dallarından biri olan söylem çözümlemesi; başta sosyoloji, eğitim bilimleri, yönetim bilimleri olmak üzere dilbilimin dışındaki farklı bilim dalları bünyesinde de bir etkinlik ve kullanım alanına sahiptir. Tezin belirtilen bağlamda, metinlerin söylem çözümlemesine dayanması gerekçesiyle, söylem ve söylem çözümlemesi kavram alanlarının tanımlanması ve açıklanması gerekliliği üzerine, öncelikle belirtilen terimlerin anlam sınırları genelden özel, dilbilimsel sınırlılıkta belirginleştirilecektir. Öncelikle sözü edilen kavramların sözlüklerde ve terim sözlüklerinde hangi anlamlarla açıklandığı belirtilmiştir.

Söylem sözcüğü Türkçede bugünkü anlamıyla ilk kez Berke Vardar ve arkadaşlarınca (1980) hazırlanan dilbilim sözlüğünde kullanılmıştır (Kocaman, 1996: 6). Söylem sözcüğü çeşitli kaynaklarda madde başı olarak tanımlanmıştır:

“1. Söyleyiş, söyleniş, sesletim, telaffuz. 2. İfade, kalıplaşmış, klişeleşmiş söz. 3. Bir veya birçok cümleden oluşan, başı ve sonu olan bildiri, tez” (Komisyon, 2005: 1802).

“Dilin konuşma ortamında üretilen ve incelemeye alınan bölümü. Bu anlamda tek bir sözcük, cümle söylem olabildiği gibi cümleler tutan bölümde söylem olabilir.” (Hengirmen, 1999: 334).

“1. Söz; dilin sözlü ya da yazılı gerçekleşmesi, konuşan bireyin kullanımı. 2. Sözce, bir ya da birçok tümceden oluşan, başı ve sonu olan bildiri. 3. Tümce sınırlarını aşan, tümcelerin birbirine bağlanması açısından ele alınan sözce. Z. S. Hariis’in tümceleri de öbür birimler gibi

dağılımsal açıdan incelemeye başlamasıyla dilbilimin önüne yeni bir alan (söylem çözümlemesi) açılmıştır. Böylece tümcelerın birbirine eklenme kuralları araştırılmış, dağılımsal ölçütler dışında dönüşümsel ölçütler de incelemelere yön vermiştir.” (Vardar, 1998: 188).

“Söylem; uzamsal, zamansal ve kişiye bağlı değişkenler açısından oluşturulmuş dilsel ve dildışı yapılarıdır” (Günay, 2013: 26).

Söylem çözümlemesi ifadesinin sözlüklerde belirtilmiş olan anlamları da aşağıda, sunulmuştur:

Yaşar Çağbayır’ın Ötüken Türkçe Sözlük’ünde söylem çözümlemesi, madde başı olarak verilmiş olup; *“Cümleden büyük bir sözceyi, söylem üretim koşullarına indirgeyerek inceleyen yardımcı dil bilimi dalı”* (Çağbayır, 2007: 4321) ifadesi ile tanımlanmıştır.

Berke Vardar yönetiminde hazırlanan Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü’nde söylem çözümlemesi, şu şekilde açıklanmıştır:

“Tümce sınırlarını aşarak daha üst düzeyde yer alan söz ürünlerine yönelen çözümleme (sözce çözümlemesi de denir). Özellikle dile karşıt olarak ele alınan söz incelemelerinden kaynaklanan söylem çözümlemesine ilişkin çalışmalar günümüzde büyük bir çeşitlilik göstermektedir. Kimi araştırmacılar betiklerdeki gösterilenleri (içeriği) incelerken, kimileri geniş bağlamlar içinde göstergeleri ele almaktadır. Özellikle konuşan bireyle ürettiği tümceler ya da sözceyle yöneldiği topluluk üstünde durulmakta, bir ürün olarak sözceyle bir üretim ya da edim biçiminde algılanan sözceleme birbirinden ayrılmaktadır. Araştırmacılar dağılımsal dilbilimle üretici-dönüşümsel dilbilgisinin yanı sıra, anlambilim ve göstergebilimden de büyük ölçüde yararlanmaktadır” (Vardar, 1998: 198).

Söylem çözümlemesi başlığını taşıyan ilk yazı 1952’de Zellig Harris tarafından İngiltere’de yazılmıştır (Kocaman, 2009). Harris’e kadar söyleme doğrudan değinmeyen ama söylem üzerinde çalışan ve çalışmalarıyla söylem çözümlemesinin temelini oluşturan dilbilimcilerin çalışmaları, bir anlamda bilimsel tekâmül sürecini olgunlaştırmıştır. Söylem çalışmalarının temeli sözbilime (retorik) dayanmış olmakla birlikte başlangıçta sözbilimin etkisiyle, sadece sözlü dil çalışmalarıyla sınırlı kalmış, ilerleyen süreçte sözlü ve yazılı dilin tamamını kapsayan bir özellikte icra edilmiştir. Özellikle içeriğine dayalı toplumsal ilişkiler ağının tahlili ve felsefî arka planı itibariyle söylem çalışmaları, dilden yola çıkarak dilin ötesine geçmeyi amaçlayan çalışmalar olarak değerlendirilebilmektedir (Kocaman,1998). Günümüz söylem çözümlemelerinin en önemli özelliği, bağlamın yani dil birimini kuşatan dil içi ve dil

dışı birimlerin dikkate alınmasıdır. Zira dil kullanımı; sadece dilbilimin (daha ziyade dilbilgisinin) geleneksel birimleri ile (cümle, paragraf, metin gibi) sınırlı değildir; hayatın sosyal, siyasi, kültürel ve ekonomik yönleriyle de ilişkilidir. Bu bağlamda dil incelemelerinin bu çok yönlü bağlamı göz ardı etmesi, zengin işlevsel yapının göz ardı edilmesine sebep olacak sıklıklara ve kolektif bellekte anlamlandırma yetisinin kaybına neden olabilecektir ki bu vahim sonuç dilbilimin ortaya çıkış amaçlarının tam tersi özelliktedir. Bu gerekçeler doğrultusunda, söylem çözümlemesinde, başta felsefe olmak üzere farklı bilimsel disiplinlerin sunduğu verilerden yararlanılmaktadır. Böylece dil, derinlikli ve çok boyutlu anlamına dayalı olarak kazanmış olduğu işlevsel özellikleri itibariyle değerlendirilmektedir. Belirtilen girift bağlamından dolayı dilbilimin “karmaşık” bir alt dalı olarak dilbilim bilim alanları için de veri sunup yöntem olarak kullanılan söylem çözümlemesi üzerine çalışmalarıyla öne çıkan dilbilimci Teun Van Dijk da bu doğrultuda düşünerek bu karmaşanın nedenini, şu şekilde ifade etmektedir: “Söylem; her birinin sonsuz şekilde bağlanabildiği, kendi kategorileri ve unsurları olan birçok düzeyde yapıyı sunduğu için oldukça karmaşıktır” (Çoban ve Özarlan, 2003: 55).

Çalışmalarını daha çok söylemin temel birimlerini belirlemeye odaklayan Erving Goffman ise bireyin dilinden hareketle, bireysel ya da toplumsal özelliklere ulaşabilmekle yetinmeyip dil aracılığıyla, toplumun nizamını ve özelliklerini belirleyen kuralları ve bu kuralların işleyişini ortaya koyabilmeye çalışmıştır. Söylem çözümlemelerindeki öncü yaklaşımlarıyla tanınan İngiliz dilbilimci Norman Fairclough da söylem çözümlemesi aracılığıyla toplumsal kurallara odaklanarak dil ile toplum arasındaki koşullu etkileşim üzerine odaklanmış, bir anlamda o da söylem çözümlemesi ile toplumsal dinamiklerin çözümlenebilmesini amaçlamıştır. Nihayetinde “1990’ların başında Kress, van Dijk, Fairclough, van Leeuwen ve Wodak’ın da içinde buldukları eleştirel dilbilimcilerden oluşan bir grubun Amsterdam Üniversitesi’nde toplanarak yaptıkları çalışmalar sonucunda söylemde toplumsal olguları ve ideolojiyi ortaya çıkarmaya yönelik bir çerçevenin temel ilkeleri belirlenmiştir. Bu yöntem, özel olarak, eleştirel söylem çözümlemesi olarak adlandırılmıştır. (...) Hiç kuşkusuz, dil ve toplumsal süreçler ilişkisi, dilbilimcilerden çok daha önce Pêcheux, Bakhtin, Voloshinov, Vygotsky, Foucault gibi kuramcılar tarafından ele alınmıştı. Dilbilimcilerin bu alana en önemli katkısı, dile yönelik bilgilerine, dilbilimsel kuram ve yöntemlere dayanarak söylem çözümlemesi çerçevesinde özgün bir araştırma bakış açısı geliştirmiş olmaları; çağımızdaki toplumsal ve politik olguları dilbilim açısından mercek altına almalarıdır.” (Büyükkantarcıoğlu, 2006: 122).

Eleştirel söylem çözümlenmeleri sadece dil kullanımını betimlemekle yetinmeyip söylemin güç, iktidar ve ideoloji tarafından nasıl biçimlendiğini ve toplumsal kimlik, toplumsal ilişkiler, bilgi ve inanç dizgelerinin oluşumundaki etkisini de ortaya koymaktadır. Yani eleştirel söylem yaklaşımı; toplumsal değerlerin dili, söylemi belirlediğini savunmakta ve bu yönüyle dilbilimin disiplinlerüstü konumuna kapı aralamaktadır. Bu yönü ile eleştirel söylem çözümlenmesi, kuramsal özellikleri itibariyle postyapısal bağlamda da okunabilmektedir. Nitekim postyapısalcı yaklaşım, metin-merkezli bir nitelik arz etmektedir. Bu yaklaşım, okuyucuyu merkeze alır. Bu yönüyle, metnin anlamını belirleyen yazar değil okuyucudur. Dolayısıyla birden çok okuyucu bulunduğundan metnin de birden çok anlamı vardır. Postyapısalcılık, anlam sürecini yapılandırmaktadır ve anlam da metinlerarasılık bağlamında bir süreklilik devinimi kazanmaktadır. Başta Levi Strauss, Roland Barthes ve Ferdinand de Saussure olmak üzere öncelikle yapısalcılar tarafından sadece konuşma bağlamı olarak ele alınan söylem kavramı ve terimi, Jacques Lacan ile artık tamamen bir yapı sökümü maruz kalmış ve çözümlenmelerimizde yararlandığımız tarihsel ve toplumsal bağlamda değerlendirilen postyapısalcılığın unsurlarından biri haline gelmiştir. Günümüzde ise söylem çalışmalarında; Jacques Derrida'nın öncülüğündeki postyapısalcı söylem çalışmalarından ziyade, tarihsel süreç içerisinde etkinliğini sürekli artırmış olan Michel Foucault'un -postyapısalcı- söylem kurgusunun aldığı belirtilebilir.

Michel Foucault, söylem ile toplumsal gerçeklik arasında sıkı ilişki olduğunu ve söylemi, toplumsal gerçekliğin düzenlenmiş sözceleri olarak inşa bağlamı özelliği ile değerlendirmiştir. *“Foucault'a göre söylem, yalnızca dilsel biçimlerin birlikteliği değil, belli bir bağlamda oluşmuş düşünce, davranış, tutum gibi olguların dilsel olarak çerçevelendiği bir yapıdır.”* (Büyükkantarcıoğlu, 2006:119). Foucault, söylem ile toplumsal dokunun ayrıştırılamaz olduğunu belirterek söylemi toplumsal ve tarihsel bağlam içinde işlevsel boyutuyla ele alarak felsefi temeller üzerine bir çözümlenmeye tâbi tutmaktadır.

Bilim dünyasında, yapısalcılık sonrasında, dilbilim başta olmak üzere yorumlayıcı bilimsel disiplinlerin kavşak noktasında bulunan söylem kavram alanı gelişimini de postyapısal bağlamda sergilemiştir. *“Söylem sözcüğünün bugünkü yüklemeleri genelde postmodern düşünürlerin özellikle de Michel Foucault'un tanımlaması ve kullanımıyla yeni bir boyut kazanmıştır. (...) Foucault'tan önce söylem sözcüğünü modernist anlamda kullanan belli başlı yazın eleştirmenleri arasında Mikahail Bakhtin ile Roman Jakobson'u görürüz. (...) Roman Jakobson söylem sözcüğünü, iletişim olgusunu parçası olarak gördüğü tüm anlatım ya da aktarım dizgelerini kapsayıcı bir kavram içinde kullanır. (...) Jakobson böylece söylemi*

iletişime özgü tüm anlatım dillerini kapsayabilen, dahası bunların dışında kalan olguları da içerebilen bir düşünce aktarım biçimi olarak ele alır. Bu tanımıyla söylem Mikhail Bakhtin'in yazısında da görüldüğü gibi en genel anlamıyla heterojen bir dil olarak ele alınır ve tarihsel ve sosyo-kültürel sorunlardan bağımsız bir biçimde incelenir. Bugün Batı düşüncesinde söylem sözcüğünü Foucault'nun getirdiği yüklemelerden bağımsız olarak ele almak mümkün değildir.” (Kocaman, 2003: 48-49).

Belirtilen bağlamda tarihsel özellikler ön plana çıkmaktadır. Bu özelliklere ulaşılmasına olanak sağlayan Orhon Abideleri, Nutuk gibi tarihsel metinler Michel Foucault'un kavramsallaştırmasıyla “arşiv” olarak adlandırılmaktadır. Arşivlere yönelik söylem çalışmalarını, Nietzsche'nin ‘soybilim’ (généalogie) kavramsallaştırmasından etkilenerek “arkeoloji” olarak adlandıran Michel Foucault için arkeolojik söylem çözümlenmeleri, toplumsal ilişkilerin tarihî kökleri üzerine çözümlenebilmesi için büyük önem taşımaktadır. Foucault'un söylem çalışmalarında işletilen ‘arşiv’ ve ‘arkeoloji’ terimlerinin birbirleri ile olan ilişkisini, bu alandaki derinlikli çalışmaların sahibi Ferda Keskin'in; “*Kabaca bir tariflerle arkeolojik analizin amacının bilgiyi mümkün kılan tarihsel koşulları ve bu koşulların belirlediği epistemik mekânı ortaya çıkarmak olduğunu söyleyebiliriz*” (Keskin, 1999: 18) ifadesiyle belirginleştirebilmek mümkündür.

Tezde kullanılan söylem çözümlemesindeki yöntem teorisyeni Fransız düşünür Michel Foucault'a göre söylem çalışmaları; büyük bir sabır gerektiren tozlu raflarda kalmış arşivlere, mimarî tasarımlara, yönetimle ilgili belgelere vb. yönelik de gerçekleştirilebilmelidir. Bu tespiti ilaveten arkeoloji biliminden mülhem adlandırmayı, söylem çalışmalarında metaforik bir kurgu ile terimleştiren Michel Foucault, bu özelliğe sahip çalışmalarını, yine kendisinin terimleştiren bilim dünyasına kazandırdığı arkeoloji ve arkeolojik söylem çözümlenmesi terimleri odağında tanımlar. “*Foucault ne biçimleştirme ne de metin yorumlama olduğunu, yaptığı şeyin arkeoloji olduğunu söyler: Arkeoloji, arşivin tanımlanmasına delalet eder. ‘Bu kelimeyle belli bir dönemde toplanan metin yığınlarını kastetmiyorum. Arkeoloji ile kastettiğim, belli bir dönemde bir toplumun tanımını veren kurallar bütünü’dür. Bizzat kendisi tarafından sunulan arkeoloji, aslında söylemin tarihidir, yazıdır; yani düşünce tarihinin*” (Sözen, 1999: 67). Bu bağlamda Kök Tigin, Bilge Kağan Abideleri ile Nutuk; kurucu metin niteliğinin beraberinde, Foucaultian söylem ile, toplumsal yapının karakteristik özelliklerini ve güç mücadelesine dayalı olarak yazılmış oldukları dönemden geleceğe yönelik kurgu ve yönlendirmeleri de barındırması bağlamında, arşiv nitelikli arkeolojik söylem veri tabanı olarak değerlendirilebilmektedir.

2.5. İlgili Araştırmalar

2.5.1. Söylem Analizi ile ilgili Yapılmış Araştırmalar

Arslan'ın (2019) "*Hüseyin Nihal Atsız'ın Bozkurtların Ölümü ve Bozkurtlar Diriliyor adlı romanlarının eleştirel söylem biçembilim ışığında incelenmesi*" başlıklı tez çalışmasında amaç, Hüseyin Nihal Atsız'ın Bozkurtların Ölümü ve Bozkurtlar Diriliyor adlı romanlarının söylem çözümlemesine dayalı ve karşılaştırmalı özelliği ile incelemesi olarak belirtilmiştir. Bu doğrultuda, metnin yüzey yapısını meydana getiren dil unsurları ortaya konularak bu ögeler aracılığıyla yazarın söylem analizi gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın sonucunda, Atsız'ın eserlerinde Türkçülüğün bir yaşam biçimi, felsefi bir bakış açısı veya bir ideoloji olmaktan ziyade her şeyin üzerinde olan bir olgu olarak el alındığı tespit edilmiştir.

Aydemir'in (2010) "*Gencine-i Adalet üzerine dilbilgisi incelemesi ve iktidar felsefesi bakımından söylem çözümlemesi*" isimli doktora tez çalışmasında, Kâtibî tarafından 17. yüzyılda yazılmış telif bir siyasetnâme olan Gencîne-i Adalet'in dilbilgisi ve iktidar felsefesi bağlamındaki söylem özelliklerinin incelenmesi hedeflenmiştir. Çalışmanın sonucunda, 17. yüzyıl Devlet-i Âliyye-i Osmaniye'sinde yazılan Gencîne-i Adalet'in, Osmanlı Devleti'nin Türk kültür evrenine yönelik bağlılığını, Türk kültür sanat ve düşünce tarihine önemli hizmetlerini, ilk siyasetname olan Kutadgu Bilig'den incelenen esere kadar art zamanlı özellikleri de söylem çözümlemesinden elde edilen somut verilere dayalı olarak sunulmuştur. Bunun yanında imla, ses bilgisi, biçim bilgisi ve söz varlığı bulguları da art zamanlı bir incelenme ile sunulmuştur.

Aydemir'in (2011), "*Bir siyasetnamede dil ile iktidar ilişkisi: Gencine-i Adalet'te özne üzerine iktidar felsefesi bakımından söylem çözümlemesi*" adlı makalesinde amaç, Kâtibî tarafından ele alınmış olan Gencîne-i Adalet isimli eserin iktidarın temel varlık alanı biçiminde ifade edilen bireysel ve toplumsal öznenin iktidar felsefesi bakımından söylem çözümlemesi olarak belirtilmiştir. Çalışmanın odağında dil ve iktidar kavram alanları Osmanlı Türkçesi dönemine ait verilerle somutlanarak sunulmuştur. Çalışmada söz konusu metin hem iktidar felsefesi hem de söylem çözümlemesi alanlarındaki öncü görüşlerin sahibi olan Michel Foucault'un kurgusu ve yöntemi ile incelenerek değerlendirilmiştir.

Karpuz ve Aydemir'in (2012), "*Gencine-i Adalet'te iktidar aracı niteliği ile bilgi üzerine söylem çözümlemesi*" adlı makale çalışmasında, 17. yüzyılda Osmanlı Devleti Padişahı Sultan I. Ahmed'e sunulmuş telif bir siyasetname özelliğine sahip olan Gencîne-i Adalet adlı 360 sayfalık talik hatlı metnin bilgi kavram alanı ve onun işlevi odağındaki söylem

çözümlemesinin yapılması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda çalışmada, ilk olarak iktidar kavramı ve iktidar felsefesi ile söylem kavramı ve söylem çözümü üzerine ana hatlarıyla kuramsal bilgi verilmiş ve bu bilgilere bağlı olarak işletilen kurgu ve yöntem, felsefe ile dilbilimin kesişim alanı içerisinde ele alınmıştır.

Erdoğan (2014), “*Eothen’de oryantalizm ve Osmanlı dünyası: eleştirel söylem çözümü*” başlıklı araştırmasında, İngiliz seyyah Alexander William Kinglake’in 1844 yılında Eothen adıyla basılan seyahatnamesinde Osmanlı’ya ilişkin oryantalist temaları ele almakta ve eleştirel söylem çözümlemesinden yararlanmaktadır. Eserde, Osmanlı dünyasını oryantalist ve emperyalist bir bakış açısıyla okura tanıtan Kinglake’in, ötekileştirme ve ehlileştirme söylemi aracılığıyla Osmanlı ve Avrupa gerçekliğini yeniden üretmeyi amaçladığı ifade edilmiştir.

Gümüş’ün (2018), “*Umürü’l-Ümerā (metin- dil özellikleri) ve iktidar felsefesi bağlamında söylem çözümü*” isimli doktora tezinin giriş bölümünde, eser ve yazarı üzerine belirlemeler yapılmış, dönemin koşulları ve siyasetname türünün gelişimi ana hatlarıyla ele alınmıştır. Çalışmada, iktidar ve iktidar felsefesi kavramları bütüncül olarak değerlendirilmiş, ardından Fransız felsefeci ve dilbilimci Michel Foucault’nun ileri sürdüğü düşünceler merkeze alınarak eserdeki özne ve iktidar ilişkisini açığa çıkaran söylem yapısı değerlendirilmiştir. Söylemi, iktidarın meşruiyet kazanmasını sağlayan bir araç olarak gören düşünceden hareketle bu meşruiyetin oluşumuna hizmet eden bilgi, adalet, ideoloji, söylemsel dil, toplumsal güç, denetim ve siyaset gibi kavramlar dilbilim, felsefe, tarih ve sosyoloji disiplinlerinin çerçevesinde incelemiştir.

Gümüş’ün (2019a) “*Lütfi Paşa’nın Asafname’si üzerine iktidarın denetimi bağlamında söylem çözümü*” adlı çalışmasında, iktidarın meşruiyet kazanma yollarından biri olan denetim, Michel Foucault’nun ortaya koyduğu iktidar anlayışı temel alınarak Asafname özelinde ele alınmıştır. Siyasetname geleni içerisinde önemi birleşene karşılık gelen asafname metinleri adına da niteliklerin tanımlanmasına çalışmada yer verilmiştir. Söz konusu eserdeki denetleme mekanizmasının işleyişi, iktidar fenomenini sorunsallaştıran bir yaklaşım çerçevesinde söylem çözümü yöntemiyle ortaya çıkarılmıştır. Çalışmada Asafname’nin, vezirlerin Osmanlı yönetim anlayışındaki konumlarını teorik ve pratik temeller üzerine oturtma çabasının ürünü olarak okunabilecek bir metin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Gümüş (2019b) “*Tarih-i Ebü’l-Feth’teki iktidar kurgusu üzerine arkeolojik söylem çözümü*” başlıklı çalışmasında, iktidara ilişkin yine Foucault’nun ortaya koyduğu kuramsal bilgiler ışığında, eser ele alınmıştır. Bunun yanı sıra iktidar ilişkilerini soykütüksel

çözümleme yoluyla açığa çıkarmaya çalışan Foucault'nun düşünceleri ile, Tarih-i Ebü'l-Feth gibi tarihsel metinlerimizin söyleminin ortaya konulmasına katkı sunacağı düşünülmüştür. Bu çerçevede, Foucault'nun düşünceleri esas alınarak Tarih-i Ebü'l-Feth'in söylemindeki iktidar anlayışı, arkeolojik söylem çözümlemesine tâbi tutulup felsefi dayanakları bağlamında değerlendirilmiştir.

Güneş'in (2021), "*Eleştirel söylem analizi çerçevesinde metin çözümlemesi: İstiklal Marşı örneği*" başlıklı araştırmasında amaç, metnin üzerine kurgulandığı niyet olgusunun söylemsel stratejiler bakımından, eserin söylem düzlemindeki makro ve mikro yapılar aşamalarında çözümlenme çalışmalarının yapılması olarak ifade edilmiştir. Çalışmanın sonucunda, eserde gerçeklik olgusunun dil kodları ile yeniden inşa edildiği, belirli bir anlam evreni ile ideolojinin öne çıkarılmasında çeşitli retorik ve stratejik yapıların aktif bir şekilde kullanıldığı tespit edilmiştir. Çalışma, İstiklâl Marşı'nın tarihî ve kültürel dayanakları üzerinden E. Teun van Dijk'in eleştirel söylem analizi modeli esas alınarak yürütülmüştür. Bu doğrultuda, İstiklal Marşı'nın müellfi Mehmet Akif Ersoy'un bu metinde hangi olay, durum, olgu ve kişileri ön plana çıkardığı ve aynı zamanda soyut olarak hangi değerler üzerinde durduğu ortaya çıkarılmıştır.

Güngör'ün (2016) "*Söylem analizinin açılımları ve romanda bilgi iktidar ideoloji*" adlı araştırmasında modern Türk romanının seçkin örneklerinden yola çıkarak ve Althusser, Gramsci gibi kuramcılarının düşüncelerinden hareketle yeni söylem önerilerinde bulunmuştur. Ayrıca eserde ortaya konulan söylem analizi, yalnızca modern romancılığın değil aynı zamanda edebiyatın ve "yazınsal hegemonya"yı yaratan hâkim ideolojik söylemlerin de bir anlamda soykütüğünü çıkarmaya yönelik bir girişim biçiminde ele alınmıştır. Bu nedenle, ülkemizde genellikle iletişim alanında tercih edilen ve edebî eserlerde çok tercih edilmediği belirtilen söz konusu yöntemin edebiyat eleştirisi alanında ne kadar faydalı olabileceği "Romanda Bilgi İktidar İdeoloji" adlı eser vasıtasıyla bir kez daha anlaşılabilirliği belirtilmiştir.

Koç'un (2020) "*Dede Korkut Hikâyelerinde söylem çözümlemesi ve kültürel kimliğin öğretimi*" adlı doktora tez çalışmasında amaç, Türk dünyasının şaheserlerinden Dede Korkut Hikâyeleri'nin ve diğer kurucu metinlerin anlaşılmasına katkı sağlanması, metinlerdeki "örtük" anlamın ortaya çıkarılması ve hikâyelerdeki kültür öğretimine yönelik iletilerin belirlenmesi olarak ifade edilmiştir. Bu amaç doğrultusunda, çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi ve söylem çözümlemesi kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda, Türk dünyası için önemli bir eser olarak görülen Dede Korkut Hikâyeleri doküman incelemesi ve

söylem çözümlemesi yoluyla incelenen hikâyelerden elde edilen “kültürel ögeler”, uluslararası bir muhteva listesindeki başlıklara göre gruplandırılmıştır.

Kutlu'nun (2019), ‘*Hz. Muhammed: Allah’ın elçisi’ filminin söylem çözümlemesi*” başlıklı çalışmasında, Hz. Muhammed: Allah’ın Elçisi’ (Hz. Muhammad: The Messenger of God) filminin ürettiği söylem dili niteliği bakımından konu alınmıştır. Bu amaçla araştırma materyali olan filmin sinema ve İslamofobi ilişkisi üzerine tartışılabilir bir potansiyele sahip olduğu düşünülerek çalışma ele alınmıştır. Bu doğrultuda, söz konusu ilişki çerçevesinde üretilen söylem dilinin sinematografik ögeler ile nasıl görünür kılındığı ortaya konulmuştur. Çalışmanın sonucunda, ‘Hz. Muhammed: Allah’ın Elçisi’ filminde teknolojik sinema olanaklarının kullanılarak İslam dinini yücelten bir söylem dili ürettiği ve bu dilin İslamofobiye karşı bir cevap olarak değerlendirilebileceği tespit edilmiştir. Filmin, İslamofobi içeriğine sahip birçok filmde yer alan çirkin, kötü, kaba, kirli ve saldırgan Müslüman figüratif tiplere karşı, Müslümanları olumlu yönlerin birleşeni nesnellüğünde ele alındığı söylem çözümü bağlamında somutlanarak belirtilmiştir.

Sarı'nın (2020) “*Dede Korkut Kitabı’nda söylem belirleyiciler*” isimli çalışmasında, daha çok konuşmanın bir özelliği olan söylem belirleyiciler konusuna odaklanılmış buradan hareketle Dede Korkut Kitabı’nda yer alan dönemin konuşma dilini gösteren birtakım söylem belirleyiciler üzerine bir inceleme yapılmıştır. Bu bakış açısıyla, Dede Korkut Kitabı’nda konuşma dilinin analizi ve söylem çözümlemesi gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın sonucunda, Dede Korkut Kitabı metninin yalnızca ses ve biçim bilgisi, söz dizimi gibi geleneksel dil bilgisi bakımından incelemelerinin yapılmasının yanı sıra, normatif düzeyleri ile okuma hatalarının düzeltilmesinin de önemli olduğu ifade edilmiştir.

Somuncu'nun (2015) “*Ankara romanına yönelik bir söylem öözümülemesi: bilgi-iktidar ideoloji*” adlı makale çalışması, bilgi-iktidar-ideoloji kavramlarını tanımlayan ve aralarındaki bağlamı açıklayan bir içeriğe sahiptir. Ayrıca çalışmanın teorik temellerini oluşturan söz konusu kavramların edebiyat ile ilişkisine yer verilmiştir. Bu bağlamda çalışmada, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun ideolojik tutumlarını belirleyen konularla beraber, Ankara romanında ideoloji ve ögelerin ortaya çıkış biçimi, ideolojinin yazarın söylemini nasıl şekillendirdiği, yazarın ideolojisi çerçevesinde romanın teknik unsurlarını ve farklı bilgi kaynaklarını kullanarak okur üzerinde kurduğu tahakküm incelenmiştir. Böylece romancının ideolojik dünyasının altı çizilerek yazarın aktarmış olduğu her bilginin değil yazarın hegemonik söylemini kurabilmek için ideoloji adına, ideolojiye ilişkin bilgi dönüştürmelerini belirlemek ve bunların üslûbuna yansıtılışı konusunda bir iz takip edilmiştir.

2.5.2. Köktürk Abideleri ile ilgili Yapılmış Araştırmalar

Albayrak (2017), “*Köktürk ve Uygur dönemi eserlerindeki değerler ve bu değerlere ilişkin öğretmen adaylarının görüşleri*” adlı doktora tezini, Eski Türkçenin Köktürk ve Uygur dönemlerine ait eserlerde yer alan sosyal değerleri analiz etmek ve bu değerlerin günümüzde algılanma düzeyini ortaya koyabilmek amacıyla gerçekleştirmiştir. Çalışmada nitel verilerin toplanması için doküman analizi tekniğinden faydalanılmış, Eski Türkçe eserleri arasından temsilen seçilen Orhon Yazıtları, Ötüken Uygur Dönemi Yazıtları (Şine Us, Tes, Tariat), Irk Bitig, Huastuanift, Altun Yaruk (Birinci Kitap, Şehzade ile Aç Pars Hikâyesi), İyi ve Kötü Prens Öyküsü, Daşakarmapathāvadānamālā (Çaştani Bey Hikâyesi, Dantıpalı Bey Hikâyesi) adlı eserler, Schwartz’ın Değer Ölçeği’nde listenen on temel değer ve alt değerlere göre incelenmiştir. Çalışmanın nicel bölümünde tarama modeli kullanılmış, incelenen eserlerden hareketle “Eski Türkçe Dönemi Eserlerindeki Sosyal Değerlerin Türkçe ve Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni Adaylarının Görüşlerine Göre Değerlendirilmesine İlişkin Anket Formu” oluşturulmuştur. Bu ankette hem “Schwartz Değer Ölçeği”ndeki değerlerin önemine, günümüzde nasıl algılandığına hem de Eski Türkçe dönemi eserlerinden hareketle oluşturulan değer tanımlarına ve eserlerde değerlerin aktarımı ile ilgili tespit edilen süreçlere yönelik maddelere yer verilmiştir. Anket formunun uygulaması, 2016-2017 eğitim-öğretim yılında öğrenim gören 427 Türkçe ve Türk dili ve edebiyatı öğretmen adayıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma sürecinde elde edilen nitel veriler içerik analizi tekniği, nicel veriler ise Mann-Whitney ve Kruskal Wallis testleri ile analiz edilmiştir. Araştırmanın sonucunda Eski Türkçe dönemi eserlerinin sosyal değerler açısından zenginlikleri, eserlerde geçen değerlerin genellikle günümüzde de karşılığının bulunduğu, eserlerden hareketle ortaya konulan görüşlere Türkçe ve Türk dili ve edebiyatı öğretmen adaylarının büyük oranda katıldığı tespit edilmiştir.

Alyılmaz’ın (1994) “*Orhun Yazıtlarının Söz Dizimi*” başlıklı çalışması, Köktürk devri dil yadigârlarından Köl Tigin, Bilge Kağan ve Tonyukuk yazıtlarının söz dizimini ihtiva etmektedir. Çalışma, "Kavramların İşaretlenmesi", "İsim ve Fiil Tabanları", "Kavram İlişkileri" başlıklarını taşıyan üç ana bölümden oluşmaktadır. "Kavramların İşaretlenmesi" ve "İsim ve Fiil Tabanları" başlıklarını taşıyan bölümler esasında çalışmanın temel konusunu oluşturan "Kavram İlişkileri" bölümünün "Giriş"i niteliğindedir. "Kavram İlişkileri" bölümü de "Çekimli Yapılar", "Belirtili Tamlamalar" ve "Cümle" başlıklarını taşıyan üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın sonunda ise bir "Şekil Bilgisi Dizini" ve söz dizimi; Orhun yazıtları, Köktürk devri (dil, tarih, coğrafya, antropoloji, etnoloji vs.) ile ilgili geniş bir bibliyografyaya yer verilmiştir.

Ayan'ın (2015), “*Orhun Abidelerindeki liderlik ve yönetim anlayışının değerlendirilmesi*” başlıklı araştırmasının amacı, Orhon Abideleri'nde dönemin idarecilerinin sergilediği liderlik tarzlarının belirlenmesidir. Çalışmada öncelikle liderlik ve liderlik tarzları hakkında, daha sonra Orhon Abideleri ve Köktürk Devleti hakkında bilgi verilmiştir. Ardından, incelemeye dayalı olarak Orhon Abideleri'ndeki liderlik ve yönetim tarzı belirlenerek değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirme sonucunda, dönemin idarecilerinin dört temel liderlik tarzına sahip oldukları tespit edilmiştir. Bu sonuçlardan hareketle Köktürk Devleti'nin idarecilerinin hizmetkâr liderlik tarzı, stratejik liderlik tarzı, vizyoner liderlik tarzı ve otoriter liderlik tarzı sergiledikleri tespit edilmiştir. Bu çerçevede, idarecilerin liderlik tarzlarını etkili bir biçimde sergilediği ve kendi yönetim sistematiğini oluşturan kişiler olduğu ifade edilmiştir.

Bakır'ın (2021), “*Kaya üzerindeki Köktürk harfli yazıtlar: içerik özellikleri ve tematik analiz*” adlı tez çalışmasında, eski Türklerdeki dağ-kaya kültü izlerinin ortaya konarak dönemin inanışlarının, kültürünün ve insanların dünyayı algılayış biçimlerinin açıklanması için şimdiye dek yayımlanmış olan tüm Köktürk harfli yazıtlar içerisinden kaya yazıtlarının saptanıp incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada yazıtların yazılış tarihlerinin net olmadığı, tarih düşürme içerikli kaya yazıtlarının dışındaki yazıtlarda herhangi bir tarih belirtilmediği ifade edilmiştir. Ayrıca yazıtların kısa metinler olduğu ve genel olarak 7.-9. yüzyıllar arasında tarihlendirildiği vurgulanmıştır. Bu sebeple çalışmada yazıtların ait oldukları coğrafyada kurulan Köktürk, Uygur, Kırgız, Türkiş kağanlıkları incelenmiştir. İncelenen yazıtlar 17 ayrı kategoriye ayrılmış ve içerik özelliklerine göre tasnif edilmişlerdir. Çalışmada başlangıç olarak eski Türklerin daha iyi anlaşılması için genel bilgiler verilmiş, devamında coğrafyalara göre kaya yazıtları ile ilgili genel bilgiler sunulmuştur. Daha sonra eski Türklerin yaşam tarzını şekillendiren inanışlara değinilmiş ve dağ-kaya kültürünün önemi tespit edilmeye çalışılmıştır. Son olarak yazıtlar incelenmiş, içerik özelliklerine göre sınıflandırılmış ve metin örnekleri üzerinden analizler yapılmıştır.

Kardaş (2015a), “*Orhun Abidelerinin Türkçe öğretiminde değer aktarımı bakımından önemi II: Kül Tigin Abidesi*” adlı makalesinde Kül Tigin Abidesi'nin Türkçe öğretiminde değer aktarımı bakımından önemini ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırmada, araştırmacı tarafından uzman görüşleri çerçevesinde geliştirilen “Değerler Formu” kullanılmış, formdan elde edilen veriler betimsel analiz tekniği ile sunulmuştur. Araştırma sonuçlarına göre Kül Tigin Abidesi'nde açık veya örtülü olarak 26 farklı değerden 155 sıklıkta değer bulunmuştur. Söz konusu değerlerin %75 oranında öğretim programıyla eşleştiği sonucuna varılmış ve Kül Tigin

Abidesi'nin Türkçe dersinde değer aktarımı etkinliklerinde kullanılabileceğine yönelik bir öneri sunulmuştur.

Kardaş'ın (2015b), "*Orhun Abidelerinin Türkçe öğretiminde değer aktarımı bakımından önemi III: Bilge Kağan Abidesi*" adlı makalesinde Bilge Kağan Abidesi'nin Türkçe öğretiminde değer aktarımı bakımından öneminin ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu amaç etrafında doküman incelemesi tekniğinin kullanıldığı araştırmanın analizleri, betimsel analiz tekniği ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmada, araştırmacı tarafından uzman görüşleri çerçevesinde geliştirilen "Değerler Formu" kullanılarak Bilge Kağan Abidesi'nde yer alan değer-değer unsurları belirlenmiş ve yorumlanmıştır. Araştırmada doğrudan ya da dolaylı 28 farklı değer 177 sıklıkta işlendiği tespit edilmiştir. Söz konusu değerlerin %85 oranında öğretim programıyla eşleştiği sonucuna varılmış ve Bilge Kağan Abidesi'nin Türkçe dersinde değer aktarımı etkinliklerinde kullanılabileceğine yönelik bir öneri sunulmuştur.

Koç'un (2016), "*Göktürk Kitabeleri'ndeki dil ve anlatımın günümüz öğretim ilke ve yöntemleri açısından incelenmesi*" adlı makale çalışmasında Köktürk Kitabeleri'ndeki iletişim amacının, günümüzde kullanılan öğretim ilke ve yöntemleri açısından değerlendirilmiştir. Böylelikle Türk Dili ve Edebiyatı ve Türkçe Eğitimi bölümlerinde okutulan Öğretim İlke ve Yöntemleri ile Özel Öğretim Yöntemleri derslerinde daha etkin bir şekilde faydalanılmasına katkı sunulması hedeflenmiştir. Çalışmada Bilge Kağan ve Tonyukuk'un kitabelerde kullanmış oldukları üslupla tecrübeli bir öğretmen özelliği gösterdiği ifade edilmiştir. Bilge Kağan ve Tonyukuk çalışmada, öğrencilerini nasıl uyaracağını bilen dikkatlerini bir noktaya çekebilen ve yeniden yoğunlaşmaları için onlara hitap eden bir eğitimci olarak sunulmuştur. Bunun yanında Türk dilinin inceliklerini ifadelerine güç katmak, hedef dinleyici kitlesinin verilmek istenen mesajı eksiksiz anlamasını sağlamak için kullandıkları vurgulanmıştır. Bu bakımdan kitabeler, günümüzde kullanılan eğitim öğretim yöntemlerine göre ele alınmış ve özgün bir örnek olarak değerlendirilmiştir.

Kumru (2017), "*Türk mitolojisi penceresinden Orhun Abidelerine dair değerlendirmeler*" adlı makalesinde Göktürkler döneminde yazılan ve Türk tarihinin en eski yazılı belgelerinden biri olan Orhon Abideleri (Yazar, çalışma başlığıyla uyumlu olarak eserde de 'Orhun Abideleri' adlandırmasını tercih etmiştir.) üzerine Türk mitolojisi bağlamında değerlendirmeler yapılmıştır. Çalışmada Orhon Abideleri, Türk kültür ve uygarlığına ışık tutan en önemli kaynak olarak nitelendirilmiş ve abidelerin yüksek bir medeniyet seviyesi ve gelişmiş bir Türk felsefesinin izlerini taşıdığı vurgulanmıştır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde resmî devlet yazıtları olan Orhun Abideleri'nin, Türk mitolojisine dair çok önemli bilgiler

barındırdığı belirtilerek inceleme yapılmıştır. Abidelerin, Türk evren tasarımı ve mitolojik kaynaklar gibi birçok konuda oldukça önemli bilgiler içerdiği, basit mitolojik inanç sistemine kıyasen daha olgun bir anlayışı yansıttığı ortaya konulmuştur. Çalışmada dil, edebiyat ve tarih başta olmak üzere pek çok farklı konuda araştırmalara ışık tutan Orhun Abideleri, Türk mitolojisi penceresinden ele alınmış ve abidelerde verilen bilgileri yorumlamak ve sonuçları bütüncül bir şekilde aktarmak amaçlanmıştır.

Orhan, Gedik ve Bulut (2012), “*Orhun Abideleri ile Gençliğe Hitabe’nin sundukları mesajlar açısından mukayesesi üzerine bir inceleme*” adlı makale çalışmasını yürütmüştür. Söz konusu çalışmada, Türk milletine ait ilk yazılı kaynaklardan biri olan Orhon Abideleri ve Türk milleti için 20. yüzyılın en önemli eserlerinden biri olarak değerlendirilen Atatürk’ün Gençliğe Hitabe’si ele alınmıştır. Konu ve anlatım tekniği açısından benzerlikler taşıyan bu iki metnin gelecek kuşaklara en doğru ve etkili şekilde aktarılmasını sağlamak amacıyla iki metin karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Çalışma sonucunda metinler arasında Türk milletinin varlığını ve birliğini koruması için neler yapması gerektiği, içteki ve dıştaki düşmanlara karşı hangi konularda dikkatli olunması gerektiği, bağımsızlık uğruna her türlü fedakârlığın yapılması gerektiği gibi birçok konuda benzerlikler görülmüştür. Bu çerçevede metinlerin incelenmesine ve öğretilmesine dair araştırmacılara ve öğretmenlere yönelik çeşitli öneriler sunulmuştur.

Özcan (2019), “*Orhun Yazıtlarındaki atasözü ve deyimlerin günümüzdeki karşılıklarına yönelik inceleme*” adlı araştırmasıyla, Türk dilinin en eski yazılı kaynaklarından biri olan Orhon Yazıtları’nda yer alan deyim ve atasözlerinin tespit edilmesi ve Türkiye Türkçesindeki karşılıklarının veya benzerlerinin bulunması amaçlamıştır. Çalışmada doküman incelemesi tekniği kullanılmış, Muharrem Ergin tarafından yazılan “Orhun Abideleri” adlı eser esas alınmıştır. Çalışmada, 8. yüzyılda dikilen Orhon Yazıtları’ndaki deyim ve atasözleri tespit edilmeye çalışılmış, tespit edilen deyim ve atasözlerinin Türkiye Türkçesindeki karşılıkları belirlenmiştir. Metinlerden tespit edilen deyim ve atasözlerinin Türkiye Türkçesindeki karşılıkları ve anlamları için “Türk Dil Kurumu Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü”nden yararlanılmıştır. Çalışmanın sonucunda Orhon Yazıtları’nda yer alan atasözü ve deyimlerin dönemin söz varlığında önemli bir etkiye sahip olduğu ve Türkiye Türkçesinde birden fazla söz ve sözcük grubunu karşıladığı tespit edilmiştir.

Özen ve Batur (2021) “*Türklerde hitabet: Orhun Yazıtları, Divanu Lugat-İt Türk ve Nutuk*” adlı makalelerinde Orhon Yazıtları, Divânu Lugat-it Türk ve Nutuk adlı eserlerin hitabet özellikleri açısından karşılaştırılarak değerlendirilmesini amaçlamışlardır. Çalışmada betimsel

yöntem tercih edilmiş ve tarama tekniği kullanılmıştır. Hitabet tekniğinin özellikleri, literatürde yer alan farklı kaynaklardan yararlanılarak üç alan uzmanı eşliğinde oluşturulmuştur. Verilerin toplanmasında Orhun Yazıtları, Divanu Lugat-it Türk ve Nutuk adlı eserler esas alınmıştır. Bir eserin hitabet niteliği taşıması için gerekli olan altı özellik bağlamında incelenen eserler taranmış ve elde edilen bulgular karşılaştırmalı olarak yorumlanmıştır. Araştırmanın sonucunda Orhon Yazıtları'nın ve Nutuk'un hitabet türünde birer eser oldukları bunun yanında Divânu Lugat-it Türk'ün ise hitabet özellikleri taşıdığı ifade belirlenmiştir.

Veziroğlu'nun (2020), "*Sosyal bilgiler dersinde Orhun Abidelerinin değer kazanımına etkisi*" adlı çalışmasının amacı, Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan değerlerden hangilerinin Orhun Abidelerinde yer aldığını ve Abideler ile değerler eğitimi programının öğrencilerin değer kazanmasındaki etkisini belirlemektir. Çalışmada nitel ve nicel veri toplama teknikleri bir arada kullanılmış ve karma yöntem benimsenmiştir. Çalışmanın nitel boyutunda doküman analizi tekniği, nicel boyutunda ise yarı deneysel desenlerden, ön test/ son test eşitlenmemiş kontrol gruplu model kullanılmıştır. Çalışmanın nitel boyutunda elde edilen verilere göre, günümüzde de varlığını sürdüren değerlerden olan âdillik, aile birliğine önem verme, bağımsızlık (özgürlük), barış, bilimsellik, çalışkanlık, dürüstlük, dayanışma, duyarlılık, estetik, eşitlik, sevgi, saygı, sorumluluk, tasarruf, yardımseverlik ve vatanseverlik değerlerinin Köktürk Devleti döneminde de var olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmanın nicel boyutunda ulaşılan verilere göre ise; deney grubunun puan ortalamaları kontrol grubunun puan ortalamalarından daha fazla olmasına rağmen aralarında anlamlı bir farkın olmadığı tespit edilmiştir. Deney grubunun son test puan ortalamalarının ön test puan ortalamalarından fazla olduğu ve aralarında anlamlı farkın olduğu tespit edilmiştir.

2.5.3. Atatürk'ün Nutuk'u Üzerine Yapılmış Araştırmalar

Börekçi (2008) yapmış olduğu "*Atatürk'ün Nutuk'unda söz dizimi ve üslûp özellikleri*" adlı çalışmasında, Nutuk'ta kullanılan dilin özelliklerinin belirlenmesini ve Atatürk'ün üslûbunun tanımlanmasını amaçlamıştır. Çalışmanın girişinde söylem, metin ve yazınsal tür kavramları bağlamında nutuk ele alınmış daha sonra Nutuk, metin yapısı ve dil kullanımı bakımından incelenmiştir. Nutuk'ta Atatürk'ün bir sözceleme örneği olarak, on bin beş yüz otuz bir cümleyi üç bin yirmi beş değişik dizim ilişkisi ile kurduğu, düşünme şeklini, mantığını ve önceliklerini de bu cümle yapılarıyla yansıttığı tespit edilmiştir. Yapılan çalışmada Nutuk'un üslûbunun diğer siyasal söylemlerden farklı olduğu ve bu farklılığın Atatürk'ün diğer siyasetçilerden farklı olmasından kaynaklandığı ifade edilmiştir. Atatürk'ün Nutuk'ta Türkçenin bütün olanaklarını bilgi ve bilince dayalı olarak ustaca kullandığı, bu bakımdan

Nutuk'un Atatürk'ü anlamada temel bir kaynak olarak değerlendirilmesi gerektiği ortaya konulmuştur. Atatürk gerçeği en açık ifade yapılarını kullanarak ifade ederek dilin anlatım işlevini ön plana çıkardığı tespit edilen çalışmada, Nutuk'un bu yönüyle, "öteki"ne odaklanmış siyasal ve ideolojik söylemlerden oldukça farklı olduğu da ifade edilmiştir.

Deniz ve Tarakçı (2019), Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran ve ilk cumhurbaşkanlığını yapan Atatürk'ün bu yeni devletin kuruluş aşamalarını anlatmak ve halka hesap vermek için ortaya oluşturduğu belirtilen Nutuk'ta yer alan ikna tekniklerini belirlemek amacıyla "*İkna teknikleri açısından nutuk*" başlıklı makaleyi yayımlamıştır. Araştırma, nitel araştırmanın doğasına uygun şekilde yürütülmüş ve doküman analizi modeli tercih edilmiştir. Çalışmada Nutuk adlı eser, ikna teknikleri bağlamında taranmış ve ikna tekniklerinin eserde nasıl yer aldığını tespit etmek amacıyla oluşturulan form aracılığıyla veriler toplanmıştır. Yapılan taramada, formda yer alan 76 ikna tekniğinin her biri tema olarak ele alınmış ve tespit edilen bilgiler bu başlıklar altına işlenmiştir. İkna teknikleriyle alakalı yapılan analizlere göre, Atatürk'ün var olan 76 ikna tekniğinden 67'sini kullandığı, 5'ini hiç kullanmadığı, 4 tekniğin ise tavsiye edilenin aksine zıddını icra ettiği tespit edilmiştir.

Doğan'ın (2020) "*Nutuk'ta geçen bazı konuların 8. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi öğretim programında yer alan kazanımlara ve ders kitaplarına göre incelenmesi*" adlı yüksek lisans çalışmasında Nutuk'ta geçen bazı konuların, 8. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı'nda yer alan kazanımlarda ve ders kitaplarında yer alma durumları incelenmiştir. Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak Atatürk'ün Nutuk adlı eserinden ve 2019-2020 eğitim öğretim yılında okutulan, 8. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi kitaplarından yararlanılmıştır. Elde edilen bulguların incelenmesinde, betimsel analiz ve içerik analizi teknikleri kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı'nda yer alan 39 kazanımdan toplam 20 tanesinin çalışmanın alt amaçlar ile uyduğu görülmüştür. Bu 20 kazanım çerçevesinde, Nutuk'tan toplam 105 doğrudan alıntıya yer verilmiştir. Ancak ders kitaplarında bu alıntılara yeteri kadar yer verilmediği görülmüştür. Yapılan çalışma sonucunda incelenen ders konularının, Atatürk'ün bizzat kaleme aldığı Nutuk'ta yer alan konularla aynı olduğu ve Nutuk'un söz konusu ders için birinci elden kaynak olarak kullanılabileceği, bu sebeple TTKB'nin ders kitabı yazımına dair, kitaplarda konulara ayrılması gereken yer ile ilgili oranlar da göz önünde bulundurularak Nutuk'tan mümkün olduğu kadar fazla yararlanılması gerektiği önerisinde bulunulmuştur.

Eren (2008) “*Nutuk’un kelime serveti ve sadeleştirilmesi üzerine bir araştırma*” adlı yüksek lisans tezinin giriş bölümünde Nutuk’un Mustafa Kemal Atatürk’ün 15- 23 Ekim 1927 tarihleri arasında Ankara’da CHP’nin 2. Büyük Kongresinde 36.5 saatte yapmış olduğu hitabesi olduğu ifade edilmiş ve muhtevası hususunda açıklamalar yapılmıştır. Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün bu eserde, Kurtuluş Savaşının nasıl kazanıldığını, Cumhuriyetin ilanı sürecini ve bu süreçte karşılaştığı sorunları, yapılan yenilikleri ve bu yeniliklerin gerekçelerini samimiyetle anlattığı vurgulanmıştır. Daha sonra tez çalışmasının temelini oluşturan Nutuk’un dili üzerinde durulmuştur. Nutuk’taki dil kullanımının günümüzde kullanılan dilden farklı olduğu, Arapça ve Farsçadan Türkçeye geçmiş kelimelerin sıklıkla kullanıldığı ifade edilmiştir. Araştırmada, bu bağlamda Nutuk’ta kullanılan kelimelerle, ilköğretim ikinci kademedeki öğrenim gören öğrencilerin kullandıkları kelimeler arasındaki ortaklıklar ve farklılıklar tespit edilmeye çalışılmış, Nutuk’ta kullanılan kelimelerin öğrencilerin kullandığı kelimelerle %67.469 oranında benzerlik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Gürkan (2013) “*Atatürk’ün Söylev’i (Nutuk) üzerine bir bibliyografya denemesi*” adlı çalışmada, Söylev üzerine yapılmış çalışmaları bibliyografik bir veri bütünlüğü ile ortaya koymayı amaçlamıştır. Çalışmada, Söylev’in Türkiye Cumhuriyeti tarihinin temel kaynaklarından biri olduğu ifade edilmiş ve Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün eserinde, dönemle ilgili olayları, şahısları ve fikirleri kendi bakış açısıyla ortaya koyduğu vurgulanmıştır. Söylev’in tarihî olayları yaşayanın ve yaşadıklarını tahlil ederek aktaranın birinci ağızdan yazılmış bir kaynak olarak görülmesi gerektiği, çalışmada vurgulanmıştır. Bu kaynak üzerinde tarihçilerin, sosyologların, dilbilimcilerin, felsefecilerin ve daha birçok alanda çalışan araştırmacıların çeşitli çalışmalar yürüttüğünün tespiti yapılmıştır. Ayrıca Söylev üzerine yapılan çalışmalar; kitaplar, makaleler, bildiriler, yüksek lisans tezleri, doktora tezleri ve diğer yayınlar başlıkları altında sunulmuştur.

Hanaylı (2021) “*8. Sınıf TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabı ile Nutuk’ta yer alan değerlerin öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi*” adlı yüksek lisans tez çalışmada, 8. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabı ile Nutuk’ta yer alan değerlerin öğretmen görüşleri bağlamında incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi ve görüşme tekniği kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak ilgili eserler ve öğretmen görüşlerinden faydalanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu, farklı illerde görev yapan 10 sosyal bilgiler öğretmeni ile oluşturulmuştur. Verilerin toplanmasında ise yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Elde edilen verilerin çözümlenmesinde tümevarımsal içerik analizi ve betimsel analiz tercih edilmiştir. Tez

çalışmasında Nutuk ile ilgili elde edilen sonuçlara bakıldığında, eserde 982 değerın tespit edildiği görülmektedir. Nutuk'ta, belirlenen örneklem algısında öne çıkan değerlerin vatanseverlik ve bağımsızlık olduğu tespit edilmiştir. Tezin sonucunda Nutuk'un değerler açısından zengin bir eser olduğu ve daha sık okutulması gerektiği yargısına varılmıştır.

Karaçizmeli (1990), "*Büyük Nutuk'un genel olarak incelenmesi*" adlı yüksek lisans tez çalışmasının birinci bölümünde Nutuk'u tanıtmış ve eserin yazılış amacı üzerinde durmuştur. İkinci bölümünde, Nutuk'taki iç ve dış politika verileri, devrimler, haritalar ve krokiler ele alınmıştır. Üçüncü bölümde Nutuk'un tarihî bir kaynak olarak değerlendirmesi yapılmıştır. Daha sonra Nutuk'un ilk basım, 1938 basımı, 1963 Türk Dil Kurumu basımı ve Çocuklar İçin Nutuk gibi çeşitli basımları incelenmiştir. Çalışmanın beşinci bölümünde ise Nutuk'un iç ve dış dünyadaki etkileri üzerinde durulmuş, Türkiye'deki ve dünyadaki etkileri aktarılmıştır.

Kılıç'ın 2003 yılında yapmış olduğu "*Nutuk'un analitik bir incelemesi*" başlıklı çalışmada, Nutuk adlı eserin çeşitli başlıklarda analitik bir değerlendirmesinin yapılması amaçlanmıştır. Çalışmada öncelikle Nutuk'un, kapsadığı zaman sürecinde gerçekleşen olayların bizzat içerisinde olan ve sorumluluğunu taşıyan bir şahsiyet tarafından, gerçekleri olduğu gibi anlatan bir eser olduğu vurgulanmıştır. Bunun yanında Nutuk'un; Türk milletinin mücadelesini, yeniden doğuşunu ve aydınlık günlere yönelişini temsil eden bir eser olduğu ifade edilerek eserin önemi ortaya konulmuştur. Daha sonra, eserin çeşitli basımları ve dizinleri ele alınmıştır. Bu baskıların kimler ve hangi kurumlar tarafından yapıldığı belirtilerek ilgili baskılar, ana hatlarıyla ele alınmıştır. Çalışmanın bir sonraki bölümünde Nutuk dizinleri kişi adları, yer adları ve önemli konu başlıkları dizini olarak incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda Nutuk'ta 530 kişi adı geçtiği ortaya konulmuş ve bunlardan önemli görülenlerden bahsedilmiştir. Bunun yanında Nutuk'ta ülke, bölge, şehir ve coğrafi yer adı olarak 552 ismin yer aldığı ifade edilmiş, söz konusu yer adları üzerinde durulmuştur. Ayrıca Nutuk'ta önemli konu başlıkları dizininden sıklığı en çok olan başlıklar çalışmada yer bulmuştur.

Şahin (2021), Nutuk adlı eserin kök değerlerin öğretiminde ve aktarımında en önemli kaynak olacağı düşüncesinden hareketle "*Nutuk eserinin Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersindeki (ortaokul 8. sınıf) kök değerlerin eğitimi açısından incelenmesi*" adlı yüksek lisans tezinde; Nutuk adlı eserin Gençler için Fotoğraflarla Nutuk adındaki baskısı, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde yer alan kök değerlerin eğitimi için kullanımı üzerine odaklanmıştır. Veri toplama biçimi olarak doküman incelemesi tekniğinin kullanıldığı araştırmada verilerin analizi için betimsel analiz tekniği tercih edilmiştir. Bu çerçevede, söz konusu kitapta yer alan ve kök değerlere yönelik kullanılabilir 334 ifade

belirlenmiştir. Sonuç olarak eserde, en çok vatanseverlik, saygı ve adalet kök değerleri tespit edilmiştir. Ayrıca bu eserde Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programının “1. Ünite: Bir Kahraman Doğuyor” ünitesi haricinde, tüm ünitelerinde, kök değerlerin öğretimi ve aktarımında kullanılabilecek örnek metinlerin var olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Şentürk (2021), “*Nutuk'ta birleşik fiiller*” adlı yüksek lisans tez çalışmasının birinci bölümünde, Mustafa Kemal Atatürk ve Nutuk üzerine bilgiler vermiş ve birleşik fiillerin tanımını paylaşmıştır. İkinci ve üçüncü bölümlerinde Nutuk'ta yer alan birleşik fiiller tespit edilmiş, anlam, köken, zaman ve şahıs ekleri bakımından incelenmiştir. Çalışma sonucunda birleşik fiillerde köken bakımından Arapça ve Farsçanın etkisinin görüldüğü; eserde anlam olarak olumlu, zaman bakımından geçmiş zaman anlatımının yoğunlukla kullanıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca, çalışmanın sonuna tespit edilen birleşik fiillerin kökenini ve anlamını içeren bir de sözlük eklenmiştir.

Taştekin (2001), “*Atatürk'ün söylev ve demeçlerinde sözdizimi*” adlı doktora tez çalışmasında, Atatürk'ün söylev ve demeçlerini dil bilimi kurallarına göre incelemeyi amaçlamıştır. Bu kapsamda Atatürk'ün sözleri 92 farklı metin taranarak tespit edilmiştir. Atatürk'ün 9 Temmuz 1919 ile 30 Haziran 1927 tarihleri hayatındaki en kritik dönem olarak görülmüş ve bu tarih aralığında mecliste yapmış olduğu konuşmalarda 7477 cümle kullandığı tespit edilmiştir. Ayrıca söz konusu cümlelere milletvekillerinin vermiş olduğu tepkiler incelenmiş ve sözlerin etki gücü belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışma; giriş, metinler ve cümle tahlilleri, cümle formülleri, cümlelerin ilk öge ve konulara göre dağılımı, öğeleri oluşturan yapıların incelenmesi ve değerlendirme başlıklarından meydana gelmiştir. Çalışmanın sonucunda Atatürk'ün; her türlü aşırıktan uzak, yapmacık ve süslü anlatımlara sapmadan, akıcı bir üslûpla Türkçenin temel yapısına sadık kalarak dilin her türlü yapı taşlarını yerinde kullanan sözdizimi ustalığı sergilediği tespit edilmiştir. Dil bilimsel bakış açısı ile öncülüğünü Prof. Dr. Efrasiyap Gemalmaz ve Prof. Dr. H. Ömer Karpuz'un yaptığı, anlama dayalı işlevsel sözdizimi çözümlene yöntemlerinin kullanıldığı çalışmada ulaşılan sonuçlar istatistiksel özellikleri ile sunulmuştur.

Uzun, 2005 yılında yapmış olduğu “*Atatürk'ün Nutuk'unun içerik analizi*” adlı doktora tezinde Nutuk'u bilimsel metotlarla incelemeyi amaç edinmiştir. Çalışma, Nutuk'un söyleyişi ve sonrasındaki gelişmeler; amaç, kapsam ve nitelik açısından Nutuk; sonraki yıllarda Nutuk'un yarattığı etkiler ve Nutuk'un içerik analizi adlı dört ana başlıktan oluşmaktadır. Çalışmada, ülkenin sıkıntılar içerisinde olduğu bir dönemde ortaya çıkan eserin çeşitli amaçlara

yönelik olarak hazırlandığı ifade edilmiş ve en temel amacın siyasi olduğu vurgulanmıştır. Uzun'a göre, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün birçok nutuğu olmasına karşın kongrede okuduğu Nutuk, ülkenin eğitiminden siyasetine kadar geniş bir alanda etkili olarak referans merkezi hâlini almıştır. Ayrıca Nutuk, çeşitli bağlamlarda ele alınmış ve yazarın yapmış olduğu değerlendirme sonucunda hâtırat olarak tanımlanmıştır. Çalışmanın son bölümünde, Nutuk içerik analizi yöntemiyle çözümlenerek oluşturulan çeşitli başlıklar altından yorumlanıp değerlendirilmiştir.

Yıldız'ın (2006) yapmış olduğu “*Nutuk'un fikrî ve edebî açıdan incelenmesi*” adlı doktora çalışmasında; Nutuk farklı yönleriyle ele alınarak eserin tarih kitabı, destan, roman, siyasetname ve hatırat gibi türlerin özelliklerini taşıdığı belirtilmiştir. Nutuk'un esas malzemesinin dil olduğu, fikrî bir alt yapısı olduğu ve geniş bir kitleye sunulduğu ortaya konularak bir hitabet metni olduğu üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda Nutuk, fikir ve hitabet kavramları etrafında ele alınmıştır. Çalışmanın giriş bölümünde hitabet türü hakkında bilgi verilmiş ikinci bölümünde Nutuk'un söyleniş amacı, niteliği, hazırlanması, sunulması ve basılma süreci incelenmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde Nutuk'tan anlatılan başlıca olaylar, kişiler ve ön plana çıkan fikirler değerlendirilirken dördüncü bölümde Nutuk'un edebî yönü değerlendirilmiştir. Daha sonra Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün hatiplik bağlamında; Nutuk'taki kişiliği, eserin dil, anlatım ve üslubunda öne çıkan yönler ortaya konmuştur.

Yücel'in (1998) “*Nutuk'ta Atatürk'ün millî şuur ile ilgili görüşleri*” adlı çalışmasında Millî Mücadele Döneminde yaşanan sıkıntıların aşılmasında önderlik yapan Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün ülkenin millî birliğinin ve bütünlüğünün sağlanması amacıyla Nutuk'ta ifade ettiği veciz sözleri ele alınmıştır. Ülkesini, geçtiği darboğazdan; ileri görüşlülüğü, ince ve derinlikli kavrayışı, devlet adamlığı ve büyük Türk milletinin mücadelesi ile çıkarmayı başardığı belirtilen Atatürk'ün millî şuur ve bütünlük ile ilgili sözleri, yorum katılmaksızın çalışmada yer bulmuştur. Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Türk milletini hak ettiği seviyeye yükseltmek ve Türk gençliğine Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni emanet etmek için gösterdiği çaba doğrultusunda, Türk milletine millî şuur kazandırmak amacıyla Nutuk'ta sarf ettiği ifadeler; makalede ele alınmış ve bu ifadelerin günümüze de ışık tutacağı ortaya konulmuştur.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırma Deseni

Tezin içerik analizi özelliğinde dilbilimin yorumlayıcı bir alt dalı olan söylem çözümlemesine dayanması ve metinlerin de anlamlandırılma süreçlerine dayalı olarak çalışmada, nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. “*Bireylerin oluşturdukları anlamları inceleyerek alana özgü açıklama ya da teori geliştirme süreci*” (Saban ve Ersoy, 2019: 5) olarak tanımlanabilen nitel araştırma yöntemlerinin temel ilkeleri, dilbilimin yorumlayıcı alt dalı olan söylem çözümlemelerinde kullanılan ana yöntemi de karşılamaktadır. Zira pozitivist nicel araştırma paradigmasının karşısında, gerçekliği nesnel bir yalınlıktan ziyade -nicel araştırmalarda, gerçekliğin çoğunlukla inşa edilmiş olmasına karşın- girift bir yorumlama edimi sonrasında inşa eden nitel araştırma yöntemleri ile, çağdaş söylem çözümlemesinin temel amaçları ve yöntemleri, belirtilen nitelikleri itibariyle örtüşmektedir. Bir anlamda, gerçekliğin söylem üzerinden, sosyal inşa bağlamı incelenirken kimi dil birimlerinin istatistiksel kullanımına dayalı çıkarımları ile de istisnai olarak tezde karma metoda yer verildiği ifade edilebilir. Toplumsal gerçekliği ve onun birleşenlerini, pozitivist yaklaşım koşutunda dışsal ve nesnel bir evrende, sayılar ve oranlardan hareketle konumlandırılan nicel araştırmalar tezin doğası ve temel varsayımsal problemleri için uygun görülmediğinden nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Zira nitel araştırmalar, veri tespiti, derlemi ve çözümlenmesinde sayısallaştırmaktan çok sözcüklere ve onlarla imlenen anlam evrenine odaklanan bir araştırma stratejisidir.

Çalışmamızda, Orhon Abideleri bünyesindeki Köl Tigin ve Bilge Kağan Abideleri ile Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün Nutuk’u üzerine belirtilen gerekçelerle, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırmaların felsefe ve anlambilim bağlamında da değerlendirilebilen, söylem çözümlemesi üzerine inşa edilmiş yorumlayıcı yaklaşımı, inceleme örneklemini oluşturan dokümanlara karşılık gelen nutuklar üzerine uygulanmıştır. Bunun için nitel araştırma yönteminin gereği olarak verilerin alındığı dönemin tarihî, kültürel özellikleri derinlemesine incelenirken dokümanlar da belirli sistem içerisinde, bağlama dayalı olarak ve nihayetinde birbirleriyle karşılaştırılmak suretiyle art zamanlı özellikte çözümlenmiştir.

3.2. Araştırma Materyalleri

Tez, Türkçenin Eski Türkçe ve Türkiye Türkçesi dönemlerinde üretilmiş iki farklı dönemin üç nutuk metni üzerine inşa edilmiştir. Köktürk Devleti'nin (ikinci dönemi) yöneticileri Köl Tigin ve Bilge Kağan ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün nutuk türündeki eserleri, birincil kaynaklara dayalı olmak kaydıyla tezin veri tabanını oluşturmaktadır.

Nutuk türündeki tezin çalışma evreninin ilk dönem veri tabanı olan Orhon Abideleri kapsamındaki Köl Tigin ve Bilge Kağan Abideleri, bilim dünyasına ilk kez kaşifleri olan Rus arkeolog ve Türkolog Nikolai Mikhailovich Yadrintsev tarafından 1890'da St. Petersburg'da yayımlanmış; “Anciens caractères trouvés sur des pierres et des ornements ou bord de l'Orkhon” adlı eser ile tanıtılmıştır. Müteakip tanıtıcı yayımların sonrasında 15 Aralık 1893 tarihinde Danimarkalı dilbilimci Vilhelm Ludwig Peter Thomsen tarafından yazıların çözüldüğü duyurulmuş ve 1894'te yayımlanmıştır (Şirin, 2020: 34). Bu çığır açıcı çalışmaların ardından başta arkeoloji, Türkoloji, antropoloji alanlarında olmak üzere bilim dünyasında Orhon Abideleri, dilbilgisel özelliklerini önceleyen ama onunla yetilmeyen bir çalışma odağı halini almıştır. Metnin dil verileri, dil tarihi çalışmalarında Eski Türkçe dönemine karşılık gelen bir niteliğe sahiptir. Dolayısıyla, anlamlandırma öncesinde okunması ve günümüz Türkçesindeki karşılığı itibariyle ihtilafa düşülmemesi adına mevcut çalışmaları da kritik eden otoriter bir veri tabanı tespitinde bulunulmuştur. Bu amaçla, alanın en önemli çalışmaları arasında bulunan ve kendisinden önce yapılmış çalışmalara da dayanarak geliştirilmiş olan Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun'un ‘Türk Kağanlığı ve Türk Bengü Taşları’ (2016) adlı eseri, Köl Tigin ve Bilge Kağan Abideleri için temel kaynak olarak kullanılmıştır.

Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Nutuk adlı eseri ise, 1927'deki icrayı esas alarak birinci kaynak olarak Türk Tarih Kurumu Yayınları bünyesinde basılmış olan Nutuk (Gazi Mustafa Kemal, 2016, Nutuk -tıpkıbasım, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları) adlı eser ile kontrol amaçlı ikinci başvuru kaynağı olarak da sadeleştirilmemiş ve aslı söylem özelliklerini muhafaza eden yeni harfli (olası okuma farklılıkları ile yöntemsel bir eleştiri almamak adına) titiz baskıya sahip oluşu gerekçesiyle Yapı Kredi Yayınları bünyesindeki güncel baskısı üzerinden alıntılanmıştır (Gazi Mustafa Kemal, Nutuk Gazi Mustafa Kemal Tarafından 1927, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2021). Dil, kültür ve eğitim bağlamında disiplinlerarası özellikte söylem çözümlemesine yönelik incelemeye tâbi tutulan dil birlikleri tıpkı basımları üzerinden kontrol edilmek kaydıyla belirtilen kaynaklara dayanmaktadır.

3.3. Veri Analizi ve Yorumlanması

Nicel araştırma hegemonyasındaki bilim dünyası, bilimsel üretim sürecini tarihsel gelişim sürecinde tek tipleştirilmiş ve bilimsel araştırma yapmayı, birbirini aşamalı olarak izleyen doğrusal bir süreç olarak açıklamıştır (Saban ve Ersoy, 2019: 25). Bu bağlamda felsefenin kadim derinliği ve geniş anlamlandırma imkanları ile yöntemleri nitel araştırmaları yoğunlukla kullanan dilbilim içerisinde bilhassa anlambilim, toplumdilbilim ve tabii ki söylem çözümlemesi gibi yorumlayıcı alt dalların özgün çözümlemelerinde vazgeçilmez bir konuma uç vermiştir. Farklılıkları yanında tarihsel bütünlüğü içeriğinde tezahür etmiş olan Bilge Kağan, Kök Tigin ve Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün nutuk türündeki dil verileri, tezde dilbilimsel bağlamda, dilbilimin alt dalı olan söylem çözümlemesi evreninde yorumlayıcı bir analize tâbi tutulmuştur. Tezde, modern anlamda söylem kuramının öncüsü ve kurucusu olarak gösterilen ve söylem çözümlemesinin dayanak noktalarından biri olan Fransız düşünür dilbilimci Michel Foucault'un yöntemsel açıdan inşa ettiği söylem çözümlemesi uygulanmıştır. Foucault, söylemi toplumsal ve tarihsel bağlam içinde işlevsel boyutuyla ele almaktadır. Zira Foucault'ya göre söylem, yalnızca dilsel biçimlerin birlikteliği değil, belli bir bağlamda oluşmuş düşünce, davranış, tutum gibi olguların dilsel olarak çerçeveselendiği bir yapıdır. (Büyükkantarcıoğlu, 2006). Nitekim Foucaultian yaklaşıma göre insan bilimlerine dahil olan her kavram alanı öncelikle ve temelde iktidar ile bilgi yapılarının alanından izler taşır. Bu izlerin varlık alanı ve işlevsel özellikleri, söylem çözümlemeleri ile ortaya konabilecek girift anlam evrenlerine sahiptir. Bir anlamda yapısalcılık sonrası, postyapısal anlam çözümlemesi ilkelerine dayanan bu yaklaşım Foucault'un düşünce tarihi içerisindeki konumu ile örtüşen özelliktedir. Nitekim belirtilen postyapısal kurguda, tek ve nihaî bir anlamsal çözümlemeden bahsetmek bireysel ya da toplumsal özne ile onların üretim edincinin zenginliğini gözardı etmek hatasına karşılık gelmektedir. Michel Foucault'un bu önerme üzerine inşa ettiği yaklaşımı, tezde ilgili yöntemin tercih edilme gerekçesini oluşturmaktadır. Böylelikle dil ve kültürden hareketle eğitim algısının ve konumlanmasının öncü ve kurucu özellikleri, Türk tarihinin nutuklarına dayalı olarak dilbilimsel bağlamda, felsefi arka planıyla birlikte örneklendirilerek dayanaklandırılan sözcükler üzerine değerlendirilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Dil, öncelikle dilbilgisine dayalı özellikleri ile değil içeriğini kurgulayan kültür ve düşünce kodları ile toplumu, milleti inşa ve muhafaza bağlamıdır (Aydemir, 2020) ki bu niteliği ile her dil, evrensel gelişim ekosisteminin önemli bir bütünleyicisidir. Türkçenin eğitimi ve öğretimi de belirtilen niteliğe dayalı olarak kültür, düşünce ve irfan kodlarından, toplumun milletleşme ilkelerinden bağımsız düşünülemez. Bu ilkeler şüphesiz ki eğitim bağlamında, gerekçeleri ile benimsenerek ve benimsetilerek yaygınlaştırılmıştır. Türkçe öğretimi ile dilbilgisi öğretiminin değil de bu bilgilerle birlikte anlama ve anlatma becerilerinin kazandırılması zaruretine binaen, dilbilgisi yanında anlama ve anlatma becerilerine, ilk kez 1913, 1924 ve 1929 eğitim programlarında yer verilmiştir (Güzel, 2017). Günümüzde Türkçe eğitimi üzerine gerçekleştirilen anlam odaklı çalışmalar, bu gerekçe ile dilbilgisi değil de dilbilim üzerine inşa edilmek durumundadır. Bu gerekçelerle; ses bilgisi, biçim bilgisi ve söz dizimi özellikli çalışmalar yanında söz varlığı, metin dilbilimi, toplum dilbilimi, anlam bilimi ve söylem çözümlemesi alanlarına yönelik yöntemsel çalışmalar da Türkçenin eğitimi-öğretimi çalışmaları içerisinde değerlendirilirken incelenen örnek üzerinden özgün anlam ve işlev paradigması da ortaya konabilecektir. Bu doğrultuda dil verilerinden hareketle salt geçmişin dil verisi üzerine ya ilgili veri tabanından hareketle çözümlenmeler ortaya konmakla kalmayabilecek ve geleceğe dair daha güçlü anlamlandırma birikimi üzerine insanlığın tekâmül sürecine katkı sunulmuş olacaktır.

Genelde dil eğitimi özelde ise Türkçe eğitimi odaklı söylem çözümlememizin öncesinde dil eğitimi ve öğretimi başlıklarına dair ana hatlarıyla bilgi sunumunun gerekli olacağı kanısındayız. Evrensel medeniyet tarihinin kadim dillerinden olan Türkçenin Hunlar ve Köktürkler döneminden günümüze değin süregelen izlerinin daha arkaik verileri olmakla beraber bu veriler, eldeki bulguların azlığına dayalı olarak ‘şimdilik’ Türkçe eğitimi bağlamında değerlendirilememektedir. Yazı öncesi somut verilerin sistematik bütünlüğü ile ortaya çıkartılabilecek olası arkeolojik bulguların yanında, sözlü kültürde de Türkçe eğitim formlarının öncüllerini, kamlar başta olmak üzere devlet ve toplum hayatının önde gelen kişilerinin dil kullanımında, işlevsel varlıklarıyla tanımlayabilmekteyiz. Ancak bu doğrultudaki tarihlendirme için de henüz yeterli veri bulunmadığını belirtebiliriz.

552 yılında Avarlar’a karşı giriştiği mücadeleyi kazanarak Köktürk Devleti’ni kuran Bumin Kağan’ın liderliğinde hüküm süren kudretli Türk devleti, iç ve dış saldırılar sonucunda

630 yılında Çin hakimiyetine girmiş olsa da devletin kurucu unsuru olan millî dil ve kültür kodları, 50 yıllık fetret dönemi sonrasında Kutlug Kağan öncülüğünde tekrar bağımsızlığın kazanılarak hızla kudretli günlere geri dönülebilmesine olanak sağlamıştır. Belirtilen başarısı sonrasında, İteriş Kağan adını alan Kutlug Kağan'ın Bilge ve Köl Tigin adlı oğulları adına dikilmiş Orhon Abideleri'nin iki bengü taşında da millî alfabe ile, Türkçenin ifade derinliği ve güçlü devlet felsefesini barındıran kültür kodları ile yazıya geçirildiğini belirtebiliriz. Bu yönüyle, Osmanlı Devleti'nin buhranlı mücadeleleri ve yoğun kayıpları sonrasında, yine millî dil ve kültür kodları ile tarihten gelen devlet felsefesinin yansıtıldığı Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün nutku, Orhon Abideleri ile devletin kuruluştan ziyade diriliş bildirgesi olmaları yönüyle ortak özelliğe sahiptir. Özellikle tezimizin sonuç bölümünde ortaklıklar ve farklılaşmalar bağlamında da değerlendirilen iki veri tabanının içeriğinde, Türkçe eğitiminin özgül ağırlığa sahip olduğunu ifade edebiliriz ki tezde de Türkçe eğitimi odağında dil ve kültür bağlamı çağdaş söylem çözümlemesinin gereği olarak incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

Genel itibariyle bireylerin dile ait bilgiyi (konuşma okuma, konuşma yazma) kazanımları için, planlı ve programlı bir şekilde belli bir zaman aralığında genellikle öğretim kurumlarında bir öğretici rehberliğinde yapılan etkinliklerin tamamı dil öğretimi olarak tanımlanabilir. Ancak bunun yanında, bireylerin dile ait bilgiyi (konuşma, okuma, konuşma yazma) kazanmaları için yapılan etkinliklerin tamamı da dil eğitimi olarak tanımlanmaktadır (Şen, 2019). Kitlelere liderleri (siyasi, edebî, fikrî vs) tarafından sunulan dil verileri, liderlerin kitle tarafından kabul görmüş şahsiyetlerine ve konumlarına dayalı olarak kitleyi içerikleri ve dil kullanım özellikleri yönüyle çok daha güçlü bir düzeyde etkilemektedirler. Bu yönüyle nutuklar muhatap oldukları toplumu iletinin içeriğine tâbi kılma aracı olmakla birlikte, bir anlamda kurumsal eğitim bildirgesi olarak da değerlendirilebilmelidirler. Dil kullanım özelliklerinin yayılımını ve güçlenmesini sağlayan dil eğitimi bağlamıdır.

Türkçenin ilk nutuk metinleri olarak değerlendirilebilecek Orhon Abideleri (Köl Tigin ve Bilge Kağan) ile son nutuk metni (Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Nutku) bu bağlamda Türkçe eğitimi alanında sahip olduğu öneme binaen incelenmeye ve değerlendirilmeye çalışılmıştır. Tezimizin yöntem alt başlığı içerisinde ayrıntılı olarak belirtildiği üzere inceleme ve değerlendirmemiz dilbilimin alt dalı olan söylem çözümlemesi doğrultusunda gerçekleştirilmiştir.

4.1. Orhon Abideleri Üzerine Dil, Kültür ve Eğitim Bağlamında Söylem Çözümlemesi

Tezin çalışma evreninin öncü verilerini barındıran Köl Tigin ve Bilge Kağan Abideleri, Bilge Kağan'ın yeğeni Yollug Tigin tarafından yazıya geçirilmiştir. Bu da Yollug Tigin'in anadili yetkinliğine, Türkçe bilgisine ve yazma yetkinliğine sahip olduğunu göstermektedir. Yollug Tiginin sahip olduğu bu özellik (kalıcılığın sembolü olan devasa “taş”a kazınmasıyla birlikte) kağanın sözlerinin hem geniş kitlelere hem de sonraki zamanlara yönelik etkinliğini koşullayan bir işleve sahiptir. Belirtilen tespitimizin ötesinde Orhon Abideleri bünyesindeki Bilge Kağan Abidesi'nde -güney batı yüzünde- son olarak; “*(Türk Bilge) Kagan b(itigin) Yol(l)ug Tigin bitidim. Bunça barkıg, bedizig, uzug (Türk Bilge Ka)gan atışı Yol(l)ug Tigin men ay artuku tört kün (ol) urup bitidim, bedizet(t)im, y(arattım)*” (Ercilasun, 2016: 588). Günümüz Türkçesi karşılığı ile: “*(Türk Bilge) Kağan y(azıtını) ben Yollug Tigin yazdım. Bunca barkı, bezemeyi, {resim, heykel ve süslemeleri}, sanat eserlerini (Türk Bilge Ka)ğan'ın yeğeni Yollug Tigin ben, bir ay dört gün oturup yazdım, bezettim (meydana getirdim)*” (Ercilasun, 2016: 589) yazılı ifadeleri ile bizzat yazma mahiri de bengü taşta söylem ve bilgi sahipleri gibi nutuk metni içerisinde yer almıştır. Bu bilginin bütünleyicisi olarak bodunun da okuyucu özelliği taşıdığı, bu yönüyle yaz(dır)ma-oku(t)ma etkinliğine dayalı anlama edincinin bulunduğu ifade edilebilir. Güçlü ve yaygın bir okur yazar bir toplum yapısı üzerine açığa çıkmış olan Köl Tigin ve Bilge Kağan Abideleri'nin salt bu özelliği dahi, Abidelerin, genelde kültür ve eğitim tarihi, özelde ise Türkçe eğitimi açısından sahip olduğu büyük önemi yansıtmaktadır. Nitekim Köl Tigin Yazıtı'nın Güney Yüzündeki 12. ve 13. satırlarda bu bilgi açıkça belirtilmiştir: “*Taş tokıttım; gönülteki sabımın urturtum. On ok Ogluna, Tatına tegi buni körü bilin. Bengü taş tokıttım. (Bu... il er)ser, (ança) takı erig yirte erser, ança erig yirte bengü taş tokıttım; bitidim. Anı körüp ança bilin. Ol taşig (...) tokıttım. Bu Bitig bitigme atışı Yol(l)ug Tigin; bitidim*” (Ercilasun, 2016: 504). Günümüz Türkçesi ile aktarımı: “*Taş yazdırdım; gönüldeki sözlerimi kazıttım. On ok oğullarına, Tat'ına kadar, buna bakarak bilin! Bengü taş yazdırdım. (...Ne kadar) ulaşılabilir olabilirse o kadar ulaşılabilir bir yerde bengü taş vurdurdum; yazdım. Ona bakıp ona görebilin. {İşte} şu taşı (...) yazdırdım. Bu yazıtı yazan {Köl Tigin} yeğeni Yolluğ Tigin; {ben} yazdım*” (Ercilasun, 2016: 505). Bu yönüyle, yazma yetisine sahip olmanın bilgelik yetkinliklerine sahip olana ve bilgeliğin yayılımına katkı sunacak bir meziyet olarak olumlulanması söz konusudur. Bunun yanında, Bilge Kağan'ın ve Köl Tigin'in yazan değil de yazdırtan özellikleri, sözlü dile verisinin toplumda tutunabilecek güçlü içeriği ile bilgelik tezahürüne yazı ile kavuşması söz konusudur. Tabii ki sözlü (konuşma edimine dayalı) kaynak dil verisi ile yazılı yansımasının Türk Bodun tarafından benimsenen ortak paydasında aracılık eden yazı sisteminin de içeriği bütünleyen millî özelliğe sahip olması, Orhon Yazıtları'nın eğitimsel etkinliğini arttırmaktadır.

Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun (2007), birçok harfin temel kavram ve nesnelere ortaya çıktığını ve bu nedenle Köktürk alfabesinin millî bir alfabe olduğunu belirtmektedir. “Köktürklerin 38 harfli gelişmiş bir alfabe ile yazılmış eserler bırakması planlı bir eğitim olduğunu göstermektedir” (Biçer, 2017:19). Dört ünlü, otuz bir ünsüz ve üç çift ünsüz sese karşılık gelen otuz sekiz harfli Köktürk Alfabesi’nde ünlülerin az sayıda oluşu okuma-yazma karmaşasına sebep olmamaktadır. Zira ünlülerin sayısındaki fazlalık, dile dayalı (kalınlık-incelik) konumlamasının sağlıklı kullanımına imkân sağlamaktadır. Dikey ve çapraz çizgilerin yoğun kullanıldığı öncü Türk yazı sistemi olan Köktürk Alfabesinde kavisli harflerin azlığı işlevsellik bağlamında açıklanabilecek pragmatik bir özelliğe sahiptir. Zira granit ve mermer zeminlerle örneklenmiş Köl Tigin ve Bilge Kağan Abideleri’nde örneklediği üzere, sert taşlar üzerinde daha rahat kullanılacak olan karakterlerin hâkim olduğu bir yazı sistemi tercih edilerek geliştirilmiştir. Dolayısıyla yazı öncesi sistem verilerinin de (resim, tamga vs) irâdî bir işlevsellik bağlamında geliştirilerek Köktürk Alfabesi’ne dönüştürüldüğü ifade edilebilir. Belirtilen yazı sisteminin farklı medeniyetlerden ödünçlendiğine dair çalışmalar bulunmakla birlikte Prof. Dr. Ahmet Caferoğlu’nun beş Köktürk harfinden hareketle, bu yazı sisteminin özgünlükle Türkçenin kendisine özgü bir alfabe niteliğine sahip olduğu bilim dünyasına sunulmuştur (Caferoğlu, 2000). Böylelikle yazı sisteminin bilinmesi öncesinde ve temelinde, harflerin ve sistemin geliştirilmesine dair de yüksek dil ve eğitim bilincinin Köl Tigin ve Bilge Kağan Abideleri özelinde tespit edildiği belirtilebilir.

Kağanın halka ve onlar üzerinden coğrafya dışına, zamanlarının ötesine, yönelik olan nutuklarını sadece bengu taşlara kazınmış diye tanımlamak güçlü yazı sistemini ve onu oluşturan dehayı göz ardı etmek anlamına gelebilir. Prof. Dr. Ahmet Caferoğlu’nun yazı gelişim evreleri içerisinde ilk aşama olarak betimlediği göz aşaması (optik devir) sonrasında ikinci aşama kulak aşamasıdır (fonetik devir). Caferoğlu, Köktürk yazısının ikinci devre ürünü olduğunu belirterek yazı sanatının ses devresi özellikleri itibarıyla bir tekâmül ürünü olduğunu ortaya koymuştur (Caferoğlu, 2000). Bu doğrultuda, Bilge Kağan ve Köl Tigin yazıtları konuşmaya dayalı yazma becerisinin üst seviyedeki bir icrası (edim -performance-), okuma ve anlama becerisinin de yine üst seviyedeki ehliyeti (edinç-competance-) bağlamını sunmaktadır. Dilbilimsel bu temel özelliğinin yanında, Orhon Abideleri’nin ifade düzleminde de dilin dört temel becerisi yer almaktadır. Dinleme, yazma ve konuşma becerilerine ilişkin kavramları doğrudan görebilmek mümkündür. Okuma becerisiyle ilgili olarak *okı-* fiili bugünkü anlamıyla kullanılmamıştır. Abidelerdeki *oku-* sözcüğü, Türkçenin bazı ağız bölgelerinde görülebildiği üzere davet etmek anlamında kullanılmıştır. Ancak hem okuma hem de dinleme kavram alanıyla ilişkili de olsa bağlamdan hareketle okuma anlamının ağırlık kazandığı söz, haber

anlamındaki “sab” sözcüğünün devamında okumak anlamının inşa olduğunu belirtebiliriz. Örneğin Köl Tigin Anıtı’nın Güney Yüzü 11. satırındaki “*Nen nen sabım erser bengü taşka urtum; anar körü bilin*” (Ercilasun, 2016: 504) ifadesinin günümüz Türkçesi ile karşılığı: “*Ne kadar söziüm varsa bengü taşa vurdum {yazdım}; ona bakarak bilin*” (Ercilasun, 2016: 505) sözcükle yazılı veriye kaynaklık eden sözlü dil verisinden ziyade anlamsal kod (semantic code) bulunmaktadır. Alıntılanan sözcüde anlamın eksiksiz ifade edilebilmesi olumlulanmaktadır. Bu yönüyle dil kullanımında, Türkçe eğitimi bağlamında açığa çıkan ifadenin (edimsel dil verisinin) iletişimsel amaç doğrultusunda anlamsal zenginliğe ve bütünlüğe sahip olması gerektiği öğretisi açıkça belirtilmiştir. Bu öğretiyi nutuk türünün özelliği itibarıyla, devlete liderlik yapacak olan kişinin dil yeterlilik düzeyi bağlamında da değerlendirilmelidir. Daha yalın bir ifade ile Türkçenin iletişimsel amacı yerine getirmekte yetkin bir söz dizimsel ve anlamsal alt yapıya sahip olduğu, bu dili kullanarak nutkunu icra eden devlet yöneticisinin ağzından açıkça ifade edilmiş ve ilaveten bu edim, hakanın dil yetkinlik seviyesinin asgarî göstereni olarak sunulmuştur. Dolayısıyla dilin içeriğine etkinlik kazandırarak güç alanını genişletmek isteyen Türk liderinin Türkçenin olanaklarına hâkim olup onu yetkinlikle kullanması olumlu niteliği ile dayanaklandırılmıştır.

Dilbilim bağlamında herhangi bir dilin ıkkılığı kabul edilemez nitelikte bilim dışı bir yaftalamadan ibarettir (Aksan, 2015). Nitekim her dilin ekosistemini oluşturan duygu, düşünce, kültür ve irfan dünyasının karakteristik yapısına göre, mutlaka derinleşerek insanlığın evrensel hazinesine sunulan özgün katkının mutlak varlığı, dilbilim dışında sosyoloji, antropoloji ve halkbilim alanlarında da kabul görmektedir. Bu bağlamda, soyut anlamlı sözcükler de bireysel dil öğrenim sürecindeki aşamasına paralel olarak toplumların ilgili dille ve dilde gelişmişlik düzeyine dayalı olarak var olagelmışlerdir. Bir anlamda bireyin dile hakimiyeti ile o dil aracılığı ile duygu ve düşünce dünyasında kazandığı derinliğe dayalı olarak artan soyut anlamlı dil varlığı, toplumların milletleşme sürecinde ve milletlerin de güçlü bir medeniyete sahip olarak gelişim süreçlerinde artış göstermektedir. Köl Tigin ve Bilge Kağan Abideleri’nin söyleminde tespit edilen bu özellik bir anlamda Türkçenin öncü verilerinin ve eğitim tarihinin yaşına yönelik veri özelliğine sahiptir. Zira belirtilen soyutlamalara dayalı eğitim işlevli nutuk metni, çok daha eski yılların birikimi sonrasındaki kolektif soyutlama üzerine oluşturulabilecektir. Bu bağlamda Köl Tigin ve Bilge Kağan Abideleri ve Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün Nutuk bünyesindeki soyut anlamlı sözcük ve sözcük öbeklerinin yanı sıra, somut temel anlama sahip söz varlığını bağlam içerisinde soyut anlam yükleyen metinler olması yönünden ileri düzeydeki dil yetkinliğine sahip bir kitlenin (Türk bodunun/Türk milletinin) muhatap alındığı, böylesi bir hedef kitleye yönelik olarak hazırlanmış metinler olarak değerlendirilmelidir. Bu yönüyle,

söylevlerin oluşum dönemlerinde oluşturucuları kadar muhataplarının da gelişmiş ve derinlikli bir duygu ve düşünce dünyasına, dolayısıyla Türkçe yetkinliğine ve gelişmişliğine sahip olduklarını belirtilebilir ki bu tespitimiz de yine Bilge Kağan ve Köl Tigin'i çıkaran Türk milletinin o dönem itibariyle gelişmiş bir eğitim seviyesine sahip olduklarını teyit eden bir diğer veri niteliğindedir. Bu saptamaya binaen, tezin örneklemini oluşturan nutuklar, gelişmiş bir medeniyet tasavvuru üzerine inşa edilmiş seçkin birer millî hitabet ve bildirge metinleri olarak değerlendirilebilirler. *“Eğitim, bilim, sanat ve felsefe bakımlarından gelişmiş bir Türkçenin oluşturulması, onun bilincine sahip kişilerin artmasına bağlıdır”* (Karpuz, 2006: 221) hükmü gereğince Orhon Nutukları odağında bu bilinç düzeyinin Bilge Kağan ve Köl Tigin ile sınırlı olmayıp bir anlamda bünyesinden Bilge Kağan ve Köl Tigin'i çıkarmış söylevin hedef kitlesi olarak değerlendirilebilecek olan Türk Bodun için de geçerli olduğu rahatlıkla ifade edilebilmektedir. Tabiidir ki, bu tespitin, öncü örnekleminin yazılmış olduğu 8. yüzyılın çok daha öncesini de kapsadığını, yazıtların bu birikim tezahürü olduğunu belirtebiliriz. *“Çünkü dilbilim çalışmaları ortaya koymuştur ki, dilde bir gösteren (signifiant), genellikle önce somut bir gösterileni (signifié) karşılamakta, zamanla ve kullanım alanı genişledikçe yeni somut ve soyut yan anlamlar kazanmaktadır”* (Aksan, 2005: 259).

Köktürk Abideleri üzerine önemli çalışmaları bulunan Fransız bilim insanı R. Giraud başta olmak üzere, bazı akademisyenlerin imgeler ve sembolik anlatım formlarını tespit etmekle beraber soyut sözcüklerin sınırlı kullanımından hareketle bir derinliğe sahip olmadıkları ifade etmiştir (Giraud, 1960). Bu saptamaya karşın, Bilge Kağan ve Köl Tigin Abideleri bünyesine müstakil olarak soyut anlama sahip olan; açsık (açlık), tosık (tokluk), adınçığ (olağanüstü, bambaşka), ağış (servet), alp, armakçı (aldatıcı), ay (süreç anlamındaki ay), bay (zengin), baz (tâbi), beglik (bey olmaya layık), bengü (ebedî), bilge, bilig (bilgi), birki (birleşik, bütünlüklü), bun (sıkıntı), çığan (yoksul), eçü apa (ecdat), edgü (iyi), el (ülke, devlet), emgek (sıkıntı), erinç (mutlaka), erklig (erk sahibi), ertinü (hayli, pek çok), ıduk (kutsal), irak, idi (hiç, asla; sahip), ilk, iş, kalın (haraç), kalışız (tamamıyla, bütünüyle), kamag (bütün, hep), kut, kop (bütün, tamamen), könül (gönül), küç (güç), külüg (ünlü), kür (hile, sahtekârlık), küregü (itaatsizlik), ödüş (gün), ökünmek (kaygı duymak, pişman olmak), ölgeli (ölümlü), sansız (hesapsız), suk (kiskançlık, haset), tüz (doğru, kusursuz), yabız-yablak (kötü, fena), yagı (düşman), yılsığ (varlıklı, refah içerisinde) sözcüklerinin kullanımı soyutluğun azımsanamayacak varlığını karşılamaktadır (Aksan, 2015). Ancak Giraud'a benzer değerlendirmelerde bulunabilmek için metin türünün de gözardı edilmemesinin zorunluluğu kanaatindeyiz. Nihayetinde nutuklar, bir şiir imgelemi ve soyutlaması ile belirgin farklılıkları olan toplumsal nitelikli bir metin, pragmatik işlevli kurumsal dil birlikleridir. Bu gerekçe ile

somut ve hatta anlaşılır (Açıklama cümleciklerinin kullanımı da bu bağlamda değerlendirilmektedir.) dil verililerinin hakimiyeti tür itibariyle gayet tabiidir. Gerekçeli açıklama ifadelerinin Köl Tigin ve Bilge Kağan Abideleri'ndeki kullanımı, bilgi formunun anlaşılması ile oluşturucusunun konumundan dolayı değil de metnin içeriğinden dolayı muhataplarınca benimsenmesi amacını ortaya koymaktadır. Böylelikle otoriter ve baskılayıcı bilgi aktarımının kalıcı olamayacağı, amaçlanan gelişmiş toplum/millet yapısının söylemi kabullenen değil, irdeleyip içselleştirebilen bir toplum ve millet yapısı olduğu da açıklıkla ifade edilmiş olmaktadır.

Orhon Abideleri, Türkçe eğitimi ve öğretimi açısından toplumdilbilimsel bir pekiştireç olarak değerlendirilen dil verilerini de barındırmaktadır. Nitekim Prof. Dr. Talat Tekin'e göre de; *“Bu yazıtlar yalnızca siyasi ve askeri olayların oluş sırasıyla hikaye edildiği kuru bir harp tarihi değildir. Tam tersine özellikle Bilge Kağan'ın beylerine ve halkına seslendiği ve onları Çinlilerin entrikalarına ve anayurdu bırakıp uzak diyarlara gitmelerinin doğuracağı felaketlere karşı uyardığı bölümleri son derece etkili bir anlatım gücüne sahiptir. Bu bakımdan Orhon Yazıtlarının en eski ve en güzel hitabet örnekleri olduğu söylenebilir. Yazıtlarda kullanılan bu etkili anlatım ve deyişi sağlayan öğeler şöyle sıralanabilir: 1. İkilemeler 2. Koşutluklar 3. Deyimler 4. Atasözlerinden Yararlanma 5. Edebi Sanatlar”* (Tekin, 1995: 15). Tekin'in alıntılanan görüşlerine ilaveten, Prof. Dr. Doğan Aksan da abidelerin eğitim ve nutuk bağlamındaki özelliklerini vurgulamıştır. Zira Bilge Kağan'ın ve Köl Tigin'in ağzından dökülerek öncelikle 'Türk Bodun'a, sonrasında komşulara ve düşmanlara olmak üzere tüm insanlığa yönelik olan nutuklar, Türkçe ifade edilerek Türkçenin yayılımını, içeriği itibariyle desteklerken içeriğin aktarım üslubu da Orhon Abideleri'nin etkinliğini desteklemektedir. Dolayısıyla devlet dilinin güç dili ve güçlü dili inşa bağlamı özelliğinin Orhon Nutuklarında yaşatıldığını belirtebiliriz. Belirlenen bu özellik elde edilen arkeolojik söylem verilerine dayalı olarak Türkçe eğitimi için öncü özellik arz etmektedir. Bu yönüyle Tekin ve Aksan'ın ifade ettikleri dil kullanım unsurları salt retorik göstergesi olarak değerlendirilmemelidir. Zira Abidelerin içeriği itibariyle retor söylemi olmadığı aşikardır. Eski Yunan medeniyetine dayalı retorik icracısını karşılayan retor, etkili nutuk atmanın yollarını bilen ve seçkinci, sınırlı anlaşılır olmak ilkesine dayalı dil kullanıcısıdır. Gramer ve mantık alanları ile desteklenen retorlar yüksek seviyedeki belagatlerine dayalı olarak ayrıcalık kazanan sınıfları oluştururlar ki kendilerini ayrıcalıklı kılan ise bilgeliklerinden ziyade üsluplarıdır. Her ne kadar başta Cicero olmak üzere retorik felsefi temellere dayalı olması gerektiği ifade edilse de galebe çalan bilgi değil duyguya hitap eden belâgâttir (Altınörs, 2015; Aydemir, 2020). Bu doğrultuda bilhassa klasik retorikteki adli hitabet ve siyasi hitabet dışında üçüncü ve son ikna edici türü oluşturan törensel

hitabette bilişsel yapı değil, duygusal yapı odakta yer alır ki bu alt tür de belirli bir kesimin hegemonyasında olmakla birlikte daha çok eğlendirme amacına hizmet etmektedir. Bu yönüyle tezimizin ana veri tabanını oluşturan dil verilerinin belirlenen özellikleri, içeriklerinin bilişsel hedeflerinin yoğun oluşunun yanı sıra, sınırlı seçkin bir kitleden ziyade icra dili olan Türkçenin öncelikle hedef kitlesi olan topyekûn Türk milletine yönelik açık ve anlaşılabilirlik amacıyla oluşturulmuş metinler olmasından kaynaklanmaktadır. Orhon Abideleri’nde eş anlamlılık, çok anlamlılık, ileri öğeler, deyimler, atasözleri, ikilemeler ve edebi sanatların bulunması bu dilin yazıldığı tarihten çok daha gerilere giden bir dil, düşünce ve devlet geleneğinin varlığına, bu yazı sistemini kullanabilen, hitabet kurallarını bilen eğitilmiş bir bodunun varlığına işaret etmektedir (Aksan, 2007). Bu doğrultuda, toplumun kendi içerisinde, tarihî süreçten damıtılarak kolektif belleği inşa eden verilerinin hedef dilin içeriğini etkinleştireceği ve dilin içeriği doğrultusunda aynı anadile sahip kitleler tarafından benimseneceği dilbilimsel ilkesinin uygulamaları Bilge Kağan ve Köl Tigin yazıtlarında tanıklanmış olmaktadır. Nihayetinde incelenen Köktürk Nutukları’ndan hareketle sekizinci yüzyılda, bir medeniyet dili olarak Türkçe açısından halk dili, devlet dili, edebi dil, günlük dil gibi toplumsal ayrımların bulunmadığı, devlet dilinin de Türk bodunun dili (Türkçe) olduğu ve bu dilin toplumsal hayatın her aşamasında yaşatıldığı ifade edilebilir. Böylelikle II. Köktürk Devleti’nde; dil birlikteliği, millî birliği ve devletin birliğine dayalı gücünü yansıtmaktadır.

Dinleme kavramının öğretinin aktarımındaki işlevine de vurgu yapan kullanım, Köl Tigin Anıtı’nın Güney Yüzü’nde 2. satırda yer almaktadır: “*Tokuz Oguz Begleri bodunu! Bu sabımın edğüti eşid, katıgdı tınla!*” (Ercilasun, 2016: 500). Günümüz Türkçesi ile aktarımı ile: “*Dokuz Oğuz beyleri ve halkı! Bu sözlerimi iyice işitin, dikkatle dinleyin!*” (Ercilasun, 2016: 501) ifadesiyle, dinlemenin anlamayı ve hatta anlaşılabilir metnin içeriği doğrultusunda davranılması gerektiği, daha yalın bir ifade ile dinleme aracılığı ile ulaşılan anlamın davranışa dönüşmesinin olumlu olduğu sözcüğü dayanak alabilmekteyiz: “*Antağının için igidmiş kaganının sabın almatın yir sayu bardıg*” (Ercilasun, 2016: 504). Günümüz Türkçesi ile karşılığı ile: “*Bu huyun yüzünden {seni} beslemiş olan kağanının sözlerini dinlemeden her yere gittin*” (Ercilasun, 2016: 505) ifadesi, hedeflenen eğitim çıktılarının içselleştirilerek davranış formuna dönüşmesinin Türk milleti için hayatî önem arz edişini de somutlamaktadır. Nitekim dilbilim ve Türkçe eğitimi alanlarında da vurgulandığı üzere, işitme ile dinleme arasında, ortak ve öncül bilgi alanlarına dayalı anlamlandırma ediminde farklılaşma söz konusudur. Bu doğrultuda “*Bireyin çevresinde dikkat ederek seçtiği sözlü mesajları ön bilgilerini kullanarak yeniden oluşturma ve yapılandırmasına dinleme denir. İşitme duyusunun yanı sıra kimi zaman görme duyusunun da yardımıyla mesajların seçilmesi ve anlamlandırılması dinlemeyi,*

dinleme/izleme sürecine dönüştürür” (Şen, 2019: 25-26). Dinleme ya da dinleme/izleme sürecinin devamlılığı ve sürdürülebilirliği ise muhatabın (dinleyenlerin/izleyenlerin) konu akışına dair sürece katılmaları, ileti içeriğinin kendilerince bir öneme sahip olması ile gerçekleşebilir. Orhon Abideleri’nde içeriğin hayatî öneme sahip oluşu yine Köl Tigin Yazıtı’nda da ifade edilen “*Türk bodun ölsikin*” (Ercilasun, 2016: 503). Günümüz Türkçesi karşılığı ile: “*Türk milleti öleceksin*” (Ercilasun 2016: 504) ifadesi ile bir anlamda, dinleyici/izleyici kitle için bu sürece dahil olarak sürdürülebilirliğinin sağlanması yaşamsal bir önem hatta zorunluluk arz etmektedir. Zira bu sözcedeki ölüm, bireysel ve biyolojik yaşamın son bulması değil Türkçe ile kimlik ve millet niteliği kazanmış olan Türk Milletinin tamamen yok olmaması adına bir uyarıdır. Uyarıcısı ise ana dili olan Türkçenin anlamlandırılarak davranış formuna dönüştürülmesi söylemidir. Bu doğrultuda Orhon Abideleri’nde dil, millî kimliğin geliştirilme aracı olduğu kadar aynı zamanda, Türk milletinin stratejik hatalar sonrasında yok olmaması adına uyarı ve telafi bağlamını oluşturmaktadır. Belirtilen saptama, gelişimin ana bağlamını oluşturan eğitim süreci içerisinde, dil formu ile, gelişimin olduğu kadar telafilerin de mümkün oluşu yönünde değerlendirilebilir.

Yazma kavram alanı, dilde var olan anlamın derinlik kazanması (tokı(t)-, ur-) ve kalıcılaşması bağlamında Köl Tigin Abidesi’nin Güney Yüzü 12. ve 13. satırları ile Bilge Kağan Abidesi’nin Kuzey Yüzü’nde 15. satırda kullanılmıştır: “*Taş tokıttım; gönülteki sabımın urturtum*” (Ercilasun, 2016: 504). Günümüz Türkçesi ile karşılığı: “*Taş yazdırdım; gönüldeki sözlerimi kazıttım*” (Ercilasun 2016: 505) ve “*Bengü taş tokıttım*” (Ercilasun, 2016: 552). Günümüz Türkçesi ile karşılığı: “*Bengü taş yazdırdım*” (Ercilasun, 2016: 553) sözcelerinde somutlandığı üzere Köl Tigin’de ifadeyi etkin kılma işleviyle yaz(dır)ma becerisi açıkça belirtilmiştir. Köktürk dönemi metinlerinde tokı-, ur-, bitı- fiilleri ile karşılanan (Şirin, 2004) yazma edimi örneklemimizi oluşturan Orhon Nutukları’nda da yer almıştır. Orhon Abideleri’nde geçen yazılı metinlerin kaynağının zihin, us, akıl değil de “gönül” oluşu ise nutukların özgün değerlerinden bir diğeridir. Böylelikle söylemin samimiyeti vurgulanmakta ve insanın bilişsel yönetim merkezi yanında duygusal yönetim merkezine de hitap eden etkin, gelişmiş bir iletişim formu kullanılmış olmaktadır. Millî içeriğe sahip Orhon Nutku’nda belirtildiği üzere söyleme konu olan anlamlandırma ve anlamlanan söylem üzerinden boduna ve cihana nizam verme kaynağı “gönül” olarak ifade edilmiştir. Bu da iletişim ve etkileşim merkezinin duygusal ya da bilişsel değil de duygusal etkinliğini ifade etmektedir. Nitekim belirli bir düzen ve ilke bütünlüğü içerisinde olması amaçlanan nutukta muhatabı olan Türk Bodun için, kağanın aklıyla değil gönüyle bir bütünlük kurması da telkin edilmektedir. Zira Bilge Kağan da sözüne gönül merkezi dışında bir ekleme yapmadığını, müdahale etmediğini

açıkça beyan etmiştir. Buradan hareketle, gönül merkezli söylemin nutuk özelinde liderlik vasfını güçlendiren duygu merkezli bir “samimiyet” işlevine sahip olduğunu belirtebiliriz. Bir anlamda, günümüz Türkçesinde yaşayan bir tabir olan “gönül insanı” vasfının; yöneticinin ve eğitiminin sahip olması gereken bir özellik oluşunun 8. yüzyılda somutlanmış öncü verisinin tespiti söz konusudur. Duygu ve düşüncelerin sembollere dayalı motor üretimi sürecini karşılayan yazma becerisine sahip olmamakla birlikte, bunu yaptırabilmenin de yazmanın temel ilkelerinden kalıcılığı sağlayabildiği açıklıkla vurgulanmıştır. Bir anlamda yazma becerisine sahip olunmasının hükümdar tarafından dahi olumlulanan değerli bir kazanım ve dil becerisi olduğu Orhon Abideleri’nde belirtilmektedir. Belirtilen özelliğin yanı sıra, yazı ile kalıcılığı ve etkinliği artırılması telkininde bulunulan anlam merkezinin salt bilişsel merkezli olmadığı bilgisi Türkçe eğitiminin özgün yönünü vurgulayan öncü verilerdendir.

Konuşma becerisinin işlevsel değeri, Köl Tigin ve Bilge Kağan Abideleri’nde, kavram alanının indirgenmiş aktarım aracı olarak gayret ve bilinç isteyen özelliği ile diyalektik bağlamda sunulmuştur: “*Sabımı tüketi eşidgil*” (Ercilasun, 2016: 500). Günümüz Türkçesi karşılığı ile: “*Sözümü sonuna kadar dinleyin*” (Ercilasun, 2016: 501), “*Bu sabımın edgüti eşid, katıgdı tınla!*” (Ercilasun, 2016: 500). Günümüz Türkçesi karşılığı ile: “*Bu sözlerimi iyice işitin, dikkatle dinleyin!*” (Ercilasun, 2016: 501), “*Sabımın tüketi eşid*” (Ercilasun, 2016: 544). Günümüz Türkçesi karşılığı ile: “*Sözümü sonuna kadar dinleyin*” (Ercilasun, 2016: 545) ifadelerinde konuşmanın edimsel etkinliği iletişimsel muhatabını da konumlayarak açıkça belirtilmiştir. Böylelikle muhatabı olan hedef kitleye -ki burada Türk milletidir- yönelik kazanımlara yönlendiren içerikli ifadeler arasında alıcının yeniden odaklanmasını sağlayacak dikkat çekici ve hatta uyarıcı ara söz işlevli dil birliklerinin etkin bir iletişim stratejisi bağlamında kullanılmış olmaktadır. Nitekim dil eğitiminde, duygu ve düşüncelerin sözlü ifadesine karşılık gelen konuşma edimi için de yine etkileşim ve iletişim bağlamı önem arz etmektedir. Dolayısıyla Orhon Abideleri’nin, dil becerisinin bu yönüne (konuşma) dair de çağdaş dil eğitimi ve dilbilim kuramlarının olumlu olduğu özelliklere sahip olarak çağlar üstü bir nitelik kazanmış olduğunu belirtebiliriz. Alıntılanan sözcelerden hareketle, iletişimsel amacın gerçekleşebilmesi adına, muhatabı/alıcıyı, içeriği anlama süreçlerine iletinin bütüncül yapısını vurgulayarak davet edecek ara davetkar bildirimlerde bulunmanın nutkun işlevini etkinleştirme aracı olarak kullanıldığı da belirlenmiştir. Bu doğrultuda ara bildirimlerle hem ileti bağlamı hatırlatılmakta hem de muhatabın odaklanmasını sağlayıcı ara bildirimler dört temel dil becerisi içerisinde özellikle konuşma yetisi kazanımında kullanılmaktadır.

İncelenen metinlerde kişinin gelişimi, tekâmülü; bodunun gelişimini, tekâmülünü; o da nihayetinde devletin güçlülüğünü koştulamakta iken olumlulanan bu süreç anlama ile yetinmeksizin alımlama ile gerçekleştirebilmektedir. “İletişim sürecinde bir bireyin kendisine iletilmek istenen mesajı alması, onu etkin bir biçimde yorumlayarak yeniden üretmesi eylemi” (Cevizci, 2005: 72) olarak alımlamanın özümşenen bilgiyi yeniden üretebilme işlevi ile vurgulanan etken, fail öznenin (bireysel ve toplumsal özne) yüksek bilinç düzeyine sahip olduğu, Kök Tigin ve Bilge Kağan Abideleri’nde açıklıkla belirtilmiştir. Bilgi edinmenin ötesinde bilinç düzeyinin artmasına da karşılık gelen ve devamlılık arz eden bu süreçte, söylevin oluşturucusu kağan kadar olmasa da muhatapı olan Türk bodunun -öncelikle beyleri olmak üzere- da sorumluluğu vardır. Bu sorumluluk hayatlarında var olan bilgelik kaynaklarından yararlanma, eğitim bağlamının idrâkine varma başlığı altında değerlendirilebilir. Bilge Kağan Abidesi’nin kuzey yüzünde kazanmış olan “*Türk amtı bodun begler, bödke, körügme [beg]er [g]ü ya[nı]ltaçı siz?*” (Ercilasun, 2016: 548), günümüz Türkçesi karşılığı ile: “*Şimdiki Türk milleti ve beyleri, şimdi, {bengü taşlara} bakan beyler {olarak} mı yanılacaksınız?*” (Ercilasun 2016: 549) ifadesi ile Kök Tigin Abidesi’nin güney yüzünde yer alan “*Neş neş sabım erser bengü taşka urtum; añar körü bilin!*” (Ercilasun, 2016: 504), günümüz Türkçesi karşılığı ile: “*Ne kadar sözüm varsa bengü taşta vurdum (yazdım); ona bakarak bilin!*” (Ercilasun, 2016: 505) ifadesi; belirtilen bağlamdaki çözümlememizin özünü ve dayanağını oluşturan sözcelerdir. Bu yönüyle ele alındığında, her bireyin çevresindeki aydınlanma merkezlerinin, bilgi kaynaklarının farkına varabilecek algı açıklığına sürekli sahip olması gerektiği tespitinde bulunabiliriz. Nihayetinde, bu sürece yönelik bir sınırlılık da bulunmamaktadır ki bu özelliği de yaşam boyu gelişimin, birey merkezli millî gelişimin ve onun kamusal (devletteki) izdüşümünün beyanı yönünde değerlendirebiliriz.

Türkçe eğitimi açısından baktığımızda Orhon Abideleri’nde bilgiye, bilime ve bunları ana dili olan Türkçe ile ifade edenlere verilen önem açıklıkla vurgulanmaktadır. Bilginin inşa edicisinin ve geliştiricisinin anadili ile ifade ettiği bilgeliğine dayalı olarak muteberliğinin korunması, sadece toplum yapısı için değil değer yaşama ve yaşatma bağlamı olarak konumlanan milletin (bodun) devamlılığı için hayatî önem arz etmektedir. Bu yönüyle sözün içeriği kadar aidiyet ve köken kavram alanını inşa eden Türkçenin konumlandırması yapılmıştır ki bu, bir anlamda, bireysel dil edinimi döneminin toplumsal özneledeki bilinç tezahürüdür. Kök Tigin Yazıtı’nın güney cephesi altıncı satırında Çinlilere yönelik olarak; “*Süçig sabına, yumşak agısına artuşup üküş Türk bodun öltüg. Türk bodun ölsikin*” (Ercilasun, 2016: 500) ifadesinin günümüz Türkçesi karşılığı ile: “*Tatlı sözlerine, yumuşak ipeklilerine kanıp Türk milleti çok öldün. Türk milleti öleceksin*” (Ercilasun, 2016: 501) sözcüsü, savımızın dayanağını

oluşturmaktadır. İçeriği ve temel kültür kodları itibariyle ana dilde ve ana dilinde bilgi edinmemek kaynaklı eksikliğin, cahilliğin kötü sonuçlarına karşı ise kağan/yönetici sorumluluğu gereği, halkını uyararak bir anlamda yine bilgilenmesi çağrısında bulunmaktadır. Dolayısıyla ana dil ve ana dili kavram alanı, dilin içeriğine ve toplumsal yapısına dayalı kültürel kodlardan bağımsız tutulmamaktadır. Bununla birlikte doğru bilginin değişmez, bengu kaynağı olarak yine içeriği dolayısıyla nutuk/yazıtlar gösterilmektedir. Bu doğrultuda Türkçe eğitimine dair kazanımlara ulaşabilmek adına sıklıkla kullanılan olumlu dönütlerin yönlendiriciliği, muhatabı etki alanı içerisine alabileceği de olumsuzlanan retorik düzlemde ifade edilmektedir.

Bilgi referansı olarak bilgili Türk hükümdarının Türkçe söylevi, Köl Tigin Kitabesi'nin güney yüzünde, 13. satırda; “*Anı körüp ança bilin*” (Ercilasun, 2016: 504), günümüz Türkçesi ile: “*Ona bakıp ona göre bilin*” (Ercilasun, 2016: 505) ifadesi ile vurgulanmıştır. Orhon Abideleri'nde yer alan kahramanlık, vatan sevgisi, bilgili olma, çalışkanlık, özgürlük gibi kavramlar Köktürk Devleti'nin devamında, formel eğitimin tüm resmî verilerine ulaşabildiğimiz Türkiye Cumhuriyeti'nin Millî Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenmiş değer kavramlarıyla da örtüşmektedir ki bu husus tezimizin sonuç bölümünde art zamanlı olarak ortaya konulmuştur. Köl Tigin Abidesi, doğu yüzü üçüncü satırda yazılı bulunan “*Bilge kagan ermiş, alp kagan ermiş. Buyrukı yeme bilge ermiş erinç, alp ermiş erinç. Begleri yeme, bodunu yeme tüz ermiş*” (Ercilasun, 2016: 508), günümüz Türkçesi karşılığı ile: “*Bilge {derin bilgili ve uzak görüşlü} kağan imişler, alp {yiğit} kağan imişler. Yöneticileri de elbette bilge imiş. Beyleri de halkı da doğru {dürüst ve âdil} imiş*” (Ercilasun, 2016: 509) ifadesi ile bilgelik ve alplık, yöneticinin -bir anlamda ülkü eğitimcinin- karakteristik ve ayrıcalıklı özelliği olarak sunulurken yönetici ile birlikte, yönetilenin ya da iletişimsel dizgenin her iki tarafının da sahip olması gereken özellikleri arasında doğruluk adaletlilik de yer almaktadır. Bu yönüyle ele alındığında, Orhon Nutukları özelinde, dilsel etkileşimin ve iletişimin başarısı, değerler eğitiminden bağımsız gerçekleştirilememektedir. Daha yalın bir ifade ile; Türkçe, sembolik formalar üzerinden kendisini oluşturan değerler sisteminden soyutlanmamaktadır ki bu da yüksek dil bilincinin dilbilimsel görünümü özelliğini yansıtmaktadır. Bilim dünyasında ilk kez Polonyalı filozof ve sosyolog Florian Witold Znaniecki arafından terimleştirilerek kullanılan değerler kavram alanı, farklı bilim dallarına konu olmasına binaen farklı tanımlamalara sahiptir. Ancak ana hatlarıyla ve ortak olarak bireyin toplumsal kimliğini oluşturma bağlamına karşılık gelen değerlerin eğitimi ise bu kimliklerin gelişim süreci ve güç mücadelelerinden bağımsız düşünülemez (Direkci vd., 2020). Tam da bu noktada kolektif bir anlamlandırma edimine karşılık gelen değerler eğitimi, Türkçenin dil yadigarlarında kadim bir milletin dili oluşuna

dayalı olarak işlevsel bir kullanım alanına sahiptir. Bu özellik nutuklar için de geçerli olmakla beraber, aynı zamanda devletin kurucu değerlerini de yansıtmaktadır. Ancak bu yansıma tek taraflı olarak değerlendirilemeyecek bağlama sahiptir. Nutkun muhatabında, doğruluk ve adaletlilik başta olmak üzere köklü ülkü değerler bulunmaksızın nutkun oluşturucusu olan kağanın söylevi de konumu da işlevsizleşmek durumunda kalacaktır. Nihayetinde, kağanın kendisini ayrıcalıklı kılan bilgelik ve alplık özellikleri de anlaşılamayacak ve sadece bu değerler değil, değerleri inşa ederek tarihsel süreçte var olabilen ‘Türk bodun’ ortadan kalkacaktır. Bu yönüyle ele alındığında, nutuk özelliği taşıyan Orhon Abideleri’nde, milletin inşa bağlamını oluşturan Türkçenin ve eğitiminin değerler eğitimine yer veren öncü metinlerden olduğunu belirtebiliriz. Bu doğrultuda, bilhassa eğitim bilimleri alanında bireysel ve toplumsal sağlıklı gelişim adına amaçlanan değerler eğitiminin gerekliliğine ve uygulama bağlamına dair, Türkçe özelinde millî kökleri bulunan tarihî kaynaklar arasında Orhon Abideleri’nin de bulunduğu rahatlıkla belirtilebilir. Bilge Kağan’ın Söylev’inde ana öğretici karakterine sahip olarak kağanın alplığının ve bilgeliliğinin yanında, onun iradesinin temsilcisi olan yöneticilerin de bilge olmak zorunluluğu, metin türünün niteliğine dayalı olarak söylev ve söylem sahibi ile bu öğretiyi yaygınlaştıracak olan resmî görevlilerin -bir anlamda formel eğitimcilerin- bilgili değil de bilge olarak konumlanmış olmaları, ideal eğitim öğretimin derinlikli yapısını da yansıtmaktadır.

Dil, bir milletin tarihî birikimini ve özgünlüğünü barındırarak yaşam alanı oluşturan kültür ve eğitim evreni olarak da değerlendirilebilir. Orhon Abideleri’nde kağanın da bodunun da koruyup yaşatması gereken dil, ayırtılamaz olan devlet/millet (bodun) dilidir, Türkçedir. Bu yönüyle yüksek dil bilincinin korunması temel amaçlar arasında yer almaktadır. Günlük hayatta ve devlet dili olarak kullanımın yanında kişi adlarında da ana dilinin seçimi, dilin/Türkçenin yaşamasına ve yayılmasına (aksi durumda da yok olmasına) uç vermektedir. KT D7 ve D8’de karşılık bulan “*Türk begler Türk atın ut(t)ı. Tabgaçğı begler Tabgaç atın tutupan Tabgaç kaganka körmış*” (Ercilasun, 2016: 508-512), günümüz Türkçesi karşılığı ile: “*Türk beyleri Türk adını attı. Çin’deki beyler Çin adlarını alarak Çin kağanına tâbi olmuşlar*” (Ercilasun, 2016: 509-513) ifadeleri ile savımıza ilaveten, Türkçenin ilk nutuklarında bağımsızlık mücadelesi ve devlet adamlarının halkıyla hesaplaşması da dil bağlamında anlatılmaktadır. Dil politikası açısından bakıldığında, Orhon Abideleri’nin söyleminde devlet adamlarının bu konuda bilinçli oldukları görülmektedir. Çünkü halkını Çin’e (yabancı unsura) karşı uyararak milletin ve devletin varlık alanının dahi son bulacağı uyarısına yer verilmektedir. Bu bağlamda Türkçenin milletin ve onun inşa ettiği devletin ontolojik varlık koşullayıcısı olduğu vurgulanmaktadır. Bununla birlikte devlet yöneticisi, sahip olduğu önemli özelliklerden

biri olan eğitimci kimliğiyle muhatabının dil bilincini de korumak ve bu bilinci diri tutmakla yükümlüdür. Zira alıntılanan sözcüde belirtildiği üzere, kullanılan dilin millî dil olmaması tâbiyete, esarete ve dolayısıyla kimlik kaybına dayalı olarak kimliğin kurumsal bağlamı olan devlet mekanizmasının da yok oluşuna sebep olabilecektir.

Köl Tigin ve Bilge Kağan Abideleri'nde, Türkçe ve onun millete öğretiminden öte, Türkçe eğitimi varlık mücadelesinin temeli olarak sunulmuştur. Tam da bu noktada Türkçe bilincinin korunması ve öğretilerek geliştirilmesi eğitiminin henüz 8. yüzyılda Türk devlet politikası haline getirilmiş olduğunu belirtebiliriz. Dil sadece bir iletişim aracı değildir; aynı zamanda kültür aktarıcısı ve ulusal bir kimlik özelliğine sahiptir. Ulus bilincini oluşturmada en önemli etkenlerden biri ise dil politikasıdır. Dil politikası, millî birliğin sağlanması, ekonomik şartlar gibi nedenlerle, dilin şekil ve işlevlerine siyasi otoritenin müdahalesini kapsamaktadır. Orhon Abideleri'nde, dil politikası bünyesinde dil ile inşa ve muhafaza edilen toplum yapısı millet/bodun, millet/bodun adlandırması da Türk olarak Türkçenin yaşam evreninde vurgulanmıştır. Köl Tigin Abidesi'nin güney cephesinin ilk satırında yer alan “*Tenri teg Tenride bolmuş Türk Bilge Kagan; bu ödke olurtum. Sabımın tüketi eşidgil*” (Ercilasun, 2016: 500), günümüz Türkçesi karşılığı ile: “*{Ben} semavi Tanrı'dan olmuş Türk Bilge Kağan{ım}; bu zamana ben hükmediyorum {zamanın hükümdarı benim} Sözüümü sonuna kadar dinleyin*” (Ercilasun, 2016: 501) ve yine Köl Tigin Abidesi'nin doğu yüzünün ilk satırında yer alan; “*Kişi oğlın ta üze eçüm apam Bumın Kagan, İstemi Kagan olurmuş. Olurupan Türk bodunun ilin, törüsün tuta birmiş, iti birmiş*” (Ercilasun, 2016: 508), günümüz Türkçesi karşılığı ile: “*İnsanoğlunun üzerine atalarım Bumın Kağan, İstemi Kağan hükümdar olmuş. Hükümdar olarak Türk milletinin devletini, yasalarını kurmuşlar ve düzenlemişler*” (Ercilasun, 2016: 509) ifadelerinde Türk kağanın emir kipiyle işitmesi talep edilen (hatta zorunlu görülen) dili de tabii olarak Türkçedir. Bu yönüyle Türkçe, devlet yapılanmasında bir (ayrıcalıklı) zümre dili değil, devletin varlık alanını oluşturarak herkesin yöneticisiyle birlikte sahip olup geliştirmeye çalışılan ortak dili olarak konumlanmıştır. Bu saptamanın bir adım ötesinde; devlet yöneticinin, milletin dilinden uzaklaşması doğrudan millettten ve devletin varlık sebebinden uzaklaşması olarak görülmektedir. Dolayısıyla Türkçenin sahiplenilerek kullanımından hareketle öğretim bağlamı da hayatın bütünlüğü içerisinde devletin devamlılığı ve milletiyle bütünleşmesi bağlamında hayatî konumda değerlendirilmektedir. Bir anlamda, Türkçe eğitiminin hayattan kopuk, izole, salt bir mecraya dayalı olarak ya da zümre kültürü algısıyla gerçekleştirilmemesi, devletin varlık alanını devam ettirebilme dayanakları arasında yer almaktadır.

Bilge Kağan Abidesi'nde eğitim, Türk milletinin varlık alanını inşa etmektedir. Kimliğin ve milletin yok olmasını koşullayacak olan eğitim öğretim yoksunluğu, yabancı kaynaklı içeriğine dayalı olarak da aynı tahribatı gerçekleştirebilecek bir tehlike alanı olarak tanımlanmıştır. Sorgulamalar üzerine inşa edilerek millî temellere dayalı eğitim ilkesinin yer aldığı ilk devlet nizamnamesi olarak değerlendirilebilecek olan Bilge Kağan Abideleri salt bu söylem özelliğinden hareketle dahi Türk eğitim tarihi açısından eşsiz öneme sahip bir kurucu metindir. BK K.5-6'da “*Anta anıg [k]işi anca boşg[urur] ermiş. Irak erser yablak ağı birür, yaguk erser edgü ağı birür tip ança boşgurur ermiş. Bi[lig] bilmez kişi ol sabıg alıp, yaguru barıp üküş kişi öltüg. Ol yir[ger]ü barsar Türk bodun, ölteçi sen*” (Ercilasun, 2016: 544-548). Günümüz Türkçesi karşılığı ile: “*Orada fesat kişiler şöyle öğretirlermiş: Uzakta olanlara kötü mal veriyorlar, yakında olanlara iyi mal veriyorlar diye öğretirlermiş. Cahil kişiler o sözlere inanıp yakına gidince çoğunuz öldünüz. O yerlere gidersen Türk Milleti, öleceksin*” (Ercilasun, 2016: 545-549) yer alan alıntılanmış sözcede açıklıkla belirtildiği üzere öğreticinin benlik kaygısını ve saplantısını aşmış erdeme sahip olması, her türlü samimiyetsizlik aldatma eğiliminden uzak olması ile öğrenenlerinin sorgulayıcı öğrenme istemi ile cahillikten uzak kalmaları sağlıklı, faydalı bir öğrenmenin kültürel ekosistemini oluşturmaktadır. Belirlenmiş kültürel ekosistemin yoksunluğu öğrenci kitlenin -ki bu Bilge Kağan'ın Söylev'inde kitleden öte millet, Türk milleti (bodunu) vardır- yok olmasına yol açacaktır. Bu bağlamda, cahilliğin kaçınılmaz sonu ölümdür ve hatta bu ölümün bireysel ya da toplumsal olmadığı, kadim ve muktedir bir millet olarak yer alan Türk milletinin ölümü anlamına geldiği uyarısı açıklıkla ifade edilmiştir. Eğitim bağlamının temel unsurları halinde sunulmuş bu özellik aynı zamanda Türk milletinin ebediyen var olabilmesinin hayatî koşulunu oluşturmaktadır. Bir anlamda, sağlıklı bir eğitimin millî beka meselesi olarak konumlanması henüz 8. yüzyılda, devletin en üst merciini temsil eden Bilge Kağan'ın sözleriyle Türk eğitim ve medeniyet tarihindeki yerini almıştır.

Orhon Abideleri'nde müteselsilen birey, bodun ve devlet nizamnamesi olarak değerlendirebileceğimiz nizamın gerçekleşme bağlamını töre karşılamaktadır. Etik, ahlak ve hukuk kesişimindeki töre kavramı eğitim odaklı gelişimin temelinde varlık alanını mümkün kılacak denli öneme sahiptir. Bu bağlamda Köl Tigin Abidesi'nin doğu yüzünde yer alan “*Türk Oguz begleri, bodun, eşidiñ! Üze Teñri basmasar, asra yir telinmeser Türk bodun, ilinjin törüñin kim artatı [udaçı] (ert)[i]?*” (Ercilasun, 2016: 520), aslı ifadesinin ana kaynağımızdaki günümüz Türkçesi karşılığı olarak sunulan “*Üstte mavi gök basmasa, altta yer delinmese Türk milleti, {senin} devletini, yasalarını kim bozabilir(di)?*” (Ercilasun, 2016: 509) aktarımına bir öneride bulunabiliriz. Köktürk Türkçesindeki töre kelimesinin günümüz Türkçesi karşılığı salt

yasa olarak anlamlandırılması, kapsamının kurumsal sınırlılığına uç vermektedir. Bu gerekçe ile tartışmaya açılması üzerine tezimizde; Orhon Abideleri'nde geçen "töre" kavram alanının "yasa"dan daha geniş bir anlam evrenini imlediğini öneri olarak sunmaktayız. Zira bu devleti, Türk milleti (Türk bodun) ile birlikte varlık bulduran metinde kişinin varlık alanı da bu birlikteliğe dayandırılmıştır. Dolayısıyla, kişisel ya da Türk milletine özgü bir yasa alanından ziyade, ahlak ve etik bütünlüğün yasalaşma sürecini de kapsayan töre, söylemin bağlamına daha uygun bir anlamlandırma olacaktır. Belirtmiş olduğumuz iddiamızın içeriği itibariyle sosyal hayattaki ve bireyin ahlakî erdemleri bağlamında sonraki asırlarda varlığını muhafazası, savımızın art zamanlı anlamsal (hatta semantik) dayanakları olarak değerlendirilecektir. Bu doğrultuda devleti ayakta tutan yasaların ahlakî temeli, bireyin ve milletin kimliğinin omurgasını oluşturmaktadır. Bireyin, milletin ve onların kurucu iradelerinin kurumsal görünümü olan devletin de töre üzerine gelişip güçlenmesi, eğitim formunun da bu ilke üzerine (ahlakî çerçeve içerisinde) kurgulanması, karakteristik bir nitelik olarak Orhon Abideleri'nin söyleminde açıklıkla somutlanmıştır.

Bilge Kağan ve Köl Tigin Abideleri'nin söyleminde inşa edilen bilgi evreninin geçerliliğine yönelik reddiye, isyan bağlamında değerlendirilerek tarihsel dayanaklarıyla birlikte ölümcül (salt bireyin değil, toplumun ve onu ulus kılan değerlerinin ölümü, yitimi) hata olarak sunulmuştur. Böylelikle telafisi olmayan müeyyide karşısında, muhatabı mesul ve yetkin kılan bilgilendirme formu ile öğretinin işlevi ve eğitimin hayatîliği, incelenen abidelerin söyleminde tespit edilmiştir. Köl Tigin Abidesi'nin güney yüzünde yer alan "*Bilig bilmez kişi ol sabıg alıp, yaguru barıp üküş kişi öltüg.*" (Ercilasun, 2016: 500), aslî ifadesinin ana kaynağımızdaki günümüz Türkçesi karşılığı olarak sunulan "*Cahil kişiler o sözlere inanıp yakına gidince çoğunuz öldünüz.*" (Ercilasun, 2016: 501) aktarımı ile Köl Tigin Abidesi'nin doğu yüzünde yer alan "*Küregünün için igidmiş bilge kağanının, ermiş barmış edgü iline kentü yanıtıg, yablak kigürtüg*" (Ercilasun, 2016: 520), aslî ifadesinin günümüz Türkçesi karşılığı olarak sunulan "*İsyankârlığın yüzünden {seni} beslemiş olan bilge kağanına, kalkınmış ve müreffeh, güzel ülkene {sen} kendin yanıldın, kötülük getirdin*" (Ercilasun, 2016: 521) sözceleleri, bu konudaki tespitlerimizin dayanakları işlevindedir.

Eğitimin dille ve dilde yaşatılmak istenen kültürel birleşenlerinden bir diğeri de Bilge Kağan Abidesi'nde; bilgelik, liyakat ve adalet üzerine konumlanmış olan toplumsal dayanışma olarak sunulmuştur. Gücün muhafaza aracı ve varlık göstergesi olarak sunulan dayanışma formunun vurgulanan birleşeni, örneklem metni olan Bilge Kağan Abidesi'nde kişisel bilginin yaygınlaştırılmaması erdemi olarak telkin edilmiştir. Bu yapı, bir anlamda, "ben" in öne

çıkarılmasının, birey merkezli ilerlemenin, başarı odaklı öğretim formunda yer almaması gerektiğinin tarihî, epistemolojik ve pedagojik dayanaklarındandır. Millî eğitim sisteminin öncül veri tabanının, bu yönüyle, bireysel değil dayanışma temelli bir toplumsal ve hatta millî kalkınma üzerine inşa edilmiş olduğunu belirtebiliriz. Bu tespit ve değerlendirme BK D6'daki şu sözce ile dayanaklandırılabilir: “... inili eçili kıkşürtükün için, begli bodunlig yonaşurtukın için Türk bodun, illedük ilin içgunu idmiş...” (Ercilasun, 2016: 508), günümüz Türkçesi karşılığı ile: “... kardeşlerle ağabeyleri birbirlerine karşı kıskırttığı için, beylerle halkı birbirine gammazladığı için Türk milleti oluşturduğu devleti elden çıkarmış...” (Ercilasun, 2016: 509).

Bilge Kağan temsilinde, bilgi formu ile ulaşılması amaçlanan ideal insan tipolojisinin kültürel kodları arasında kâşif ve âdil bir karakter yapısı olumlulanmaktadır. Buradan hareketle, eylem temelli gelişime dayanan etken eğitim formu bünyesinde bilinmezlere ulaşmak, bir anlamda, onlara yönelik hakimiyet, yani güce sahip olmayı -güçlenmeyi- mümkün kılabilir. “közün körmedük, kulkakın eşidmedük bodunumun ilgerü (...), biri-gerü (...)ka, kurıgaru (... Sarıg altu)nın, ürün kümüşin, kırgaglıg kutayın, kinlik işgitsin, özlük atın, adgırın, kara k(işin), kök teyenin Türküme, bodunuma kazganu birtim” (Ercilasun, 2016: 552), günümüz Türkçesi karşılığı ile: “milletimi, gözle görülmemiş, kulakla işitilmemiş {yerlere}, doğuda (güneşin doğduğu yere), güneyde (gündüz ortası)na, batıda (güneşin battığı yere, kuzeyde gece ortasına kadar yerleştirdim. O ülkelerin sarı altınlarını, ak gümüşlerini, saçaklı ipeklilerini, misk kokulu ipeklilerini, binek atlarını, aygurlarını, kara (samurlarını) boz sincaplarını Türküm için, milletim için kazandım” (Ercilasun, 2016: 553) alıntılanan sözcesinde açıkça ifade edilerek tanıklandığı üzere, bilinmezliklere dair cesaret ve keşif ruhu sonucu mücadele ile elde edilen kazanımların amacı; bireysel, kitlesel fayda ya da kalkınma değildir. Belirtilen bağlamdaki bilgi formu üzerinden elde edilecek güç, millete sunulması ve hatta adanması amacıyla, gurur duyulacak derecede değerli addedilmiştir. Bu sözcenin söylem özelliklerine dayalı olarak, eğitimin ve gelişimin millî kimliğe hizmet etmesi ülküsünün öncelendiği tespit edilmiştir.

Orhon Abideleri'nde her ne kadar kağanların semavî kaynaktan güç alıp yaratılmış oldukları ifade edilmiş olsa da bu cevherin yaşam müddetince geliştirildiği de idealize edilerek belirtilmiştir. Bununla beraber bireysel gelişmişliğin bilgelik ve alplık odaklı eğitime- öğrenime- dayalı seçkinliği, kalıtımsal bir devamlılık arz etmemektedir. Bu da bir anlamda belirli bir aileye, soya mensup olmaktan ziyade yaradılıştan gelen edincin eğitim ve öğrenim formu ile edime dönüştürülmesine dayalı oluşunu yansıtmaktadır. Bu yönüyle eğitim eşitliği, liyakat temelinde bireysel olmak üzere millî kalkınmanın da atmosferini oluşturmaktadır. Tersine

durumda ise yöneticilik sorumluluğuna sahip kişilerin bilgisizliği öncelikle yönettikleri milletin felaketini koşullamaktadır. Bilge Kağan Abidesi'nin doğu yüzündeki beşinci ve altıncı satırlardaki; “*Anta [kisre inisi eçisin teg] kılınmaduk erinç; yablak kagan olurmuş erinç. Bilgisiz kagan olurmuş erinç; yablak kagan olurmuş erinç*” (Ercilasun, 2016: 556), günümüz Türkçesi karşılığı ile: “*Ondan sonra{ki} kardeşleri, ağabeyleri gibi yaratılmadılar; oğulları, babaları gibi yaratılmadılar. Bilgisiz kağanlar tahta oturmuş. Yöneticileri de bilgisiz imiş, kötü imiş*” (Ercilasun, 2016: 557) söylemi ile tespitlerimiz tanıklanmıştır. Böylelikle, aileden gelen kazanımların ikincil, bireyin kendi gayreti ile elde edebileceği kazanımların ise aslı belirleyici olarak değerlendirildiği liyakat temelli toplum ve devlet yapısının, gelişim ve kalkınma kavramlarının kültürel ekosistemini oluşturduğu belirtilmiş olmaktadır.

Köl Tigin ve Bilge Kağan Abideleri; dil, kültür ve eğitim bağlamında tespit edilen söylem özellikleri itibariyle -bir anlamda nutuk türünün toplumsal ve hatta kurumsal işlevi ile uyumlu olarak- kanon özelliği taşımaktadır. İlk olarak Sümercedeki ‘ölçü değneği’ anlamı ile kullanılmış olan “kanon” sözcüğü terimleşerek farklı dillerce de ödünçlenmiş ve nihayetinde Grekçe ve Latince üzerinden ölçek ve kural anlamları ile yaygınlık kazanmıştır (Akar, 2021). Müteakiben, ölçülü bilgi kaynağı tanımlamasını (ve hatta İncil’in geçerlilik tespitini ve anlamlandırılmasında yeni bir paradigma açma iddiasını da barındıran hermeneutic çalışmalarda) karşılayan kanon terimi, belirtilen kavram alanı nitelikleri ile Köl Tigin ve Bilge Kağan Abideleri’ni de kapsamaktadır. Dolayısıyla, incelenen Abideler’e dair tespitlerin de dil, kültür ve eğitim kanonu olarak değerlendirilmesi gerektiği ileri sürülebilir.

Dilin düşünme ve iletişim aracı olması yanında, bu kavramların bağlamını ve toplumsal bütünlük imkanını sağlaması dolayısıyla, Orhon Abideleri özelinde bireyin kimlik kaybına uğramaksızın ve yığın birleşenine dönüşmeksizin ulusal kimliği ile var olabilme kolektif ölçütü, kanonu olduğu belirtilebilir. “*Sosyoloji alan yazınında (literatüründe) ulus kavramı ‘aynı topraklar üzerinde yaşayan, dil, kültür ve ülkü bakımından birlik oluşturan topluluk’ diye tanımlandığına göre; dil hem ulus olmanın hem kültür birliğinin sağlanmasının en temel ögesi hem de kültürel birikimin yeni kuşaklara aktarılmasının en önemli aracıdır*” (Sever, 2004: 3). Köl Tigin ve Bilge Kağan Abideleri’nde, bu kimliğin gelişim yolu olarak eğitim işletilmiş, bir anlamda millî kavram alanlarının kanonik değeri eğitimle muhafaza edilerek geliştirilmiştir. Belirlenen kanonik kavram alanlarının muhafaza edilip edilmediği ya da gelişimi ise dile, kültüre ve eğitime dayalı kimliğin devamlılığına dayalı olarak art zamanlı bir inceleme ile tespit edilebilecektir.

4.2. Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Nutuk Metni Üzerine Dil, Kültür ve Eğitim Bağlamında Söylem Çözümlemesi

Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün güçlü hitabetiyle ifade ettiği uzun ve derinlikli nutku, Kurultay'ın etkisini hem ülke sınırları ötesine hem de icra edildiği zamanın üstüne taşıyarak millî kolektif belleğin inşa bağlamını tarihten alınan dayanaklarla vurgulamıştır. Bu kolektif belleğin inşasında, eğitim ve Türkçe, bilhassa kültür ve değerler eğitimi bağlamında zengin bir veriyi sunarak yer almıştır. Zira bir aydın kimliğine sahip olan Atatürk; Türkçe, Türk tarihi, Türk kültürü ve bunların öğretim bağlamı üzerine aydın kimliğine dayalı bir devlet adamı olarak güçlü bir irade ile öncü kuruluşları hayata geçirirken de bu iradenin temelini belirtilen bağlamdaki köklü bilgi birikimi oluşturmuştur. Henüz 12 Kasım 1924'te İstanbul Üniversitesi bünyesinde açmış olduğu Türkiyat Enstitüsü, 1926 ve 1927 yıllarında Konya'da iki yıllık olarak açılmış olan Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü bünyesinde öncelikle Türkçe Öğretmenliği Bölümü'nü açması; 1946'da açılacak olan Ankara Üniversitesi'nin öncesinde - Cumhuriyet'in başkentinde onun kuruluş felsefesine de ilmî zemini oluşturacak- Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi'ni 1935'te kurması ve hatta fakültenin açış dersinin dilbilim olması; 1930'da Türk Tarih Tedkik Cemiyeti'ni ve hemen ardından 12 Temmuz 1932'de Türk Dili Tedkik Cemiyeti'ni kurması; başta tarih ve coğrafya olmak üzere Türkçeyi anlamlandıran ve Türkçe ile işlevi zenginleşen sosyal bilimleri Türkçe ile bütünlüklü olarak araştırma iradesinin bir bilge devlet adamındaki üstün nitelikli tezahürü olarak değerlendirilebilir.

Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Söylev'inde, Köl Tigin ve Bilge Kağan Abideleri'nde belirlenen irfan ekosistemi, bin yılı aşkın yankısı ile yer almaktadır. Devlet geleneğinin, Türk milletinin kurmuş olduğu farklı yönetim dairelerindeki devamlılığı ve kurucu iradenin bilgeliği ve alplığı ile öne çıkan karakteristik özelliği, nihayetinde de adalet üzerine inşa edilmek istenen medeniyet tasavvurunun, Türkçe ile inşa edilecek olan değerler eğitiminin de temelini oluşturduğu açıklıkla görülebilmektedir. Yabancı unsurların telkin ve teklifi karşısında millîlik temelli tefekkür, strateji ve gayret (amel, icra) ilkesi Gazi'nin Söylev'inde de sıklıkla ifade edilmiş ve hatta, tartışmalarda dahi üzerinde uzlaşılan temel ilke olarak sunulmuştur. *“Kongrenin hitamından iki üç gün evvel diğer bir münakaşa da mevzu-ı bahis olmaya başlamıştı. Bazı samimi arkadaşlarım, benim Heyet-i Temsiliye'ye dahil olarak aleni faaliyetlerimi mahzurlu görüyorlardı. Mütâaları şu noktada hülasa edilebilir: ‘Millî teşebbüsat ve faaliyetlerin bütün manasıyla milletten doğduğunu, hakikaten millî olduğunu göstermek lazımdır. (...) Bu mütâlaata ne dereceye kadar isabet olup olmadığını araştırarak değilim. Yalnız benim de bu müâlaata muhalif olan mütâalarımı istinad ettirdiğim noktalardan bazısını tadad edeyim: Evvela ben, behemahal kongreye dahil olmalı ve onu idâre etmeli idim. Çünkü,*

zaman geçirmeksizin, irâde-i milliyenin faaliyete geçirilmesini ve milletin bizzat fiilen ve müsellehan ittihâz-ı tedâbire başlamasını temin zaruretine kani idim” (Gazi Mustafa Kemal, 2021: 62-63). Alıntılanan Söylev metninde açıklıkla algılanabildiği üzere fikirlerin tartışmaya açık oluşu (Kelimenin aslî manası itibariyle tart- fiili üzerine inşa edildiği aşıkardır. Dolayısıyla günümüzdeki galat özelliği kazanmış çekişme, çatışma odaklı bir anlam istilasına henüz maruz kalınmamıştır.), hür iradenin tefekkürünün millî temellere bağlı oluşu vurgulanmıştır. Belirlenen bu kadim kurguda güç ilişkilerinin “bilgi” ile inşası da değişmeyen bir söylem özelliği olarak tespit edilmiştir. Dolayısıyla iktidar özgür toplumsal öznenin kadim değerlerine dayalı bilgi evrenine tâbiyetle bir iktidar alanını, söylem aracılığı ile inşa etmektedir.

Türkçeden tavizin kimlikten, Türklükten ve onun değerlerini koruyan bağımsız ve millî devletten yoksunluk tehlikesine kapı aralanması anlamına geldiğini belirten Kök Tigin ve Bilge Kağan Abideleri gibi Atatürk’ün söylevinde de kurucu dil politikası bağlamında aynı yüksek bilinç hâkimdir. Devletin en üst düzey yöneticisinin sahip olduğu bu yüksek bilinç düzeyine dayalı millî değerlerin savunularak devlet yapısının güçlü kılınacağı ilkesi Türkiye Cumhuriyeti’nin bânisi Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün Nutuk adlı eserinde de üst söylem (metadiscourse) olarak tespit edilmiştir. Söylemin kapsayıcı anlam odağına karşılık gelen üst söylem (metadiscourse) bir anlamda nutuk sahibi ile hitap ettiği milletin iletişim önceliğini ve söylevlerin işlevsel çatısını oluşturmaktadır.

Bilge Kağan ve Kök Tigin’in söylev metinlerinde Tanrısal kökenli kut göstergesi bir üstünlük aracı olarak sunulurken Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün söyleminde epistemik bir erdem olarak üstünlük kurma amacından çok tartışmaya açık bir ikna aracı olarak tarihî bilgi formu üzerinden sunulmuştur. Atatürk’ün söylemi, bu yönüyle bireysel mütevacızlık vurgusuna (Belirtilen ‘bireysel mütevacızlık’ sadece Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün şahsı için geçerli iken nutukta Türk milletinin özelliklerine dair söylemde tevazu unsuruna yer verilmemiştir.) yer veren ayırt edici özelliğe sahiptir. Gazi’nin Söylev’in sonunda kullanmış olduğu; “*Muhterem efendiler, sizi günlerce işgal eden, uzun ve teferruatlı beyânatım, en nihayet mâzi olmuş bir devrin hikâyesidir. Bunda, milletim için ve müstakbel evlâdlarımız için dikkat ve teyakkuzu davet edebilecek bazı noktalar tebâruz ettirebilmiş isem, kendimi bahtiyar addedeceğim*” (Gazi Mustafa Kemal, 2021: 754) ifadesi savımızın dayanaklarından. Dolayısıyla tarihî bilgi ve değerler sistemine sahip olarak bir anlamda kökleri üzerine tutunabilmenin muhatabı olan Türk gençlerinin ve gelecekteki “evlatlarının” varoluşuna imkân sağlaması, belirtilen doğrultudaki eğitim niteliğinin hayatî işlevi olarak değerlendirilmelidir. Böylelikle tarihin, bilgi ve değer bağlamından birlikteliğine dayalı olarak sağlanan eğitim kazanımı, devletin kurucu iradesinin

yaşatılması anlamına da gelmektedir. Bu bağlamda; Türkçenin, milletin ve onun inşa ettiği devletin ontolojik varlığın koşullayıcısından öte ve önce temeli olduğu vurgulanmaktadır. Bu temel, bilinç ile tabii bir kabule sahiptir. Gazi; “*Türkiye Devleti’nin resmî dili Türkçedir dediğimiz zaman bunu herkes anlar. Hükümetle muâmelâ t-ı resmîyede Türk dilinin câri olması lüzumunu herkes tabii bulur*” (Gazi Mustafa Kemal, 2021: 613) ifadeleri ile, bu konuda bir tereddüde yer olmadığını açıklıkla belirtmiştir. Böylelikle hem nutuklara konu oluşu hem de nutuklardaki edimsel dil birliktelikleri itibariyle Türkçe ile Türk milletin ve devletin korunup kalkındırılması örneklenmiştir.

İçeriği ve işlevi itibariyle de Nutuk’un söylem bağlamını oluşturan Türkçe, millî lisan özelliği olarak içeriğin ve hedef kitle ile onların kazanımlarının bağlamını da millî kılma aracıdır. Dilin şuurlu ve etkin kullanımında, bilhassa Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde farklı tartışmalara, eğilimlere ve emperyal saldırılara açık hâle gelmiş Türkçeye verilen önem rahatlıkla algılanabilmektedir. Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün Nutuk’ta kullanmış olduğu dil, bir anlamda Cumhuriyet’in Türkçe algısını ve Türkçeye yüklemiş olduğu işlevi tanımlamaktadır. Bu bağlamda Osmanlı Devleti’nin son yıllarında, bilhassa başkent ve medeniyet merkezi olan İstanbul’da olmak üzere, dili istila etmeye ve hatta yaygın kullanıma başlamış olan Fransızca kelimelere Nutuk’un söyleminde yer verilmemiştir. Bir anlamda güç mücadelesi savaş alanları ile sınırlandırılmamış, dil cephelelerinde de devam etmiştir. Anca dildeki cephe tespitinde, Türkçenin medeniyet tasavvuru ve birikimi de göz önünde bulundurulmuştur. Bu bağlamda, günümüzde anlaşılmayı düzeyinin düşük olduğu kelimeler ve kelime grupları (özellikle Farsça olmak üzere nadiren de Arapça terkipler), Türkçe dışındaki dillerden kod kopyalaması yoluyla oluşturulmaya devam ettirilmiştir. Nutuk’un söyleminde temsil ve tercih edilen dil kullanımında, dilin yaşayan/canlı bir yapıya sahip oluşu ilkesi etkindir. Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün fikirlerinde önemli bir etkiye sahip olan Ziya Gökalp’ın ifadesiyle; “*Yerlerine yeni kelimeler kaim olduğu (konulduğu) için, müstehase (fossil) haline gelen eski Türkçe kelimeleri diriltmeğe çalışmamak*” (Gökalp, 2014: 150) ilkesine uygun bir anlayışın tezahürü olarak dönemini millî ilkeler dahilinde yansıtan dil kullanımını Nutuk’ta örneklendirilmiştir. Böylelikle, kimliğin inşa birleşenleri olarak dil ve kültür bütünlükle, işlevsel bir kullanım özelliği arz etmiştir.

Ziya Gökalp tarafından II. Meşrutiyet’te ileri sürülmesine karşın ancak Cumhuriyet döneminde hayata geçirilme politikaları üretilen kültür ve eğitim bütünlüğünde, bu iki kavramın kesişimi millîlik idi. Hatta bu doğrultuda “Millî Eğitim” kurumunun ve adlandırmasının temeli de yine Ziya Gökalp tarafından atılmıştır. Türk millî kültürünün

yaygınlaşması için eğitimin de millî değerler üzerine inşa edilmesi gerektiği, böylelikle birbiri ile çatışmayan kültür ve eğitim atmosferi içerisinde millî şahsiyet sahibi bireylerin toplumsal kalkınmayı, ülkenin ve milletin kalkınmasına dönüştürebileceği hedeflenmiştir. Bireyin, şahsiyeti ile millî kültür ve millî eğitim ile gelişmesi bir anlamda Türkiye Cumhuriyeti'nin karakteristik varlık amacını karşılamaktadır. Belirtilen karakteristik özellik Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün söylem evreni örneklemleri olarak da değerlendirilebilecek olan Nutuk sıklıkla somutlanmıştır. Bunun yanı sıra Nutuk'ta aktarılan millî ülküye hizmet eden sorgulayıcı tartışmalar dahi belirtilen kültür ve eğitim ekosisteminin uygulaması olarak değerlendirilebilir. Bilhassa Rauf Bey ile Yunus Nadi Bey arasındaki Cumhuriyet kavram alanına dair tartışmalar, belirtmiş olduğumuz nitelikteki söylemlerini işlevine sahiptir. Konuşmalar içerisinde özellikle Maarif Vekili Vasıf Bey'in (Vasıf Çınar), öğretmenleri münevver (aydın) şahsiyetler olduğu kadar, geleceğin münevverlerini yetiştirebilecek kudrette görmesine ilaveten, kendisinin de bir aydın sorumluluğu ile ülkenin tarihî ve haricî konularında dahi millî menfaatleri savunması tespitimizin; Millî Eğitim düşüncesinin ve bakanlığının her aşamasında tezahür ettiğini tanımlamaktadır. Belirtilen millî karakterin temeli devlet adının dahi Atatürk tarafından sıklıkla "*Türk Cumhuriyeti*" (Gazi Mustafa Kemal, 2021:754) olarak ifade edilmesi yanında farklı medeniyet dairelerine dair dışlayıcı taassuptan kaçınılması salık verilmektedir. Bu durum ise asla bir gayr-ı millîliğe uç vermeyecek bağlamda Nutuk'un söyleminde yer bulmuştur. Gazi'nin; "*Binâenaleyh biz her vasıttan, yalnız ve ancak bir nokta-i nazardan istifade ederiz. O nokta-i nazar şudur: Türk milletini medenî cihanda, lâyük olduğu mevkie is'âd etmek ve Türk Cumhuriyeti'ni sarsılmaz temelleri üzerinde her gün, daha ziyade takviye etmek... ve bunun için de istibdad fikrini öldürmek*" (Gazi Mustafa Kemal, 2021:754) İfadesi, millî temeli de gelişim sürecindeki kaynakların niteliğini de açıklıkla betimlemektedir.

Köl Tigin ve Bilge Kağan söylemleri 'Tanrı'dan oluş' edilgen formu ile başlarken Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün söylevi «1335 (M. 1919) senesi Mayıs'ının on dokuzuncu günü Samsun'a çıktım.» etken cümlesi ile başlamaktadır. Tam bu noktada ontolojik bir farklılık değerler sistemindeki köklü bir değişimi ya da farklılığı koşullamaktadır. Orhon nutuklarından farklı olarak Atatürk'ün nutkunda, kut gerekçesi olarak değerlendirilebilecek olan olumlulanmış varlık bağlamı artık İlahî değil iradî bir güçlü eyleme dayalı olarak insanîdir. Belirlenmiş insanî varlık koşulu da milleti ve devleti için inisiyatif alıp mücadeleye girişmiş/başlamış olmaktadır. Bu önemli paradigmal değişime rağmen, değerler eğitiminin temelinde yer alan etken bireyin mücadelesinin itici gücünün bireysel ya da kitlesel kazanımlar değil de millî menfaatler oluşu ise her üç söylevin de bin yılı aşkın süredir savunulagelmiş ortak

niteliğini karşılamaktadır. Millî mücadeleye, millet iradesine dayalı olarak başlama zorunluluğunun ana gerekçesi, Orhon'da “Türk milleti yok olmasın töre bozulmasın diye” söylemiyle sembolize edilirken Gazi'nin ifadesinde “milliyeti imha siyasetine karşı şuurlu bir mukavemet zarureti” söyleminde somutlanmıştır. Bu doğrultuda olumlulanan ferdî var oluş, millî iradeye hizmet eden tavrın gelişimi ile gerçekleşebilmektedir. Nitekim Gazi Mustafa Kemal Atatürk, öz hükmündeki amacını “*Esas, Türk milletinin haysiyetli ve şerefli bir millet olarak yaşamasıdır. Bu esas ancak istiklâl-i tamma malikiyetle temin olunabilir*” (Gazi Mustafa Kemal, 2021: 16) söylemi ile vurgulamış ve bu amacın Türkçe ile ayağa kaldırıp alışkın olduğu hürriyetine yeniden sahip olacak millî bir eğitim/kalkınma hamlesi ile gerçekleşebileceğini belirtmiştir.

Nutuk'ta Gazi Mustafa Kemal Atatürk, Orhon Nutukları'nda da görülen mücadelecî tavrını millî mücadele bağlamında işletmiştir. Bir anlamda içeriği itibariyle dinleyenlere ve okurlara bağımsızlık yolundaki en önemli güçlerinden biri olan mücadele azminin devam ettirilmesi ve ferdî amaçlar için değil millî ülkü uğruna kararlılıkla mücadele edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu söylem özelliği bireysel hayattaki kaderciliği reddiye bağlamında değil de milletin ve devletin istiklali ve istikbali için adanmış olma karakterini yansıtmaktadır. Zira eserde 73 kez kullanılmış “mukadderat” sözcüğü devlet ve millet geleceği söz konusu olduğunda çaba, gayret, mücadele ve hatta uğruna varlığını adama sonrasında oluşabilmektedir. Aynı zamanda toplumsal dayanışma bağlamının millet kavram alanı içerisinde belirlendiği ifade edilebilir. Bu karakter yapısına dayalı eğitim formunun; bireyin kendisini maddeye, bir topluluğa ya da kitleye adanmasını değil de milletine ve devletine adama ilkesi ile gelişimin bitip tükenmez bir mücadele azmi sonrasında gerçekleşebileceğinin ancak bu kazanımın da “mukadderat” çizgisinde Allah'ın takdiri ile vuku bulacağı -benlik değil kibir karşıtı- ilkeyi inşa etmekte olduğunu belirtebiliriz. Belirtilen tespitimiz; günümüz eğitim sistemi içerisindeki yarışlarda, hedefleri bireysel kazanıma odaklayan ve millet ve devlet faydasını atlayarak küresel fayda ile bireysel çıkar ilkesini cazip kılan modernist anlayışın karşısında, millî ve tarihî eğitim paradigmasının varlığını açıklıkla ortaya koymaktadır.

Orhon Abideleri içerisinde Kök Tigin'in yanı sıra Bilge Kağan'ın söylevinde de “*Bilge kagan ermiş, alp kağan ermiş. Buyrukı bilge ermiş erinç, alp ermiş erinç. Begleri yeme bodunu [yeme tüz ermiş. Anı] için ilig anca tutmuş erinç, ilig tutup törüg itmiş*” (Ercilasun, 2016: 556) günümüz Türkçesi karşılığı ile: “*Bilge (derin bilgili ve uzak görüşlü) kağan imişler. Alp (yiğit) kağan imişler. Yöneticileri de elbette bilge imiş, alp imiş. Beyleri de halkı da doğru (dürüst ve adil) imiş*” (Ercilasun, 2016: 557) sözcüğü ile yöneticinin niteliği bir anlamda ülkü insan vasfı

olarak sunulmuştur. Alplık, bilgelik, adaletlilik sac ayağı üzerine konumlanan ölkü insan Gazi Mustafa Kemal'in Söylev'inde de atılganlığa temel olan cesareti, münevverliği ve adaleti inşa iradesine sahip oluşu ile betimlenmiştir. Dolayısıyla her üç örneklem metinde, sorgulayıp anlamlandırma özgünlüğü, bir anlamda ulaşıp korunması telkin edilen özgürlüğün öncülü ve hatta temeli olarak sunulmuştur. Bu doğrultuda Gazi, emperyalizm uzantısı cemiyetlerden bahsederken (örneğin İngiliz Muhipleri Cemiyeti) bunların (İngiliz Muhipleri Cemiyeti örneğinde asıl reisinin Rahip Frew olduğu da Nutuk'ta belirtmiştir.) asıl amacının yine kullanmış oldukları dilden hareketle anlaşılabilirliğini, o yüzden tam bağımsızlık için şuurlu bir millete, millî şuur için de tarih ve kültür köklerinin bilincinde Türkçeyi iyi kullanıp tefekkür edebilen bir nesle ihtiyaç duyulduğu ifade etmektedir. Bir anlamda, sadece dil verisinin oluşum aşamasında değil iletişimsel dizgedeki alıcı görevinde de yüksek Türkçe bilincine ve yeterliliğine önem atfedilirken konuşma ve yazma temel becerileri karşısında, bütüncü özellikte dinleme ve okuma becerilerinin de önemi vurgulanmıştır. Bu yönüyle bilgiye dayalı sorgulama üzerine, "anlama" odaklı olarak dilin dört temel becerisini etkin kullanılmayı amaçlayan bir eğitim olmadan hür tefekkürün ve akabinde hürriyetin elde edilemeyeceği belirtilmiştir. Böylelikle Nutuk'ta, belirtilen özellikte anlamlandırılan millet, bağımsızlığa giden yolun zorunlu aşamasıdır ki, millî eğitimle inşa olan bu aşamanın sağlamlığı, bir anlamda hürriyetin sağlam temelini oluşturmaktadır.

Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Nutuk'taki bildiriminde 16 kez kullanmış olduğu "bence" sözcüğü (Uzun, 2005), sunulan bilginin öznelliğini belirtmenin ötesinde farklı bir öğretisel söylem işlevine de sahiptir. Bir anlamda, muhataplarının da kişisel değerlendirmede bulunup kanaat edinmeleri yönündeki bu örnek; ferdî yetkinliklere dayalı sorgulayıcı tavırlarla ulaşılan bireyde konumlanmış alımlamayı, diğer yönüyle de millî birlik, bütünlük ve kalkınmanın şahsiyeti yok saymayıp bilakis üzerine inşa edilmesi gerekliliğini sembolize etmektedir. Dolayısıyla Nutuk'un söyleminde, tarihî ve millî köklere dayalı bağımsızlık mücadelesinin stratejik öğretisi; bireyi yok saymadan, öğrenim ve kazanım farklılıklarını makul gören bir millî kalkınma anlayışı ile inşa etme amacı somutlanmıştır. Askeriye gibi katı disiplin ve kurallar sisteminin binlerce yıldır yaşatıldığı ortamda dahi, şahsiyetin gereği inisiyatif kullanma becerisi bir zarurî erdem olarak değerlendirilmiştir. Örneğin Elazığ Alay Komutanı İlyas Bey'i tereddüte düşürüp 13. Kolordu Komutanlığı'ndan -içerisinde bulunulan durumun aciliyetine rağmen- direktif beklenmesi üzerine Gazi'nin öncelikle Kolordu Komutanı'na olmak üzere gönderdiği cevaplar belirtilen bağlamda işlevseldir (Bakınız; Gazi Mustafa Kemal, 2021: 108). Bu cevapların içeriği; toplumda, liyakat üzerine bir konuma ulaşmış kişilerin niteliklerinin gereği olarak öncülük yapmalarının ve inisiyatif almalarının, şahsiyet gelişiminin

ve millî sorumluluğun olumlu bir göstergesi oluşu bağlamında alımlanabilecek söylem niteliğindedir. Dolayısıyla, belirtilen çözümle bir anlamda nutuk ile tebliği gerçekleştirilen millî kalkınma ve özgürlüğün tekamülü hamlesi özgür bireyler üzerine var olabilecektir. Bir anlamda eğitim, eserin genelindeki söylem tutarlılığının buradaki yansıması olarak kitleleştirmeyi reddeden, ferdiyetçilik ve şahsiyetçiliği öne çıkaran ve nihayetinde millî bağımsızlığı bireyin özgürlüğünü ortadan kaldırmak şöyle dursun, bizzat onun üzerine inşa eden özellik arz etmektedir.

Nutuk'ta hürriyetini millî kimliği üzerine inşa etmiş bireylerin varlığını amaçlayan söylem, oluşturucusuyla somutlanmaktadır. İletişimsel etkinlik, öğreti ile öğretici bütünlüğü ve uyumu bağlamında, eleştirel okuma ve sorgulama ilkeleri özelinde de görülebilmektedir. Eserin başında, bir anlamda bağımsızlık mücadelesine girme kararının ve usulünün belirlenmesi gibi ana kararların alınmasında eleştirel okuma ve sorgulama ilkelerinin kullanımı; bir anlamda, bu yöntemlerin işletiminden öte, hayatî konularda dahi kullanılması, terk edilmemesi gereken bir ilke olarak konumlandığı yönünde yorumlanabilir. Gazi'nin Nutuk'taki; *“Şimdi, Efendiler, müsaade buyurursanız, size bir sorayım. Bu vaziyet ve şerâit karşısında halâs için nasıl bir karar vârid-i hâtır olabilirdi? (...) Efendiler, ben bu kararların hiçbirinde isabet görmedim. Çünkü bu kararların istinâd ettiği bütün deliller ve mantıklar çürüktü, esassız idi”* (Gazi Mustafa Kemal, 2021: 15) beyanı, savımızın başlıca dayanaklarından. Böylelikle, ülkü bireyin hür iradesiyle analitik düşünme, eleştirel okuma ve sorgulama yoluyla bilgi ve değer kazanımı Nutuk'ta bir kez daha metnin oluşturucunda da somutlanmış kazanım hedefi olarak tespit edilmiştir. Nitekim bireysel özgünlükler olmaksızın bireysel özgürlüğün olamayacağı, bireysel özgürlükler olmaksızın gelişim ve millî özgürlüğün kalıcı olamayacağı bir sistemin önemle vurgulanması Nutuk'ta 128 kez işletilen cumhuriyet sözcüğü ile de karşılanmıştır. Cumhuriyet bir devletin yönetim sistemi olarak sunulurken bu sistemin toplumun her kesiminde ve hatta toplumları oluşturan değil de inşa eden nitelikteki bireylerin düşünce sisteminde de var olmak durumundadır. Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün, millet iradesinin tecelligâhı addettiği milî meclisin boyunduruk altına alınamaz oluşuna da vurgu yaptığı; *“Hükümetin meclise hâkim olması emr-i murakabeyi işgal edeceğinden, böyle bir hâlin hudûsu halinde, ihlâs-ı vatan namına mukarrerât-ı sâlime ittihâz edilemeyeceği ve bi'n-netice âmâl-i milliyenin husûl bulamayacağı âşikârdır”* (Gazi Mustafa Kemal, 2021: 342) söylemi, belirlemiş olduğumuz özgürlüğün bütüncül formu ve iradesine dair özellikleri somutlamaktadır. Bu tespitimizin koşutunda, kültür ve eğitim paradigmasının Nutuk'ta -tarihî seyri içerisinde- belirlenen yönü ile önemli bir paradigmatic değişim gösterdiğini ileri sürebiliriz. Bireyin özgür ve özgün gelişiminin millî temsilin temel nitelikleri arasında sunulması, gelişimin ana bağlamı olan

eğitim ekosisteminin de sorugulacı, özgünlerin önünü açıp geliştiren ve bu özgünlükleri birliktelik içerisinde kalkınma dinamiği kılan yapısına uç vermektedir. Hatta erk sahibi olarak Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün farklı görüşleri sindirmesi, baskılaması, yok sayması bir tarafa onlara muhalefet ettiğini belirterek gerekçelerini sunması, belirtmiş olduğumuz özgürlükçü ve akılcı bilgi paylaşım bağlamını somutlamaktadır. Dolayısıyla salt bir yönetim sisteminin izahı ve onaylatılması sığığı Nutuk'ta söz konusu değildir. Aksine özgür özne, iradesine dayalı olarak bilgi formuna binaen bu tercihi cesaret ve kararlılıkla gösterebilmektedir. Cesaret kavram alanı, Nutuk'un söyleminde, özgürlüğün önemli bir tamamlayıcısı olarak yer almaktadır. Özgürlüğün kazanılması için gerekli olan cesaret, geliştirilmesi ve korunması süreçlerinde de içerisinde bulunulan durumda asla terk edilmemesi gereken bir "değer" olarak işlenmiştir. Belirtilen değere yönelik kazanımın elde edilmesinde yöntem olarak değillemesi de kullanılmış, böylelikle korku iklimine dair reddiye de Nutuk'un söyleminde yer bulmuştur. Cesur olunması gerektiğinin idealize edilmiş örnekleri, Nutuk'ta kurgusal (fictional) özellik arz etmez. Başta bizzat söylem oluşturucusu olan Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün şahsında olmak üzere gerçek hayattan öznel ve onların edimleri ile tanıklanıp temsilî özellik kazanmış değerler, Nutuk'un hedef kitlesine etkinlikle sunulmuştur. Bir anlam da Orhon Abideleri'nde alplık kavram alanı içerisindeki değer, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün söyleminde cesaret bağlamında korunmuş ve yine Köl Tigin ile Bilge Kağan özelinde örneklendirilen alp karakterinin gerçek hayattaki temsili, Nutuk'ta da oluşturucusu olan Atatürk ile vücut bularak bir anlamda örnek ve hatta rol model/ülkü özne olarak söylemde somutlanmıştır.

Analitik düşünme, eleştirel okuma ve sorgulama üzerine bireyin ulaşacağı bilgi ve değer kazanımlarının tarihî, coğrafî ve fikrî bağlamı Nutuk'ta işletilmiştir. Bu kurgu, bir anlamda, karakterleri, gelişmeleri bağlam merkezli okumanın örneklendirerek bu doğrultudaki yönlendirmesini karşılamaktadır. Belirtilen bağlamın kapsamı ve alt birleşenlerin işlevi günümüz eğitim modellerinden yapılandırmacı yaklaşım uygulamaları ile örtüşen bir özellik arz etmektedir. Nitekim "*Yapılandırıcı dil yaklaşımı, davranış değiştirmeye değil beceri geliştirmeye ağırlık vermektedir. Davranış, bir uyarıcıya verilen tepkidir. Oysa beceri, bilgilerin bilinçli olarak uygulamaya aktarılmasıdır*" (Güneş, 2009: 8) ve Gazi'nin Nutuk'unda da beceri gelişimi olmaksızın bir davranış kazanımı amaçlanmamaktadır. Bunun yanında, becerilere dayalı olarak amaçlanan bilişsel gelişimde temel unsur -yapılandırmacı yaklaşım bağlamında- dil gelişimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Nutuk'ta, tüm dilsel becerilerin temelinde sunulan anlama ve ifade edebilme (anlatma) becerilerinin konumlanması ile de somutlandığı üzere dil gelişimi, bilişsel gelişim göstergesi işlevinde olup anlama becerisinin gelişimi öncelikli kazanım olarak yer almaktadır. Zira Nutuk'un söyleminde dil salt dinleme,

konuşma, yazma, okuma aracı olarak değil, daha ziyade -öncelikle- eleştirel düşünme, sorgulama, muhakeme etme, karşılaştırma, ilişkilendirme, analiz ve sentez aracı olarak konumlanmıştır ki, bu öncelikli işlevler günümüz dil öğretim yöntemlerinden yapılandırmacı yaklaşımın da dilsel konumlandırması ile örtüşmektedir. Nihayetinde de belirtilen yöntemsel altyapıya sahip kazanımlara ulaştırılması hedeflenen sınırlı bir eğitim hedef kitlesi söz konusu değildir. Nutuk bu yönüyle, seçkin ya da herhangi bir zümre eğitimi hedeflemeyip topyekûn Türk milletini, hedeflenen kazanımlara yönlendirme amacını taşımaktadır. Alışıldığımız, kanıksanmış ve hatta dogmalaşarak milletin istiklâli önünde engel olmuş yaygın kabullerin eleştirildiği bölümde Gazi; “*Hâlife ve pâdişahsız halâsın manasını anlamak istidadında değil (...) Diğer bir mühim noktayı da ifade etmek lâzımdır. Çare-i halâs ararken İngiltere, Fransa, İtalya gibi düvel-i muazzamayı gücendirmemek esas gibi telâkki olunmakta idi (...) Bu zihniyette olan yalnız avam değildi. Bilhassa havâs denilen insanlar böyle düşünüyordu*” (Gazi Mustafa Kemal, 2021: 14-15) söylemi ile tespitimizi açıklıkla dayandırmaktadır. Ayrıca alıntılanan son ifadesi; bireysel hürriyetten bağımsız millî hürriyetin var olamayacağına ve millî temelden bağımsız devletin düşünülemeyeceğine koşut olarak avam-havas ayrılığına “havâs denilen insanlar” dışlayıcı tanımlamasıyla eleştiri getirerek millettten kopuk, ayrı bir aydın konumlamasının da kabul edilemeyeceği bir sosyo-kültürel ekosistemi ifade etmektedir.

Nutuk’un söyleminde, dil verilerinin yaygınlık ya da kurumsallaşma süreçleri kazanmış olsalar dahi anlam ve işlev odaklı sorgulanması gerekliliği bir anlamda yaşam boyu eğitimin koşullayıcısı olarak sunulmuştur. Bu ilke ile, aşırı şüphecilik bağlamında değil gerçek anlamdaki kalkınmanın adlandırma ve eylem bütünlüğüne dayanmasını sağlayan sorgulama ve eleştirel düşünme becerisinin önemi vurgulanmaktadır. Özellikle hayatın her alanında varlık gösteren güç ilişkileri ve iktidar alanlarına dair adlandırma ve eylem bütünlüğünün sorgulayıcı konumlamaları, Nutuk’un söyleminde stratejik öneme sahiptir. “*Cumhuriyet kelimesini telaffuzdan dahi içtinap edenlerin, Cumhuriyet’i, doğduğu gün, boğmak isteyenlerin, teşkil ettikleri fırkaya ‘Cumhuriyet’ ve hem de ‘Terakkiperver Cumhuriyet’ unvanını vermeleri, nasıl ciddî ve ne dereceye kadar samimî telâkki olunabilir?*” (Gazi Mustafa Kemal, 2021: 748). Alıntıda Gazi Mustafa Kemal Atatürk tarafından açıklıkla belirtilen adlandırmanın eylem bütünlüğü üzerine ikame edilmesi gerekliliği sorgulayıcı tavrına ilaveten, müteakiben bir algılama tehlikesine de dikkat çekilmektedir. Halkın özellikle hayatın her alanında var olan iktidar alanlarını ve onların kurumsal/siyasal temsilcilerini, salt duygu merkezli değerlendirmeleri idrakin yanlılığına toplumun zararına yol açacak, tehlikeli bir yöntem olarak sunulmuştur. Ancak eğitim merkezli gelişimin duygusal desteği olumsuzlanmamaktadır. Sadece duygularla anlamlandırma tehlikesi karşısında kitlelerin ve dahi Türk milletinin

yönlendirmelere açık oluşunun tehlikeli sonuçları ifade edilerek anlamlandırmada, eleştiri odaklı bilişsel sürecin de duygularla birlikte işletilmesi gerekliliği Nutuk'un söyleminde tarihsel somut dayanakları ile birlikte yer almıştır. *“Cumhuriyetçi ve terakkiper ver olduklarını zannettirmek isteyenlerin, aynı bayrakla ortaya atılmaları, dinî taassubu gâleyâna getirerek milleti, Cumhuriyet'in, terakki ve teceddüdün tamamen aleyhine teşvik etmek değil miydi?”* (Gazi Mustafa Kemal, 2021: 749). Alıntılanan söylemde somutlandığı üzere, gelişim hedeflerine salt duygu merkezli katılımın alımlayıcılığı ve gelişimi engellemesi yanında, hedeflenen gelişimin tam tersine sürüklemesi dahi kaçınılmaz bir tehlike olarak sunulmaktadır. Bu doğrultuda bilhassa değerler eğitimi odaklı gelişim hedeflerinin de bilişsel bir süreçle, sorgulayıcı tavır sonrasında idrak ve alımlama hedeflerinin olması ve hatta bunun alışkanlık haline getirilmesinin, sağlam bir zemin üzerinde, hedefler doğrultusunda gelişim ve yenileşmeyi (terakki ve teceddüd) doğuracağı, bir eğitim ilkesi olarak sunulmuştur.

Eserde, adalet üzerine, hür ve müreffeh geleceğin gerçekleşme öncülü olarak sunulan eğitim faaliyetlerinin milletin kurumsal dayanağı ve çatısı olan devlet kurumu altında geçerlilik kazanabileceği, bu çatının alt etnik ya da dinî unsurlara ayrıcalık tanınmasının millî felakete yol açacağı ve hatta gerekirse bu noktada milletin bir parçası ve devletin kurumu olan ordunun kullanılması gerektiği örnekler üzerinden anlatılmıştır. Uyarı işlevli bilgi formunun değerler sistemi bütünlüğünde özüm senerek davranış formuna yansıtma iradesi göstermesi beklenen muhatap, Bilge Kağan be Köl Tigin'in söylemlerinde olduğu üzere, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün söyleminde de Türk milletidir. Nutuk'ta, uyarıya gerekçe olan ayrıştırma ve kışkırtma faaliyetlerinin yabancı güçlerce gerçekleştirildiği örnekler, bir anlamda bu mihrakları dışarıda tutmayı zorunlu kılan millî kenetlenmenin hayatî önemine yapılan vurgu işlevindedir. Ancak kenetlenenlerin de bilişsel gelişimi, milletin niteliğinin gelişmiş olması, yine hazırcılıktan uzak öğrenme formunun tatbiki ile mümkün olmakta ve hazır bilgilerin kabulünün millî kimliği zaafiyete uğratacak bir tehlike kaynağı olduğu belirtilmektedir. Örneğin; *“Mister Noel isminde bir İngiliz binbaşısı Bedirhânilerden Kamrân, Celâdet ve Cemil Beylerle beraber maiyetinde on beş kadar Kürt atlısı olduğu halde Malatya'ya kadar gelmiş ve Mutasarrıf Bedirhani Halil Bey tarafından istikbal edilmişlerdir. Harput Valisi de zâhiren bir posta hırsızını takip bahanesiyle otomobille Malatya'ya gelmiştir. Bu maksatla bunlara Hısnımansur'daki müfreze de verilmiştir. Maksatlarının Kürtleri, Kürdistan teşkili vaatiyle aleyhimize ve bize karşı su-i kast icrasına sevk etmek olduğu anlaşılmuş ve mukabil tedâbire de tevessül edilmiştir. Mesela valiyi ve diğerlerini tevkif ettirmek istiyoruz. Malatya mutasarrıfı da Kürt aşâirini Malatya'ya davet etmiştir. Bu vaziyet üzerine 13. Kolordu muntkasında faaliyete girdik. İcap eden tedâbir ittihâz edilmiştir. Yarın akşam sevk edilen bir müfreze-i*

askeriye erbâb-ı fesâdı tenkil edecektir” (Gazi Mustafa Kemal, 2021: 105) ifadesi, salt askerî ya da idarî bir tahkikatın paylaşımı olarak değerlendirilemez. Alıntılanan söylemle somutlandığı üzere, sorgulayıp iz sürerek ilişkilendirme ve nihayetinde çözümleme eylem örneği üzerinden bir anlamda hayatî bilgiye ulaşabilme yöntemi olarak da sunulmuştur. Buna benzer vakaları, bir vukuatı aktarmak ya da gerekçelendirmek amacıyla değil de farklı zihniyet paradigmalarını ortaya koyup eylemin ardındaki asıl güç merkezi olan düşünce sistemini deşifre etmek amacıyla paylaşan Atatürk, bun hususu açıklıkla; *“Bu küçük ve ehemmiyetsiz gibi görünen noktaları, o zamanki vaziyeti görüşte şâyân-ı dikkat telâkki ve zihniyet farkları gösterdiği için kayıt ve işaret ediyorum”* (Gazi Mustafa Kemal, 2021: 107) ifadesiyle de beyan etmiştir. Böylelikle, bir başka bilgi edinme ilkesi olarak olaylara değil onları ortaya çıkararak düşünce sistemlerine odaklanılmasının gerekliliği Nutuk’un söyleminde somutlanmıştır. Bu kurucu temel üzerine; Türkçenin eğitiminde de biçimsel özelliklere değil onları ortaya çıkaran düşünce sistemine, Türk edebiyatının ve kültürünün eserlerini de yine biçimsel özellikleri ile değil, onları açığa çıkaran medeniyet dairesi ve irfan kodlarına dayalı olarak inceleyip öğretmenin gerekliliği temellendirilebilmektedir.

Günlük hayattaki kullanımdan farklı olarak dilbilimsel bağlamda yapı terimi; bütünü oluşturan parçaların birbirleri ile bütünlükle kurmuş oldukları ilişkiler evreni olarak tanımlanmaktadır. Ferdinand de Saussure’nin inşa ettiği yapısal bütünlük, günlük dildeki yanlış kullanımın aksine, dilbilim bağlamında, içeriğin bütünlüğünü de zorunlu kılmaktadır. Nutuk hem bütüncül işlevi hem de içeriğini oluşturan birimlerin bütünlüğü ile çelişkisiz bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu özellik, oluşturucusunun metnin içeriğine ve kullanmış olduğu dile hâkimiyeti bağlamında değerlendirilebilir. Bir anlamda, muhatabına telkin edilen özelliklere hatip de sahiptir. Söylem ve eylem tutarlılığı bütünlüğü arz eden bu husus, öğretici odaklı ideal eğitim bağlamının özelliklerinden bir diğeri olarak Nutuk’un söylem yapısında somutlanmıştır.

Nutuk’un söylemindeki dil, kültür ve eğitim odaklı gelişim hedefleri millî temeller üzerinde var olup gelişim hedefleri de millî özellik doğrultusundadır. 1039 işletim değerine sahip “millî” kelimesi devletin olduğu kadar, toplumsal hayatın da temel ilkesi özelliğine sahiptir. Eserdeki millîliğin dayanağı; açıklıkla ifade edilip 56’sı belgelerde olmak toplam 127 kez kullanılmış “Türk” sözcüğünden hareketle, gayet tabiidir ki; Türklüktür. Türk sözcüğü devletin, milletle bütünlük arz eden ordunun ve vatanın olduğu kadar yine eserde 128 kez işletilmiş cumhuriyet sözcüğünün ve cumhuriyet rejimi bünyesindeki toplumsal yapının da vasfı olarak kullanılmıştır. Bu bağlamda, Nutuk’ta, kaynağı da millî olan bilgilere dayalı hedeflenen gelecek kurgusunun ve bu kurguyu gerçekleştirecek toplum yapısının Türklük millî

değeri üzerine inşa edildiği âşikârdır. Belirtilen söylem tespitimiz, tarihi, kültürü, formel ve informal eğitim sistemi, değerleri bağlamında Türkçe ile bir bütünlük arz etmektedir.

Değerler eğitimi farklı bilimsel disiplinlere bir inceleme konusu oluştururken tabii ki Türkçe eğitimi alanında da günümüzde akademik çalışmalara zemin oluşturmaktadır. “*Genelde öğretim programlarında değerler eğitimine verilen önem görülürken, özelde Türkçe Dersi Öğretim Programı’nın (2019) özel amaçlarında yer alan “millî, manevi, ahlaki, tarihî, kültürel, sosyal değerlere önem vermelerinin sağlanması, millî duygu ve düşüncelerinin güçlendirilmesi” ifadesiyle değerler eğitiminin Türkçe dersindeki önemi vurgulanmaktadır. Bu çerçevede Türkçe dersinde sistemli bir değerler eğitimi gerçekleştirmek isteyen Millî Eğitim Bakanlığı “adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik” değerlerini “kök değerler” başlığı altında toplayarak bu değerlerin hem kendi başlarına hem de ilişkili olduğu alt değerlerle öğrencilere aktarılmasını hedeflemektedir*” (Direkci vd., 2020: 120). Değerler eğitimi kavramı, Yükseköğretim Kurumu bünyesindeki 33 üniversitede 2020 yılı itibariyle Türkçe eğitimi alanında tamamlanmış 7’si doktora tezi olmak üzere toplam 110 lisansüstü teze konu olmuştur (Direkci vd., 2020). Tez dışı bilimsel çalışmalarda da yine Türkçe eğitimi bağlamında incelenip değerlendirmeye tâbi tutulan değerler eğitimi kavram alanı, gayet tabiidir ki Türk dilinin kurumsal ve kurucu bildirge metinleri olan nutuklarda da önemli bir işleve sahiptir (Komisyon, 2018; Komisyon, 2019). Türkçenin eğitim, kültür ve irfan ekosistemi içerisinde yüksek özgül ağırlığa sahip olan değerler dizgesi Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün Nutuk söyleminde de -Bilge Kağan ve Köl Tigin’de oluşu üzere- işlevsel niteliğe sahiptir. Zira değer kavram alanı, millet olma bilinci ve onun devlet kurma birikimine dayalı kudretinden bağımsız düşünülemez ve bu alanın evrensel tarihteki ilk basamağını da yine ‘anlam(landırma)’ oluşturmaktadır. Bu gerekçe ile değer inşası, gelişimi ve eğitimi, öncelikle millî eğitim ve bilhassa Türkçe eğitimi alanlarına temel oluşturmaktadır.

Bireylerin unvan özelliği taşıyan vasıfları artık bireysel bir sıfat özelliğinde değil toplumsal yapı içerisindeki konumlandırma ve değer ölçütü işlevine sahiptir. Kişi adıyla toplumsal bağlamı itibariyle unvanlaşmış bir adın kalıplaşan birlikteliği, söz diziminde unvan grubu başlığı altında değerlendirilmektedir. Bu bağlamda Nutuk’un söyleminde yer alan kişilerin unvan grupları içerisindeki unvan bildiren ifadeler, özneler dünyasındaki toplumsal yapı bağlamında önemli birer veri özelliğine sahiptir. Bu doğrultuda Nutuk’ta unvan grubu kullanımı içerisinde ‘hanım’ unvan adı ile oluşturulmuş kullanım (Halide Edip Hanım, Şevket Hanım) tespit edilmiştir. Bir kez de Sultan Vahdettin’in büyük kızı “Ulviye Sultan” unvan

grubu kullanılmıştır. Erkeklerin unvan gurubu bağlamındaki işletimde en sık kullanılan on unvan adının, azalan sıklık değerlerine dayalı sıralı dizilimi aşağıda sunulmuştur:

1. ... Bey,
2. ... Paşa,
3. ... Efendi,
4. ... Ağa,
6. ... Han,
7. ... Çavuş,
8. ... Efe,
9. ... Kaptan,
10. ... Hazretleri.

İlk iki unvan adının (bey, paşa) kullanımı, Nutuk'taki toplam unvan adlarının %96'sına karşılık gelecek baskınlıktadır. İkincisi askerî bağlamda üst rütbe tanımlaması bildirirken bey unvan adı da paşada olduğu üzere şahsiyet vurgusunu barındırmaktadır. Salt belirtilen kullanım dahi askerî ya da sivil (ki sivil kullanımı karşılayan bey ifadesinin işletim oranı -yaklaşık %70- daha yüksektir) öznenin özgür, inisiyatif alan bir karakterde sunulmuş olması işlevinde önemli bir söylem özelliğini taşımaktadır. Tarihî kültür köklerine dayalı kullanılan 'han' unvan adının "Cengiz Han, İkinci Sultan Mehmet Han, Mehmet Han-ı Hamîs, Sultan Beşinci Mehmet Reşat Han, Sultan İkinci Abdülhamit Han" bağlamındaki kullanımları, güç mücadelesine dayalı kadim kültür evreninin devamlılığı ve değişimi bağlamında önemli bir gösterge özelliği taşımaktadır. Nihayetinde erkek ya da kadın, asker ya da sivil; Nutuk'taki tüm unvan adları; kendi bireysel karakterine dayalı olarak özgür birey olarak konumlandırıldığı bir toplum yapısını yansıtmaktadır.

Nutuk'ta bireysel, toplumsal ve millî özgürlük bağlamı olumlulanırken dayanışma temelli mücadelenin bilişsel ve duygusal bir olgunlaşma ile kazanımının ve korunmasının mümkün olduğu da belirtilmiştir. İncelenen eserin söyleminde bu tespitimizin tezahürü, bir olumsuzlama bağlamında sıkça konu edilen isyan hareketleri ile sunulmuştur. İsyen kavram alanının meşruiyet, töre, yasa bağlamı konumunun zeminini ve dayanaklarını Nutuk'un söyleminde görebilmekteyiz. Dolayısıyla Nutuk'un söylemi, isyan karşıtı töre, yasa odaklı müeyyidelerin eğitim bağlamı öncül verileri olarak değerlendirilebilir. Belirtilen özellikteki verilerin sıklıkla somut karakterler üzerinden ifadesi, iletinin etkinliği artıran önem

göstergesidir. Rauf Bey, Ali Fuat Paşa, Kara Vasıf (Çınar), Refet Bey, Kâzım Karabekir Paşa, Celalettin Arif Bey, Nurettin Paşa, Bekir Sami Bey; Nutuk'un söylemindeki belirtilen işlevin temsilcileri ve anlam evrenini somutlaştıran pekiştirme modeli işlevine sahiptirler.

Nutuk'ta söylemin etkinlik merkezi duygusal odaklı değil bilişsel odaklıdır. Bilginin söylem kavram alanı üzerindeki etkin işlevine -özellikle dilbilim ve felsefe disiplinleri içerisinde- yönelik kuramsal bilgiler, bu yönüyle Nutuk'ta somutlanmıştır. Bilginin rasyonel ya da geçerli kılınma işlevi, Nutuk'un içeriğinde en sık olarak somut belgelere dayandırılması ve hatta icra bağlamında bizzat bu belgelerin üçüncü şahıs tarafından okunması yöntemleri ile icra edilmiştir. Bir yazılı metin olarak Nutuk'ta ise vesikalar bölümü, tezde kullandığımız ana kaynak olan tıpkıbasımında olduğu üzere ikinci cilt bünyesinde yayımlanmıştır. Dolayısıyla vesika, belge, tutanak altına alınmış geçerli ve kurumsal bilgi kaynağı olarak Nutuk'un söyleminde bir iktidar dayanağı işlevine sahiptir. İslamiyet öncesinde, İslamiyet dairesi bünyesindeki Türk medeniyeti süresince olduğu üzere Türkiye Cumhuriyeti bünyesindeki devlet iradesinin kurucu söyleminde de bilgi forumu bir insanın dünyadaki konumlanma bağlamında yönlendirici bir unsur olarak konumlanmışken ve ana işlevin eğitim bağlamındaki önemi tartışmasız çok değerlidir. Zira bilgi formunun Nutuk'taki kullanımına paralel olarak buyurucu karakteristik yapısı bulunmayıp, hür düşünce ve irade ile aktarılan değil benimsetilen bir düşünce sistemi işlevi olumlulanmaktadır. Bu bağlamda alımlama, muhatabın ulaşması amaçlanan nihai bilişsel aşamasına karşılık gelmektedir. Felsefe Sözlüğü'nde; "*İletişim sürecinde bir bireyin kendisine iletilmek istenen mesajı alması, onu etkin bir biçimde yorumlayarak yeniden üretmesi eylemi*" (Cevizci, 2005: 72) ifadesi ile birinci karşılığı tanımlanmış olan alımlama bağlamı, Nutuk'un temel bilgi temelli kazanım oluşturma yöntemini karşılamaktadır. Tezde uygulanan söylem çözümlemesi yönteminin münşisi Michel Foucault'un yaklaşımı doğrultusunda da kurgulanan bilginin, kuramsal içeriği uygulamaya çevirebilme noktasında kendisini özneye kabul ettirmesi gerekmektedir. Bu nedenle iktidarca kurgulanan ikna sürecinde bilgi, söylemle ve söylemde bu görevi yerine getirebilmektedir. Bu aşamada bilginin erkini güçlü kılabilmek için gerçeklik ölçütleri de yine söylemle birlikte hâkimiyetini kurmaktadır. Bilgi ister modern episteme özelliği taşıyın ister doksa özelliği taşıyın gönüllü kabule dayalı yayılımıyla Foucault için iktidarın gücünü önce var edebilmesinin, sonrasında da uygulayabilmesinin önemli söylemsel aracıdır (Aydemir, 2020). Söylem kavram alanının Nutuk'ta etkinlikle somutlanan bu niteliği bağlamında bilgi, güçte içkindir. Alımlama sürecine dayalı olarak uygulamalara karşılık gelen eylemler ise, Michel Foucault'un kuramında birer strateji ve taktik özelliğine sahiptir. Bu doğrultuda, Türkçe bağlamı kurucu iradenin başarısı sonucu kurulmuş ve süreç içerisinde güçlendirilmiş Türkiye Cumhuriyeti, bir anlamda

Nutuk'un söyleminde tespit edilen ana gelişim yönteminin, usulünün de ispatlanmış başarısı bağlamında değerlendirilebilir. Nihayetinde güç mücadeleleri üzerinden varlık alanını oluşturan iktidar kavramı, fiziksel ya da maddî kuvvet üzerine değil bilgide içkin epistemik güç üzerine var olabilmektedir.

Devletin kuruluşuna ve özgürlüğüne imkân sağlayan ordu, Nutuk'un söyleminde milletten ayrı farklı bir toplumsal katmanı karşılamazken bu niteliği ile devlet yönetiminin birleşeni olarak sunulmuştur. Böylelikle devletle imlenen çoğulcu yönetim, erkini, caydırıcı ve nizam sağlayıcı millî ordunun üzerinde bilgi ile sağlayabilmektir. Kurmay zekanın ürünü olan Nutuk, bu yönüyle devletin kurucu iradesinin söylemine dönüşebilmiştir. Nutuk'taki bu kurgu; teorinin uygulamaya dönüşmesini, uygulamanın da teorik ve işlevsel bütünlük içerisinde güç mücadelesinde galip gelebilmesini koşullayan bilgi-güç ilişkisini idealize etmektedir. Bu doğrultuda bilginin yaygınlaşması üzerinden güçlenecek iktidar alanı için önemli bir eğitim ilkesinin Nutuk'un söyleminde somutlandığı belirtilebilir. Bununla beraber, Nutuk'ta 180 işletim değerine sahip olan ordu kelimesinin öncelikli konumlaması, yeni kazanımlar elde eden atılımcı bir özelliğe değil de muhafaza edici bir özelliğe sahiptir. Dolayısıyla atılım; bütünlükle yer almasına rağmen ordu üzerinden değil devletin ordu dışındaki epistemik varlığı üzerinden kurgulanmıştır. Bu doğrultuda, stratejik uygulamalar ancak teorik, kuramsal dayanaklar üzerine var olan epistemenin muhafazası işlevine sahiptir. Belirlenen özelliklerin nihayetinde Nutuk, bilişsel ve duygusal bütünlüğü ile bir muhafaza işlevi ile değil atılım işlevi ile açığa çıkmış millî epistemik bağlama karşılık gelmektedir. Bu bağlamın güçlenmesi de tabiidir ki eğitim ile mümkündür. Ancak bu eğitim bağlamı, ordu ile imlenen stratejik uygulama alanını da kapsamakta, teorik ve soyut bağlamla sınırlandırılmamaktadır. Nutuk'un söyleminde belirtilen kurgu, bütünlükle ve başarı ile işletilmiş. Teorik kurgular bilgi alanını geçerli kılan dayanakları üzerinden açıklanırken uygulamada, savunulan bilgi alanının tatbîki ile askerî yönde savunulması -muhafazası- örneklendirilmiştir. Bu öğretim ve eğitim ekosistemi metin içi dizilim sıralamasında dahi kendisini göstermektedir. Söylemin güçte içkin olduğu teori ile uyumlu olarak teorik ya da uygulamalı bilgi evreninin çatısı ise Nutuk'ta "irâde-i milliye" bağlamında geçerlilik kazanabilmektedir. Daha yalın ifade ile; millî iradeye dayanmayan ve onun gelişimine hizmet etmeyen bilgi formu teorik geçerliliğe sahip olmamakla birlikte uygulaması da olumsuzlanmakta ve hatta tehlikeli addedilerek millî iradeyi koruyucu önlemleri, müdahaleleri koşullamaktadır. Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün kurucu metni niteliğine sahip olan söylemindeki bu nitelik bir anlamda eğitimin millî vasfının özellikten öte nitelik olarak görülüp millî eğitim tamlaması -bütünlüğü- ile adlandırılmasının doğasını da açıklamaktadır. Nihayetinde eğitim kurgusunun önemli bir unsuru olarak Türkçe eğitiminin de

öncelikle millî bağlam içerisinde teori geliştirilmesi ve teorilerin uygulamalara dayalı olarak muhafazasının öğrenim paydaşları ile birlikte gerçekleştirilebilmesi ile iktidar alanını ortaya koyabileceğini, Nutuk'un söylemi bağlamında ileri sürebiliriz.

Nutuk'ta olumsuzlanan özne, bilinç görünümü olarak değerlendirilen irâdî davranışlarının niteliği üzerine konumlanmaktadır. Burada, biz merkezli toplumsal özne konumlamasının aslı belirleyicisi, duygu ve düşünce bütünlüğü içerisindeki bilinç tezahürüdür. Öznenin bilinç sahibi konumlaması üzerine ülkü birliğine dayalı olarak biz dairesinde değerlendirilecek niteliği olan millî his ve düşünce birlikteliği için, baştan dışlayıcı bir tavır geliştirilmeyip sorgulayıcılığa dayalı olarak şuur kazandıran süreç; henüz ailede başlayan ancak hiç bitmeyen eğitim, öğretim bağlamıdır. Bu doğrultuda millîlik üzerine inşa edilen biz merkezli özne konumlaması öteki karşısında yer almamakta, konumu tarihî geçmişinden şuur üzerine belirlemektedirken, olumsuzlanan konumlamalar ise biz merkezli millî özne kimliğine yönelik özelliklerine göre belirlenmektedir. Bir anlamda Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün söylemindeki özne, merkezin fikrî ve hissî bütünlüklü merkezidir. Gerek merkezî konumlama gerekse özneye dayalı diğer toplumsal ve siyasal konumlamaların hür iradeyle tespitindeki belirleyici olan bilgi formu, ön kabuller üzerine inşa edilmemiştir. Nitekim *“Nutuk'ta 820 kişinin ismi yer alırken, bunun sadece 71'inin gayrimüslim ve yabancı olması ve yine kendileriyle ilgili olumsuz yargıda bulunan 192 kişiden sadece 19'unun gayrimüslim ve yabancı olması”* (Uzun, 2005: 155) belirlenmiş kümülatif ön kabullerle konumlanan edilgen özneye reddiye özelliği arz etmektedir. Özgür öznenin olumlulanması ile örtüşen bu erdem ekosisteminde din ve köken farklılıkları ya da aidiyeti temel belirleyici olmazken, bu durumun olumlulan idraki de hür tefekkür ikliminde gelişebilmektedir. Bu doğrultuda olumlulanmaktan öte idealize edilen öznenin karakteristik özelliği, sorgulayıcı tavrına dayalı olarak muaddesat atfedilen özelliklere dayalı olarak değil de duygu ve düşünce birlikteliğine dayalı insanî edimlere dayalı bir ülkü evren ve millî haslet paradigmasıdır. Atatürk'ün Nutuk'ta yer alan; *“Birtakım şeyhlerin, seyitlerin, çelebilerin, babaların, emirlerin arkasından sürüklenen ve falcılara, büyüçülere, üfürükçülere, nüshacılar talih ve hayatlarını emniyet eden insanlardan mürekkep bir kütleye, medenî bir millet nazarıyla bakılabilir mi? Milletimizin hakikî mahiyetini, yanlış manada gösterebilen ve asırlarca göstermiş olan bu gibi anasır müessessat, yeni Türkiye Devleti'nde, Türkiye Cumhuriyeti'nde idâme edilmeli mi idi?”* (Gazi Mustafa Kemal, 2021: 754) söylemi de terakkinin önünde gördüğü dogmalaşmaların, sorgulamaksızın kabul etme alışkanlığının ve nihayetinde özgürlükten, öznelikten feragatin yolunu açacak edilgen kitle yapısına karşı mücadele azminin gösterenidir. Bu doğrultuda terakki, gelişim atmosferinin eğitim bağlamını da tabii olarak kapsayan öncelikli

kazanımlarından birisinin eleştirel düşünme yetisi ve alışkanlığı olduğunu, bu niteliklere haiz olmanın kurulan devletin de temelini oluşturduğu, aksinin ise günümüz terimiyle yığın (kitle - mass-) terimine karşılık gelen (Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün ifadesiyle) kütle oluşumunu koşullayacağını belirtebiliriz.

Nutuk'taki iktidar alanını oluşturan anlamlandırma bağlamının adalet üzerine inşa edilen millî niteliği, bu ekosistemin evrensel tezahürü olan etik yönünü karşılamaktadır. Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün söyleminin etkin birleşenlerinden biri de etik kavram alanıdır. Fransızca kökenli etik kelimesiyle karşılanan kavram alanı Arapça kökenli ahlak ve Yunanca kökenli deontoloji ile de ilişkilendirilebilmektedir. Daha çok tıp etiğini karşılamak için kullanılan Yunanca deontoloji (δεοντολογία) kelimesi “ahlak” ifadesi ile karşılanmaktadır. Ahlak kelimesi ise, Türk Dil Kurumu'nun Türkçe Sözlük adlı temel eserinde “1. Bir toplumun içinde kişilerin uymak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kuralları, aktöre, sağıtöre 2. Huylar.” (Komisyon, 2010: 54) ifadeleri ile tanımlanmaktadır. Aynı eserde etik kelimesi ise “1. Töre bilimi. 2. Çeşitli meslek kolları arasında tarafların uyması ve kaçınması gereken davranışlar bütünü. 3. Etik bilimi. 4. Ahlakî, ahlakla ilgili (Komisyon, 2010: 829).” ifadeleriyle tanımlanmıştır. Arapçada yaratmak anlamına gelen halaka fiilinden türetilmiş “hulk”un (iyi veya kötü huy) çokluk biçimi olan ahlak kelimesinin kullanımına, Türklerin İslamiyet'i kabul ettikleri dönemden sonra rastlanabilmektedir. Hatta İslamî dönem Türk edebiyatının ilk eserlerinden sayılan ve bir ahlakî nasihat türü olarak değerlendirilen siyasetname türünün de ilk örneği, Kutadgu Bilig'de dahi ahlak kelimesi geçmemektedir. Bu durum, bir anlamda ahlak kavram alanının Türk kültür evreninde güçlü bir karşılığı olması ve bunu karşılayan kelimenin ahlak kelimesi karşısında yerini koruması ile açıklanabilir. Türklerde sosyal hayatta ve devlet geleneğinde çok güçlü bir yere sahip olan karşı ahlak kavram alanını millî kökler üzerine karşılayan öncül kelime, Eski Türkçe döneminden beri kullanılagelen töre (töre) kelimesidir. Örf, kanun, nizam anlamlarına gelen töre kelimesinin belirtilen arkaik formu bu haliyle İslamî dönem Türk medeniyet tasavvurunun önemli kaynaklarından Divanü Lügati't-Türk ve Kutadgu Bilig'de dahi kullanılmaya devam etmiştir. İslamiyet öncesinde ve İslamiyet'in kabul edildiği ilk dönem eserlerinde tanımlanamayan ahlak kelimesinin sonraki yüzyıllardaki kullanımını kelimenin daha çok İslam kültür evrenli temelli bir kavram alanına sahip oluşuyla açıklanabilir. Bu gerekçeyle, ahlak kelimesinin Türklerin İslamî değerler sistemini özgün yorum alanı olarak konumlanabilecek olan tasavvuf dairesindeki karşılığının da göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Tasavvuf dairesinde ahlak kelimesi “*Hukuk, nefsin bir melekesi olup o sayede fiiller, düşünüp taşınmaya ihtiyaç göstermeden kolaylıkla meydana gelir. Biri güzel biri çirkin olmak üzere ahlak iki kısımdır. İlkine ahlak-ı hamide (örn. şükür, cömertlik, ihlas, tevazu),*

ikincisine ahlak-ı zemîme (örn. nankörlük, cimrilik, riya, kibir) denir. Tasavvuf kötü huylardan arınmak (tahalli), iyi huylarla bezenmektir (tehalli). Tasavvuf ahlaktır; ahlakça önde olan, tasavvufça da önde olur. İnsanın nitelikleri fiiller, huylar (ahlak), hallerdir. İnsan iradesiyle eylemde bulunur; huylar doğuştan gelir, ama çaba göstererek değişir; haller ise esas olarak insanın çabası dışında ona gelir.” (Uludağ, 2001: 30) ifadeleri ile tanımlanmaktadır. İradeyi gösteren çabanın yönlendiricisi, benimsenmiş ve “değer” atfedilmiş bilgi formudur.

İnsandan ya da toplumdan çok insanlık kavramının aydınlanmasında ve gelişmesinde başat figür olan bilgi, kuramlarından faydalanılan Fransız düşünür Michel Foucault öncülüğünde öncelikle felsefe sahnesinde olmak üzere tüm alt bilgi evrenlerinde iktidar alanı bağlamındaki işlevi ile konumlandırılmıştır. Bu doğrultuda, gücün işletim aracı olan bilgiyle varlık alanlarını inşa eden felsefî anlamdaki iktidar alanı için etik kavramı uzlaşmış bir tanımına türe (töre) kelimesi ile ulaşmış, ahlak ve etik ile olan gelişimini hukukî bağlamda kurumsallaştırmıştır. Nutuk’un söyleminde, bireyin ve toplumun millî gelişiminin hukuk bağlamında muhafaza altına alınması gerektiği ifade edilirken hukuk kavram alanın modernizmden yararlanmakla beraber belirtilen tarihî gelişim bütünlüğünü de dışlamamış olduğunu belirtebiliriz. Nutuk’un söylemi, bu özelliği ile Hilmi Ziya Ülken’in; *“Ahlakî hedef olan cemiyeti olduğu kadar ahlakî fail olan insanı da aynı diyalektik tekâmül içerisinde mütalâa edebiliriz”* (Ülken, 2016: 11) görüşünün Türk devletinin kurumsal bildirgesindeki somut dayanağını oluşturmaktadır. Belirtilen dayanağın Nutuk’un söylemindeki varlığı, işgal girişimini adanmışlıkla savmış Türk milletinin değerler sisteminin bâkîliği ve gelişim çizgisinin tebliği adına önemli bir motivasyon kaynağı da karşılamaktadır. *“İster Arapça ‘ahlâk’, ister Batı dillerinden ‘etik’ ve ‘moral’ kelimelerini alalım, ortada insan bilincine kendisini dayatmakta olan bir gerçekliğin olduğunu fark ederiz. Ahlâk farklı dillerde kendini sürekli bilince dayatan bir tezahürü seslendirir”* (Türer, 2017: 89). Türkçede belirtilen seslendirmenin kadim kökleri, Nutuk’ta modernizmi de kapsayan bir söylem özelliği kazanırken bilim ve kültür kökleri üzerindeki kalkınma güzergâhı önünde Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün ifadesiyle en önemli engel; *“cehil, gaflet ve taassub”* olarak sunulmuştur. Dolayısıyla kültür kökleri olarak sunulan bilgi formunun taassup ile dogmalaştırılması olumsuzlanarak cehalet ve gaflet ile mücadelenin eğitim üzerinden gerçekleşme bağlamı sıklıkla Nutuk’ta vurgulanmıştır. Üstelik bu söylemim farklı güç alanlarına devşirilmemesi, yönlendirilmemesi adına millî vasfa sahip olan eğitim sistemi, sadece çağdaş bilimsel gelişimin değil işlevsel töre üzerine inşa edilerek ahlakî ve etik değerlerin eğitimini de gerçekleştirecek yegâne kurum olarak sunulmuştur. Buradan hareketle Cumhuriyet’in hayatî damarlarından millî eğitimin niteliğine koşut olarak

Türkçe eğitiminin de töre, ahlâk ve etik bağlamlı bir kültür ve düşünce evreni içerisinde konumlanması tartışmasız bir niteliği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Nutuk, kurucu devlet iradesinin karakteristik özelliklerini barındırırken bu özellikleri, inşa edilmek ve muhafaza edilerek geliştirilmek istenen toplum yapısından soyutlamamıştır. Bu yönüyle bir anlamda yenilenen ya da silkinen bir toplum yapısı ölkü olarak belirlenmiş bu ölküye ulaşılmasının da dil, kültür ve eğitim bağlamlı önceliği farklı alt başlıklarda gerekçeli olarak belirtilmiştir. Türk düşünce sisteminin öncü kanonlarından olan Kök Tigin ve Bilge Kağan Abideleri'nde (Akar, 2021) olduğu gibi Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Nutuk adlı eserinde de bir ulus kimliğinin yeniden inşası ve muhafazası zorunlu görülmüş, bunun dil ve kültür birliği ile mümkün kılınmasında eğitimin hayati işlevi vurgulanmıştır. Nitekim Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün düşünce sisteminde köklü etkisi bulunan sosyolog, mütefekkir Ziya Gökalp da toplumda aile, aşiret vb. geleneksel kurumların da resmî kurumların da eğitsel işlevleri olduğunu belirterek (Biçer, 2019) bu yöndeki birliğin millî temeller üzerinde inşa edilmesiyle millî bekanın sağlanabileceğini ifade etmiştir. Bir anlamda, millî kimliğin özgürlüğe kavuşmasının da yegâne yolu olarak sunulan ve yenilenerek birliği tesis edilen eğitim, bu özelliği ile Nutuk'un kanon özelliğini güçlendirmektedir. Nutuk, bu yönüyle; dil, kültür ve eğitim kanonu olarak kabul edilebilmesinin yanında önceki kanonlarla art zamanlı incelemelere olanak sağlayacak zengin bir türdeşliğe sahiptir.

4.3. İncelenen Nutukların Dil, Kültür ve Eğitim Bağlamındaki Söylem Özelliklerinin Türkçe Eğitimindeki Etkinlik Alanı

İncelenen ve değerlendirilen metinlerin tamamında dil ve eğitim, kültürel ekosistem içerisinde önemli bir kalkınma modelinin ana birleşenleri olarak konumlandırılmıştır. Bunun yanında dil ve eğitim konumlaması kültürel yapının değişimi, gelişimi ve muhafazası işlevine de sahip diyalektik bir özellik arz etmektedir. Bu gelişimin somut günümüz Türk eğitim sistemindeki en somut tezahürü; Kök Tigin ve Bilge Kağan Abideleri'ndeki yazı sisteminin de Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Nutuk adlı eserinin kaleme alındığı ilk ve aslî yazı sisteminin de kullanılmayarak yerini yeni Türk Abecesi'ne bırakmasında gerçekleşmiştir. Bu noktada dilin ve eğitimin de etkilemiş olduğu ama aynı zamanda, bu birleşenlerin yaşam atmosferini oluşturan kültür kavram alanının, önemine binaen teorik dayanaklarıyla birlikte betimlenmesi ve konumlanması gerekmektedir.

Özellikle 20. yüzyıl itibariyle bilim dünyasında sahip olduğu yüksek özgül ağırlığı ile kültür, değerlendirme mecrasına dayalı olarak farklı anlamlara büründürülmüştür. Bu kurgunun

oluşmasında siyasal sınırların ötesinde sömürge sisteminin varlığı, kültürel sınırlar ve tabii ki kültür endüstrisinin tahakküm görünüşleri etkili olmuştur. Ekonomi, bilim, toplumsal hayat ve özgürlük evrenine dayalı olarak egemenlik, tahakküm, eşitlik benzeri değerlerin anlamlan(dır)ma bağlamını da belirleyen kültür; bilhassa batılı bilim insanları açısından (Emile Durkheim, Frans Boas, Bronislaw Malinovski başta olmak üzere) batı kaynaklı meful sömürge sisteminin ortaya çıkardığı olanaklardan yararlanırken bilimsel araştırmaların sıklıkla kullanılan öznesi ve nesnesi olmuştur (Kartarı, 2016). Bu dönemde özellikle Cladie Levi-Strauss, Louis Hjelmslev, Ferdinand de Saussure gibi yapısalcılardan, sonrasındaki Jacques Derrida, Michel Foucault gibi postyapısalcılara ve hatta Henri Lefebvre başta olmak üzere postfordistlere kadar dil ve eğitim sistemi kültür kavram alanıyla güç mücadelesi içerisinde başat rolünü farklı görünüşlerle de olsa muhafaza edegelmiştir.

İngilizcedeki öncü kullanımında bitki ve hayvan yetiştirilmesi faaliyetlerine karşılık gelen bir üretim dizgesini tanımlayan kültür (İngilizce ve Fransızcada culture, Almandada kultur sözcükleri Latince kökenlidir.) sözcüğünün literatürdeki ilk kullanımı, 17. yüzyılda doğal hukukçu Samuel von Pufendorf tarafından (doğa karşıtı bir konumlamayla) gerçekleştirilmiştir. Ancak evrensel düşünce sisteminde, günümüzdeki konuma uç veren öncü kullanımın faili olarak Friedrich Nietzsche ve Oswald Spengler'e de ilham veren Alman düşünür Johan Gottfried Herder kabul edilmektedir. Kültürün felsefe temelli bu akademik gelişim çizgisi, sonrasında iktisat, siyaset bilimi, antropoloji, sosyoloji, dilbilim başta olmak üzere önce toplum bilimlerinin tamamını, ardından tüm bilim alanlarını etkileyen bir konuma ulaşmıştır.

Kültür kavram alanının karşısında (kimi yönleri ile karşıtı) Cemil Meriç, kendi medeniyet dairemizdeki erdemli tavırla birlikte irfan kavram alanını yeniden ayağa kaldırma mücadelesine girerek bir anlamda batılı kültürün reddiyesini dayanaklandırmıştır. Kültür ile irfan ayrımının yanlı ve yanlış yayılımından, öncelikle münevverleri, müteakiben de eğitim sistemini sorumlu tutmuştur (Meriç, 2013). Batı kökenli kültür (culture) kavramının, yine öz değerler üzerine farklılığını ortaya koyan paradigmayı, hars ve tezhib terimleri üzerinde görebilmek mümkündür. Belirtilen alt başlıkları millî bağlamda konumlandıran ve Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün düşünce sisteminde büyük etkisi olan sosyolojinin Türkiye'deki kurucusu mütefekkir Ziya Gökalp için; *“Hars, halkın an'anelerinden (geleneklerinden), teamüllerinden (eskiden beri yapageldiği davranışlarından), örflerinden ve şifahî (sözlü) veya yazılmış edebiyatlarından, lisanından, musikisinden, dininden, ahlâkından, bedii (estetik) ve iktisadi mahsullerinden ibarettir. Bu Bediaların (estetik değeri yüksek sanat eserlerinin) hazinesi ve müzesi halk olduğu için, hars, demokratiktir. Tezhib ise yalnız yüksek bir tahsil*

görmüş, yüksek bir terbiye ile yetişmiş hakikî münevverlere (aydınlara) mahsustur” (Gökalp, 2014c: 116). Gökalp’ın tezhîb alt başlığı altındaki tespitleri, sonrasında başta Britanya kültür çalışmaları (John Fiske vd) öncülüğünde olmak üzere; antropoloji, sosyoloji, felsefe, dilbilim ve eğitim bilimleri kapsamında inceleme konusu olmuştur. Anılan yaklaşımlar bağlamında, üst kültür kurgusu muhataplarını yönlendirme aracı işlevinde sahiptir. Belirtilen yönlendirmelerde en önemli işlev de söylem pratikleri üzerinden gerçekleştirilmektedir. İncelenen nutuklar için bu ayırım dikkate alındığında, Köktürk devleti bünyesindeki metinlerde tezhîb ve üst kültür katmanının söylem aracılığı ile kültür kodlarının yeniden kurgulanarak normatif kılınması, açık ya da kapalı telkinler yoluyla eğitim temelli bir değişime kapı aralamaktadır. Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün söylevinde ise, Gökalp’ın terminolojisi ile harsın önde tutulduğunu ve hatta devlet iradesinin de temelini oluşturduğunu, buna dayalı olarak demokratik çoğunluğun inşa edici güç merkezi konumunda, söylem belirleyici bir işleve sahip olduğunu belirtebiliriz. Belirlenen farklılığa karşın, değişen kültürel ekosistem temellerinde ortak bir işlev, varlığını sürdürmektedir. O da; her iki dönemdeki Türk devletinin, Türkçe ifade edilmiş söylevinde, bilgi üzerine inşa edilerek cehalete karşı uyarılan Türk milletine, kurtuluş yolu olarak sunulan anlamlandırma evreninin millî karakteri doğrultusunda, millî kültürün ve bünyesindeki kazanım bağlamı olan millî eğitimin varlığıdır.

İdrâki ve bunun sonrasındaki millî tavrı önemseyerek şiddetli bir uyarıda bulunulan nutuklarda, bilhassa emperyal amaçları olan dış güçler (Çin, Fransa, İngiltere vs.) ile onların haricî ve dahilî işbirlikçileri (Yunanistan, ayrılıkçı ve mandacı örgütler vs.) tarafından kamufle edilmeye çalışılan “*hakikat*”e karşı Türk milletinin dikkati çekilmektedir. Anılan dikkat çekilmesine binaen anlamlandırılarak benimsenmesinde ve müteakiben davranış formuna dönüşmesinde bilgi formunun kazandırılması ile birlikte millî değerler sisteminden de yararlanılmıştır. Tarihî kültür ve irfan kodlarından binlerce yıllık süreçte damıtılmış değerler sistemi için de kültür evreni ve onu yaşatacak kurumsal yapı olan “devlet” hayatî öneme sahiptir. Bu hayatîlik, hakikatin kavranmasına ve nutukların oluşum bağlamına zemin hazırlamış olmakla birlikte, hür ve müreffeh var oluşun salt bilgi ile gerçekleşmeyeceğini de barındırmaktadır. Ord. Prof. Dr. Hilmi Ziya Ülken’in “*Hakikat, değerle bilginin birbirlerine en yakın olduğu noktadır. (...) Bütün değerlerin önerme veya önermeler serisiyle ifade edilmesi mümkündür; ve böylece değer hükümleri doğar. Fakat bu söylediklerimizden de anlaşılır ki, değer hükmü asıl değer değil, değer bilginin dili ile ifadesidir*” (Ülken, 2016: 299-300) beyanında da belirtildiği üzere değerler sisteminin söylem evreninin işlevi vurgulanmıştır. Bu doğrultuda nutuk türünün bir özelliği olarak millî değerlerin hüküm külliyatı işlevine sahip olduğu belirtilebilir.

Millî kimlik üzerine inşa edilip geliştirilecek bağımsız ve müreffeh geleceğin ayrıştırma ve kışkırtma faaliyetleri ile zaafa uğratılmasının kaynağı olarak belirlenmiş yabancı güç merkezleri Köktürk ve Türkiye Cumhuriyeti nutuklarında dikkat çekilerek ele alınmıştır. İster Çin ister İngiliz ister Fransız ister Yunan kaynaklı olsun bu tehlikelerin idrakine varılması öncelikle yüksek Türkçe bilinci ile mümkün görülmüş ve bu bağlamda eserlerin öncelikli muhatabı olan Türk milleti, Türkçe uyarılmıştır (Gazi Mustafa Kemal, 2021). Bir anlamda güç mücadelelerinin bilgi evrenleri üzerinden devamlılığı vurgulanarak bu saldırıların idrakinin onları geçersiz kılmadaki işlevi belirtilmiştir. Bu söylem özelliği güç mücadelesine karşılık gelen felsefi iktidar alanı ile örtüşmektedir.

Gazi'nin söylemindeki özgürlük kavram alanının eğitim ve kültür hayatındaki tezahürü, öznenin yeniden inşasındaki işlevi, bir anlamda bu epistemolojik alanı inşa etme bağlamı olan dilin de ana özelliğidir. Bu doğrultuda, devlet yönetimindeki demokratik kurgunun eğitimdeki izdüşümü Nutuk'ta açıklıkla kendisini göstermektedir. Zira diktatörlük karşıtı karakteristik özelliğe sahip olan Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün incelenen söyleminde, tartışmaya açık bilgi ve değer evrenine dayalı gerekçeli öneriler sunmasına karşın (içerisinde bulunan durumun vahâmetine ve ivediliği koşullayan pratiklerine rağmen) söyleminde diktatörün aslî söylem niteliği olan koşulsuz dikte kullanımı bulunmamaktadır. Diktelerin değil tarihten gelen bilgi ve değerlerin özgür bireylerin dimağlarındaki ve gönüllerindeki gelişimi kurgusu, Atatürk'ün Nutuk'unun Köl Tigin ve Bilge Kağan'da da görülen karakteristik eğitim kodları arasında yer almaktadır.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Tartışma

Dilin kültür odaklı çalışmalar başta olmak üzere, anlamlandırma bağlamı ve tarihî kolektif kimliğin inşası ile uluslaşma sürecindeki etkinliği; sosyoloji, antropoloji ve tabiatıyla dilbilim bağlamında kabul görmüş bir gerçekliktir. Bu gerçekliğin idraki ise eğitimle yaygınlaştırılmıştır. Bununla da yetinilmeyerek kültür ve eğitim bağlamında dil politikaları ile devlet güvencesi altına alınarak kimliği inşa eden duygu ve düşünce karakteri de kurumsal kimlik yapısı altında korumaya alınmıştır. Belirtmiş olduğumuz kavram alanı, kıta Avrupası için 17. yüzyıldan itibaren oluşum ve yaygınlaşma evresini yaşarken tezde tanıklandığı üzere Türkçe için, Türk kültür ve eğitim evreni ile devlet düşüncesi için, kurumsal kimliği ile birlikte henüz 8. yüzyılda güçlü örneklerini sunabilmiştir.

Köl Tigin ve Bilge Kağan Abideleri, nutuk özelliğine sahip olmakla birlikte dili, salt kültür ve devlet yapısı bağlamında değil, onları diri tutacak ve koruyup geliştirecek eğitim bağlamında da hayatî bir yerde konumlandırmıştır. Bu konumlandırma, Köktürk Devleti nutuklarında olduğu gibi Türkiye Cumhuriyeti Devleti Nutuk’unda da yer almış ve Türkçe ile hayatın her alanındaki etkinliği vurgulanmıştır. Bu durum, dille ikame edilen güç ilişkilerinin hayatın her alanındaki iktidar mücadelesi bağlamında değerlendirilebileceği gibi, Türkçenin köklü kodlama sistemine, yaygın ve güçlü metafor kurgusuna da delalet etmektedir. Nitekim millî duygu ve düşünce sistemi üzerinden millî kimliğin, özgürlüğün ve devlet alanının ikame edilmesi işlevine sahip olan nutuklar için de “*Düşüncemize yön veren kavramlar sadece zihne özgü sorunlar değildir. Onlar en sıradan detaylara kadar bizim gündelik faaliyetlerimize de yön verirler. Algıladığımız şeyi, dünyada yolumuzu bulma tarzımızı ve diğer insanlarla ilişki kurma biçimimizi, kavramlarımız yapıya kavuşturur*” (Lakoff-Johnson, 2005: 25) hükmü geçerlidir. Belirtilen yapıların öncelikli görünüm formu olan dile dair, yine öncelikli inceleme disiplini de dilbilimdir. Tezde, Türk nutuklarının, belirtilen bağlamda, dilbilimin bir alt dalı olan söylem çözümlemesi sonucunda özgün ve zengin verilere sahip oldukları tespit edilmiştir.

Zamanlarının ötesinde etkiye sahip olan bu millî kodlama sistemi içerisinde anlamlandırma hürriyetinin millî temellere dayalı oluşu, söylevlerin yaşam bağlamını oluşturan özgürlük mücadelesinin de temelini oluşturmaktadır. Nitekim “Türkçe eğitimi”nin güçlü, köklü ve bütünlüklü veri tabanı olarak değerlendirilebilecek söylevler bilgeliğin değerler sistemi ile

milleti inşa ettiği özgürlük abideleri olarak da betimlenebilir. Bu doğrultuda, Türkçe eğitimi alanının; kültür, irfan ve felsefe bağlamında epistemolojik değerlendirmeleri, değere dönüşmüş kolektif bilgi evreninin işlevini tespit imkânı sunabilmektedir. Tam bu noktada, çağdaş dilbilimin bünyesinde söylem çözümlemesinin imkanları dahilinde ana hatlarıyla gerçekleştirilen değerlendirme sonucunda, millî değerlerden arınmış bir Türkçe eğitiminin milletin ve devletin imhası anlamına geleceği somutlanarak açıklıkla çalışma evreninin söyleminde yer almıştır. Nitekim millet, tarih sahnesinde değil medeniyet tarihinde damıtılmış öz değerleriyle var olabilmektedir. “*Değer problemi, felsefenin şu üç esaslı probleminden biridir: bilgi, varlık, değer. Bütün beşerî etkinliklerimizde ya bir hakikati araştırırız, ya bir şeyi değerlendiririz, ya da bir şeyin yalnızca var oluşunu tespit ederiz. Bir şey değerli olmaksızın doğru veya yanlış olabilir. Bir üçgenin açılarının toplamı yüz seksen derecedir; iki nokta arasında en kısa yol doğrudur, vb. gibi hükümler doğru birer hükümdür. Fakat değer ifade etmez*” (Ülken, 2016: 197). Bu kazanımların korunup geliştirilmesinde de Türkçe eğitimi hayatî işleve sahiptir. Nitekim tezin çalışma evrenini oluşturan Türk nutuklarında ontolojik varlık alanı bilgi evreni üzerine ikame edilerek kolektif bellekte değere dönüştürülürken, varlığı vurgulanan değerlerin yaşam evreni de Türkçe ile var olabilmiştir.

Bilgi, varlık ve değer üçgeninde oluşturulan güce ve dolayısıyla imtiyaza sahip sosyal ve kamusal alanın ayırt edici yönünün Türkçe olduğu, incelenen nutukların söyleminde tespit edilmiştir. Dolayısıyla Türkçe ve Türkçede konumlanan bilginin, tarihî-kolektif devamlılıkla inşa ettiği varlığın ürünü olan değerler sistemi bir anlamda, bu atmosferin direği işlevindedir. Bu yönüyle ele alındığında, duygu ve düşünce dünyasındaki gelişmiş öznenin inşa koşulu ve bağlamı Türkçe ile hayatın her boyutunda bütünlükle işlevlendirilerek nutuk türünün özelliği gereği devlet politikasına dönüşmüştür. Devlet politikasının temeli ise devletin aslî unsuru olan milletin töresi, harsı, irfanı, kısacası millî karakteridir. Nutuklar da bu yönüyle millî karakterin kurumsal bildirgeleri olarak Türkçe aracılığı ile var olagelmiştir. Bu yönüyle ele alındığında, söylem çözümlemesi ile ayrıntılı dilbilimsel tahliline ulaşılan nutuklar ile vücut bulan kavram bütünlüğünün omurgasının Türkçe olduğu açıklıkla ve dafaatle tespit edilmiştir.

Türkçenin kavramları karşılamadaki yüksek üretim edincine koşut olarak nutuklardaki özne de yeni bilgi evrenlerine ulaşma ve hür irade ile keşfetme karakteristik özelliklerine sahip olarak olumlulanmaktadır. Bu özellik, ülkü öznenin güçlenebilmesi ve bireysel öznenin toplumsal özneye, nihayetinde de Türk milletinin yekvücut millî öznesine tekâmül ile dönüşmesine zemin hazırlamaktadır.

Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün, Kök Tigin'in ve Bilge Kağan'ın söyleminde tespit edilen dil, kültür ve eğitim bütünlüğü Türk milletinin irfan ekosistemini yaşatan işleve sahiptir. Cinsiyetle sınırlandırılmayan bilgelik ve alplık, adalet üzerine inşa edilen medeniyet tasavvurunun bilgi temelli iktidar alanını karşılamaktadır. Bu millî iktidar alanı, millî devlet yapısı ile kurumsal koruma kalkını içerisinde nutuk türü ile töre ve yasa ile eğitim sayesinde varlığını sürdürebilmektedir. Bu yönüyle millî eğitim bildireleri olan nutuklar, geniş ve bütünlüklü içerikleri ile kurumsal ve kamusal özellik taşımakla birlikte Türk eğitim sisteminin Türkçe odaklı kurumsal yapısını da barındırmaktadır. Bu kurumsal yapı da hayatın herhangi bir kesiti ya da toplumun herhangi bir kesimi ile sınırlandırılmayacak kapsayıcılık ve tarihî, fikrî derinlik arz etmektedir.

5.2. Türk Nutuklarının Dil, Kültür ve Eğitim Bağlamındaki Söylem İşlevi

1. Tezin çalışma evrenini oluşturarak incelenen ve değerlendirilen Kök Tigin Abidesi, Bilge Kağan Abidesi ve Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Nutuk adıyla yayımlanmış eseri, nutuk türünü örneklendirmekle birlikte hem oluşum bağlamı hem de onunla uyumlu içeriği itibariyle dil, kültür ve eğitim işlev odaklı metinlerdir. Eserlerin düşünsel derinliği, kolektif millî aydın (entelektüel/münevver) kimliğinin liderdeki tezahürüdür ki her iki dönem metinlerinde de liderler kendi donanımlarını ve yetkinliklerini bireysel kazanımlarına değil İlahî ve millî kaynaklar üzerine temellendirerek çalışıp geliştirdiklerini beyan etmişlerdir. Bu beyan, başlı başına dille ve dilde tekamülün kültür ve eğitim bağlamını ifade eden ortaklıktır. Böylelikle nutukların öncelikli muhatabı olan Türk milletine, öz cevher ve gelişim yöntemi bin yılı aşkın bir art zamanlı tutarlılıkla söylem evreninde, dilsel tutarlılıkla, somutlanmıştır.

2. İnsanlığın hafıza ve kimlik bağlamını oluşturan dil, bu niteliğiyle, dilbilim başta olmak üzere sosyal bilimlerin yoğun çalışma alanlarından birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamdaki çalışmaların özellikle son iki yüz yılda arttığını ilgili bilimsel disiplinlerin tamamında gözlemleyebilmek mümkündür. Modernizmin olumluladığı pozitivist yaklaşımı reddeden düşünürler arasında, dil ve gelenek çalışmalarıyla öne çıkan Hans Georg Gadamer ve Martin Heidegger de, tarihî dil verilerinin anlamlandırılması ve yorumlanması üzerine odaklanmış ve bu yöndeki çalışmalarıyla kıta Avrupası dışında ve yaşadıkları dönemin sonrasında da etkinliklerini sürdürmüşlerdir. Gadamer ve Heidegger öncülüğündeki düşünce akımının ana savı insanın kendini ve aynı zamanda varlığı unutmaması üzerindedir. Tezde dil, kültür ve eğitim bağlamında incelenmiş olan nutuklar da bu unutulmuş varlık alanına (bu konudaki terminolojide önemli yeri olan “dasein”in ilk oluşturucusu olan Karl Jaspers'ten

terime, dil ve felsefe çalışmalarında önemli bir ivme kazandıran Martin Heidegger'e varana değin) yönelik saldırılardan ziyade saldırıların ardındaki gücü tanımlayan derinlikte ve vukûfiyettir. Ayrıca varlığın dille (özelde tabii ki Türkçeyle) yeniden inşası, savrulmuş muhatabı olan Türk milletine 8. yüzyılda da 20. yüzyılda da nutuklarda, özgürlüğün temel unsuru olan öznenin öz üzerine konumlanmasına bağlı bir yol haritasına dayalı olarak sunulmuştur. Belirtilen öz, her iki dönemin söyleminde de madde karşısında mânâ odaklı konumlanmıştır. Dolayısıyla bu gelişim bağlamında mânevî motivasyon kaynaklarının yer alması gayet tabiidir. Millî ve mânevî ülkü temeli üzerine inşa edilen insan kavram alanı kurumsal kimliğini bu bütünlükle devletinde yaşatabilmek adına azim ve kararlılıkla mücadele etmektedir. Belirtilen mücadelenin özünde ise eğitim yer almaktadır. Ancak incelenen İslamiyet öncesi nutuklarda da İslamiyet sonrasında laik devlet yapılanması içerisinde oluşturulmuş Nutuk'ta da tavizsiz ve adanmış millî azmin sonucu mukadderat bağlamında Tanrı hükmüyle neticelenmektedir. Bu tespit; dinî inanç ekseninden çok, ortak ve değişmez irfan evreni ile insanın gücünün ötesine yönelik bilinci devlet düzeyinde yansıtmaktadır. Böylelikle, günümüz eğitim sisteminde maddeye adanmış bireysel muhterislik tahakkümü karşısında hedeflerini de bireysel ve maddî kazanıma değil millet, devlet ve insanlık faydasına göre mânâ evreninde konumlandırarak modernist anlayışın karşısında, millî ve köklü tarihî eğitim paradigmasının varlığını açıklıkla ortaya konulmaktadır.

3. Gazi Mustafa Kemal Atatürk tarafından "fikirlerimin babası" olarak anılması yanında Türk düşünce tarihinin önemli şahsiyeti ve Türk sosyolojisinin kurucusu Ziya Gökalp'ın tespiti ve ifadesi ile; "*Millî tesânüdü'n (dayanışmanın) kuvvetlendirilmesi içtimaî intizam (sosyal düzen) ve terakkinin (ilerlemenin) millî hürriyet ve istiklâlin temelidir. Millî tesânüdü kuvvetlendirmek için de vatanî, medenî, meslekî ahlâkların kuvvetlendirilmesi, yükseltilmesi lâzımdır*" (Gökalp, 2014: 108) savının tezahürü olarak Nutuklarda, millî dayanışmanın ahlâkî temelleri 8. yüzyılda da 20. yüzyılda da medeniyet dairesinin dışlamaksızın söylem odağı işlevinde yer almıştır. Töre sözcüğü ile karşılanan kavram alanının Türkçenin tarihî gelişiminde ahlâk kelimesi ile karşılanmaya başlamasının be değişim değil devamlılık temelli gelişim bağlamında değerlendirilmesi gerektiği tezin inceleme bölümünde çalışma evrenini oluşturan metinler özelinde belirtilmişti. Bu saptamanın yanında; "*Anglo-Amerkikan kültüründeki felsefeciler, yaşadığımız dünya içindeki ahlâk (morality) ile bu ahlâk üzerine oluşturulan düşünceleri, kuramları (ethics) birbirlerinden ayırıyorlar. Etik ahlâk felsefesidir; ahlâk ise, toplum içinde bir arada yaşama sorunlarını düzenleyen kurallardan, değerlerden, haklardan, görevlerden oluşur. (...) Bu ayırım, düşünülen ahlâkla, yaşanan ahlâk ayrımıdır. Düşünülen ahlâk, kaygı duyulan, sorgulanan ahlâktır*" (Türer, 2017: 35). Nutuklar, Prof. Dr. Celal

Türer'in alıntılanan tespiti mucibince yaşanmışlıklar üzerine idrakine varılıp sorgulanan ahlâkî söylem bütünlükleri niteliğine haizdir. Her iki dönem Türk nutuklarında söylem odağı işlevine sahip kavram alanı yaşayan, yaşatılmış olan ortak kültürel belleğin Türkçe görünümü bağlamında değerlendirilebilir. Başta Kızılderililer üzerine olan çalışmalarıyla bilinen Amerikalı dilbilimci Benjamin Lee Whorf'un yine Amerikalı dilbilimci Edward Sapir ile geliştirdikleri ve bilhassa toplumdilbilim çalışmalarında sıklıkla atıf alan Sapir-Whorf hipotezinde belirtildiği üzere dil bağlamı kültürel kökleri üzerine anlamlandırma bağlamını inşa ve tahdid etmektedir. Bu bağlamda, dil için; *“Bireyin düşünce dünyası kendisinin de bilincinde olmadığı örüntü yasaları tarafından kontrol edilmektedir. (...) Dillerin içerisinde belirlenmiş düşünce sistematiğine dair görünümlemler ile sadece iletişimsel dizge işletilmez. Bu sistemler bütünlüğü diller aracılığı ile doğaya, topluma, hayatın farklı bütünlüklerine -özgünlükle odaklanılır ya da farklı düzeylerde ihmal edilir”* (Whorf, 1956: 252) konumlandırması yapılmıştır. Böylelikle dilin millî duyuş ve düşünüş kolektivitesini Türkçe özelinde Nutuklar bağlamında tespit ederken yaklaşık 1200 yıllık ve 7600 kilometrelik zaman-mekan farklılığının dil ile birleştirildiği görülebilmektedir. Bu doğrultuda, zamanda ve mekanda yansımış olan bütünlük ile yazıldığı dönem ve mekanı da milleti ile birlikte yaşatıp ona ömür katan dilsel varlık alanı, devletlerin kurucu iradelerinin yansıtıldığı nutuklarla güçlendirilmiş ve gerekçeli olarak söylemlerinde somutlanmıştır. Belirlenen somutlama araçlarının ve kapsamlarının tezin inceleme bölümünde değerlendirildiği alt birleşenlerinin nihayetinde, üst söylem; Türkçe ile bengü ve güçlü kılınması amaçlanan Türk milletinin ve devletinin varlık alanının gelişimini karşılamaktadır. Bu husus ise başta eğitim kavram alanının olmak üzere Türkçe eğitiminin, tespit edilerek yaşatılagelmiş tecrübî ve millî işlevini karşılamaktadır.

4. Kültür ve eğitim bağlamındaki özgürlükçü karakteristik yapı ile antiotoriter isyan kavram alanı arasında meşruiyetin dayanakları incelenen eserlerde stratejik öneme sahip niteliktedir. Bu nitelik, bir anlamda, terakkinin özgürlükçü ama dayanışma temelli toplum kodlarını barındıran tarihî kodlar olarak tezin çalışma evreninin söyleminde somutlanmıştır. Nutuklarda en şiddetli yaptırımla dahi olsa bastırılması gereken isyan eden toplumsal katmanlar ya da örgütler değil, onları ortaya çıkaran bilgi evreninin oluşum ve gelişim kanallarıdır. Bu yönüyle eğitim stratejileri bütünlüğü işlevindeki nutuklar bu yolla (eğitim politikaları) milleti yaşatabilmenin gelişmiş ferasetini barındırmaktadır.

5. Eğitim yoluyla yeniden üretilecek ve öğretilecek olan kültürel dinamikler ile onların işlevleri üzerine odaklanan eğitim sosyolojisi alanındaki günümüz çalışmaları; büyük oranda eğitimin egemen sınıflarca belirlenmiş sosyal ve kültürel içeriğinin yeniden üretilme aracı

olduğu yönündedir (Tezcan, 2006). Toplumsal etkinliği yüksek seviyede olan ve çalışma evrenimizi oluşturan Türk nutukları genelde sosyoloji, özelde ise eğitim sosyolojisi sınırları içerisindeki belirtilen yaygın kabule istisnâ bir katkı sunar niteliktedir. Köl Tigin, Bilge Kağan Abideleri ile Nutuk Türk milletinin ve medeniyetinin farklı yönetim şekilleri bağlamındaki eserleri olsa da sosyal tabakalaşmayı pekiştirici bağlamı barındırmamaktadır. Çalışma evreninde yer alan metinlerin söyleminde; tam tersine, Türk milletinin topyekûn kalkınması yolunda eğitimi konumlandırmış olan ve hatta öncelikle dezavantajlı (esaret altında, hürriyetinin idrakinde olmayan, yoksul, toplum nazarında etkin ve saygın durumda addedilmeyen) toplumsal grupların kalkınmasına odaklanan bir sosyolojik gelişimi ülkü edinilmiştir.

6. Kültür kavram alanına dair kuramsal çalışmalarda (antropoloji, felsefe, sosyoloji, halkbilim ve dilbilim) öncesinde faile (eyleyene) odaklanan sembolik etkileşimci, etnometodolojik yaklaşımlar hakimken sonraki süreçte işlevselcilik ve yapısalcılık bağlamında failin denetlenmesindeki anlam sistemleri çalışmaların odağına yerleşmiştir. Köl Tigin ve Bilge Kağan Abideleri'nin söyleminde kurgulanan kültürel ekosistemde, fail odaktaki konumunu korumaktadır. Bir anlamda bu kültürel sistemin anlamlandırma evreninin oluşturucusunun öne çıkarıldığı ve eğitim sistemi olumlulanmıştır. Nitekim Köl Tigin ve Bilge Kağan Abideleri'nde öncelikle söylemde hâkim olan bilgi evreni değil onu oluşturanlar (Türk milleti, Bilge Kağan, İstemi Kağan, Köl Tigin, Bumin Kağan vb), geçerlilik ve etkinlik sağlayıcı olarak sunulmuştur. Bu durumun eğitim sistemindeki tezahürü ise öğreticinin şahsına dayalı etken konum olumlulamasıdır. Bununla beraber eğitim aracı bilginin etkinliği de vurgulanmış olup öznenin ardında bir etkinliğe sahip olduğu belirtilmiştir. Eğitimle yaygınlaşan bu kültürel ekosistemin Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Nutuk adlı eserinin söylemindeki değişimi, tezde tespit edilmiştir. Nutuk'un söyleminde failin ikincil konumu karşısında, inşa bağlamının eğitim yoluyla yaygınlaştırılması amaçlanan kültürel anlamlandırma evreni odakta yer almaktadır. Bu yönüyle Nutuk'ta; dil ve kültür birlikteliğinde eğitim aracılığı ile inşa edilen yapı, bireysel ve toplumsal pratiklere dayalı aktarılabilir sistem özelliği taşıması yönüyle dilbilimsel çalışmaları da etkileyen Fransız sosyolog Pierre Bourdieu'nun habitus kavram alanı ile örtüşmektedir. Failden ziyade anlamlandırma sisteminin ürünü bilginin inşa edici bağlamına karşılık gelen habitus eğilimler (disposition) temel ilkesinin gereği olarak Nutuk'un söyleminde bilişsel ve güdüleyici dil birimleri ile davranış düzenleme işlevi öne çıkmaktadır. Bu bağlamda eğitimin kültürel kuramlar bağlamındaki konumlandırmasına dair iki tarihi yaklaşımın yansıması aynı kronolojik dizilim ile nutukların söyleminde somutlanmıştır ki bu nitelik; başta dilbilimin alt

dalı olan toplumdilbilim olmak üzere eğitim bilimleri ve sosyal bilimler bağlamında işlevsel veri değerine sahiptir.

7. Çalışma evrenini oluşturan üç nutukta da sözlü dil verisinin yazıya dönüştürülmesi ile yaygınlık ve kalıcılık kazandırılmış olmaları yanında, bilginin belge ile, yazı ile, kalıcı olacağı söylemlerine yer verilmiştir. Böylelikle dil ve kültür bağlamını da kapsayan işlevsel eğitim etkinlikleri içerisinde, yazmanın ve koşutunda okuma edincinin anlamlandırmadaki işlevselliği ile kalıcılığı vurgulanmıştır. Dört temel dil becerisinin de aynı işlevsel kurgu içerisinde incelenen nutuklardaki tespiti, yazma ve okuma önceliğinde eğitim seviyesi yüksek bir hedef kitlenin (Öncelikli hedef kitle Türk milletidir.) varlığını 8. yüzyılda da 20. yüzyılda da kanıtlamaktadır.

8. Prof. Dr. Talat Tekin, Prof. Dr. Doğan Aksan, Prof. Dr. Necati Demir, Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun, Prof. Dr. Osman Fikri Sertkaya ve Prof. Dr. Cengiz Alyılmaz başta olmak üzere, Orhon Abideleri üzerine çalışma yapmış bilim insanlarının mutabık oldukları üzere nutuk türündeki bu eserler sadece savaş ve strateji aktarımı yapılan millî metinler değil, bir anlamda Türk milletinin millî dil, kültür ve eğitim bildirgesi özelliğine sahip hitabet metinleridir. Bu yönüyle söylemin eğitimsel işlevini etkinleştirmek adına Türkçenin gücünü de yansıtan ikilemelerin, koşutlukların, deyimlerin, atasözlerinin ve edebi sanatların kullanımına Kök Tigin ve Bilge Kağan Abideleri'nin yanında Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Nutuk'unda da yer verilmiştir. Böylelikle, incelenen Türk nutuklarına dair bu tespit, ortak üslup özelliğinden ziyade Türkçe odaklı tarihî ve ortak eğitimsel işlev birimleri bağlamında değerlendirilebilecek bir özelliktir. Bu özellik, her üç nutukta da bireyselin toplumsalla, toplumsal olanın millîlikle ve milletin de devletle bütünlüğünü sağlama işlevine sahiptir. Türkçenin kültür kodları, çalışma evreninde açıklıkla bağımsızlık göstergesi addedilirken Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Nutuk'unda devlet dilinin ayrıştırılmaması, milletin dilinden farklı olmaması ve kaynağını buradan alan özelliğini muhafaza önceliği açıklıkla ifade edilmiştir. Bu işlevimin tezahüründe milletin egemen olduğu devlet yapısında egemenliğin de can damarı işlevinde genelde eğitim, özelde ise Türkçe eğitimi yer almıştır.

9. Dinleme-izleme kavramının genelde eğitim ve dil eğitimi, özelde ise Türkçe eğitimi odaklı işlevi incelenen nutukların söyleminde somutlanmıştır. Nutukların içerikleri ve içeriklerin aktarım ifadelerinde, dinleme yetkinliğinin işlevsel kullanımı söylem yapısı içerisinde bütünlükle somutlanmıştır. Bu yönüyle de üç nutuk Türkçe eğitimi bağlamında ortak özelliğe sahiptir.

10. Köl Tigin, Bilge Kağan ve Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün nutuklarında insanın fizikî, bedensel ihtiyaçlarından ziyade toplumun ve hatta milletin, devlet kurumunun nitelikleri öncelikle ifade edilmiştir. Bu bağlamda mümkün olduğunca çok sayıda insana ulaşmayı ve onlar tarafından anlaşılır olmayı amaçlayan bu dil birliklerinde somut sözcüklerin yanında soyut anlamlı sözcüklerin kullanımına ilaveten somut anlamlı sözcüklere nutuklarda yüklenen bağlam kaynaklı soyut anlamların varlığı önem arz etmektedir. Bu tespit; Köktürk Devleti'nin de Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin de sancılı kuruluş aşamalarında olmalarına karşın gelişmiş bir eğitim ve anlamlandırma seviyesine sahip Türk milletinden oluşan vatandaşlarının varlığını somutlamaktadır. Dolayısıyla yüksek seviyede algı gücüne sahip olan Türk milletinden Bilge Kağan, Köl Tigin ve Gazi Mustafa Kemal Atatürk tarafından güçlü ve yüksek bir atılım benlenmesi, hedef kitlenin dilsel ve bilişsel yetkinlik seviyesine göre son derece makul bir kazanım belirlemesi olarak değerlendirilebilir. Nitekim okuma ve yazma becerilerinin ötesine fenomenolojik anlam evrenine sahip olan okuryazarlık; genel itibariyle özgün kültür dünyasının anlamlandırma sisteminin tezahürü olarak tanımlanabilir. Daha yalın bir ifade ile; dil birlikteliğini anlamlandırıp onu yeniden üretime sokabilme yetisine karşılık gelen okuryazarlık, bu felsefî anlamlandırma bağlamıyla da hedef kitlenin yetkinlik ve bilinçlilik odaklı bir konumu desteklemektedir.

11. İncelenen nutukların eğitim işlevli söylem birimlerinde, iletinin ortaya çıkarılma amacına dayalı etkinliği, ortak anlam evreninin inşası işlevindeki kültür kodlarının kullanımı ile güçlendirilmiştir. Her üç metinde de dinleme-okuma ve idrak aşamalarının birleşeni olarak değerlendirilecek ortak bilme/anlama sistemleri işletilmiştir. Bu bilişsel hedefin duygusal uyarıcıları olarak ünlemlerin sıklıkla kullanımı; hedeflenen kazanımda salt bilişsel bir sürecin amaçlanmayıp duygusal ve bilişsel kazanım birlikteliğinin amaçlandığı ya da bilişsel kazanımın duygusal uyarıcılarla pekiştirilmesi bağlamında değerlendirilebilir.

12. Tezin çalışma evrenini oluşturan Türk nutuklarının söyleminde kullanılan eğitimsel kültür kodları da değişen zaman ve mekana karşın ortak özellik arz etmektedir. Gösterebilimsel bağlamda ifade edilecek olursa; hedef kitlenin anlamlandırmada gösterenle yetinmeyerek gösterilene ulaşmak için bireysel inisiyatif almaktan, yeni bilgilere ulaşmaktan ve kendisine sunulan bilgileri sorgulamaktan çekinmeyen karakteristik özelliği, nutukların eğitimsel kültür ekosistemini oluşturmaktadır. Dolayısıyla Köktürk ve Türkiye Cumhuriyeti devletlerinin kurucu metinleri olan nutuklardan hareketle, kurumsal anlamda bir eğitim sistemi geleneği olduğu aşikardır. Ancak burada gelenekselleşmiş yaygın bilginin (doksa) tahakkümü (Platon'da nesnelere idealar olan episteme ya da bilgiye nazaran daha düşük bir biliş düzeyine

karşılık gelen doksa kavram alanı Roland Barthes ise yüksek bilinç düzeyinin önündeki bir engel, burjuva konsensüsü, komuoyu odaklı olarak anlamlandırılmıştır.) bir değil, özgürlükçü sorgulamalarla gelişiminin önü açılan modern epistemenin (Epistemolojinin kurucusu olan Sokrates'in ana hatlarıyla doğru, bilimsel, sistematik bilgiyi karşılayan episteme terimine Fransız düşünür Michel Foucault bir ekmeleme yaparak bireysel ve özgür özneye dair özgün bilgi sisteminin ürünü karşıladığı modern episteme terimini oluşturmuştur.) yaygınlaştırılması ilkesi kaimdir (Aydemir, 2008).

13. Köl Tigin'in, Bilge Kağan'ın ve Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün nutuklarının söylem ortaklıklarından biri de ana dili ve ana dil kavramlarının işlevidir. Bir önceki maddede belirtilen ortak millî ve kurumsal kültür kodu üzerine inşa edilen eğitimin, belirtilen millî kimliğine dayalı olarak nutuklarda eğitim dili de işlenmiştir. Dil ile, dilde güvenilir, geçerli bir eğitim ve kültür bağlamı inşa edebilmek için içeriğin geçerliliğini koşullayan belirleyicilerden birisi ana dili ve ana dil terimlerinin her ikisini de karşılayan Türkçedir. Bu ortaklığın yanında Köl Tigin ve Bilge Kağan Abideleri'nde, ana dili dışındaki dillerin içeriklerinin bir aldatmaca ve hatta gizil esaret formu olarak konumlandığı incelenen eserlerin söyleminde açıklıkla ifade edilmiştir. Ancak Türkçenin bu dönemi itibariyle ana dilinin (aileden, içerisinde yaşanan toplumdaki öğrenilen ilk dil) aynı zamanda ana dil (kendisinden lehçeler de üretmiş olan kurumsal dil) özelliğine sahip olduğunu belirtmeliyiz. Zira Köktürk Devleti döneminde (Eski Türkçe) henüz bir lehçe ayrımı söz konusu değildir. Bu konuda Türk dili tarihi üzerine yazılmış olan ilk eserin yazarı Prof. Dr. Ahmet Caferoğlu; *“Eski Türkçe adını verdiğimiz dördüncü devre hakkında bolca ve kesin malûmata malik olduğumuzdan, bu devreye doğrudan doğruya Göktürk-Uygur Türkçesi devresi diyebiliriz. Zaman itibariyle bu devre VI.-IX. yüzyılları içerisine alır. Uygur Türkçesine nisbetle Göktürkçe daha eski ise de, elimize geçen en eski Uygur dil yadigârlarının tarihleri, kesin olarak tesbit edilemediğinden, birbirini tamamlayan bu iki edebî şiveyi birleştirmekle, daha sağlam bir yol tutmuş oluruz zannındayım”* (Caferoğlu, 2000: 52) ifadesi ile görüşünü belirtirken bu alanda daha sonra yazılmış eserlerde de aynı görüş gerekçeli olarak muhafaza edilmiştir (Ercilasun, 2007; Akar, 2013).

14. İncelenen kurucu metinlerin söyleminde ayrıntılı olarak tespit edilip incelendiği üzere; bilinç temelinde inşa olunan özgür öznenin anlamlandırma bağlamını sağlayan Türkçenin kullanılmaması, salt eğitimsel ya da kalkınmacı kurguda bir eksikliğe yol açmayacak, beraberinde özgürlüğün ve özgürlüğü üzerine varlık alanını oluşturan bireysel, toplumsal, millî ve kurumsal öznenin ölümünü koşullayacaktır. Üstelik Türkçenin kullanımında toplum hayatındaki edimlerin devlet dili ile bütünlük ve uyum içerisinde olması gerektiği

önerisi, uyarısı, öğretisi de her üç nutuk söyleminde somutlanmıştır. Köl Tigin ve Bilge Kağan'dan Gazi Mustafa Kemal Atatürk'e, bu denli keskin bir hükmün aynı dayanaklar ve gerekçeler üzerinden, 1200 yılı aşkın zaman ve 8400 kilometreyi aşkın mekan farklılığı ile ortaklığını korumuş olması bir anlamda, Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim yönetimini gerçekleştiren kurum olarak Millî Eğitim Bakanlığı'nın millî adlandırmasının dayaklarını karşılamaktadır.

15. Türkçenin kullanımındaki hayatîliğin vurgulandığı ortaklık dilbilgisel anlamdaki bir ortaklığın ötesindedir. Türkçe, bu yönüyle, bir kültürel kimliğin adlandırması olduğunu nutuklarda barındırdığı ortak değerler sistemi ile de tanımlamaktadır. Milleti birlik içerisinde, devleti de ayakta tutacak nitelikte görülen değerler incelenen her üç nutukta da yer almaktadır. Bilgelik ve alplık (mertlik, kahramanlık) değerlerine sahip olan yönetici temsilinde eğitimle yaygınlaştırılması amaçlanan ülkü insanın olumlular olarak belirtilen iki değer de üstünde öncelikle sahip olması gereken vasfın doğruluk ve adaletlilik olduğu nutukların söyleminde tespit edilmiştir ki bilgenin adaletli oluşunun göz önünde bulundurduğumuzda bilgi kavram alanının Türk düşünce sistemindeki özgünlüğü de vurgulanmış olacaktır. Böylelikle bilgiye sahip olan bilgili adlandırmasının kapsamı ve derinliği ile sahip olduğu bilgiyi özümseyerek özgünlükle üretebilen ve bunu yaşamıyla uyum içerisinde bütünleştirebilen bilge kişinin sahip olduğu ayırt edici bir diğer özelliği olan adaletlilik belirlenmiştir. Bu vasfın devlet yöneticisinin karakteristik niteliği olması yanında dil ve kültür bütünlüğünde eğitim ile yaygınlaştırılması ülküsü de her iki dönem nutuklarının söyleminde yer almaktadır. Belirtilen saptama, Türk milletinin yaşatılması amaçlanan hasleti olduğu kadar devletlerinin de inşa ve muhafaza ederek geliştirmesi amaçlanan kurumsal değerleri ve ülküleri niteliğindedir.

16. Tezin çalışma evrenini oluşturan her üç nutukta, eğitim kavramı millî temeller üzerine inşa edilerek bağımsızlık güvencesi olarak sunulmuştur. Bu tespitin henüz 8. yüzyıldan itibaren devlet yönetimi bildirgesi özelliğindeki nutuk söyleminde yaşatılması, Türklerin köklü olduğu kadar gelişmiş bir eğitim ve devlet felsefesine, kadim tarihinden bu yana sahip olduğunu da göstermektedir. Bu niteliğin bin yılı aşkın süreçte eğitim ve devlet felsefesindeki yerini koruması ise (Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Nutuk adlı eserinin söyleminde), değişen zaman ve devlet adlarına rağmen kurucu unsur olan Türk milletinin yüksek medeniyet tasavvurunun devamlılığı bağlamında değerlendirilebilecek bir veri özelliği taşımaktadır.

17. Türkçenin ve onunla yaşatılan değerlerin bağlamı Köktürk Devleti nutuklarının söyleminde töre iken bu nutukların Türkiye Cumhuriyeti dönemi söyleminde ahlak ve yasa adlandırmaları ile karşılanmıştır. Bir anlamda Türkçenin hem varlık gerekçesi hem de koruma

kalkanı özelliği ile sunulan bağlamda -metin içerisindeki söylemden, örneklerden hareketle gösteren niteliğindeki kelimelerin değişimi gösterilen hükmündeki anlam evreninin değişmezliği ile çelişmemektedir. Belirlenen kullanım farklılığı, aynı anlam evrenini karşılayan kurumsal kavram alanının dildeki farklı gösterenlerle ifade edilmesi bağlamında bir dil gelişiminden ibarettir.

18. İncelenen her üç nutukta da bilgisiz bir toplum yapısının sonucunu felaket olarak tanımlanmıştır. Ancak bu felaket bireyin ya da toplumun değil Türk milletinin ve onun kurumsal görünümü olan devletin (hem Köktürk hem de Türkiye Cumhuriyeti devletleri için) felaketi olarak işletilmiştir. Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Söylev'inden farklı olarak Köl Tigin ve Bilge Kağan Abideleri'nde devletin en üst kademedeki yöneticisinin (kağanların) semavî kaynaktan güç alıp yaratılmış oldukları ifade edilmiş olsa da bu cevherin yaşam müddetince geliştirildiği ifade edilirken bir anlamda yaşam boyu eğitim üzerinden gelişim (avantajlı addedilen bireyler için dahi) idealize edilerek rol model vasfı olarak betimlenmiştir. Nitekim kazanımlara dayalı elde edilen toplumsal ve kurumsal payeler; incelenen Orhon Nutukları'nda da Atatürk'ün Nutuk'unda da kalıtsal devamlılık arz etmemektedir. Nutuklardaki seçkin ya da emeksiz kazanımcı anlayışın reddiyesi bağlamında değerlendirilecek bu anlayış, bir anlamda, belirli bir aileye, soya mensup olmaktan ziyade yaradılıştan gelen edincin eğitim ve öğrenim formu ile edime dönüştürülmesine dayalı oluşunu yansıtmaktadır ki 20. yüzyıl başında ifade edilmiş Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Nutuk'unda yaradılıştan gelen bir ayrıcalık kabul edilmemektedir. Böylelikle eğitim eşitliği ve yaşam boyu öğrenme ilkesi liyakat temelinde millî kalkınmanın atmosferini oluşturmaktadır.

19. Türk devletlerinin kurucu metinleri niteliğindeki incelenen nutuklarda, herhangi bir süreçle sınırlandırılmaksızın önemi vurgulanan eğitim ile amaçlanan kazanım her yönüyle bireysel değil millîdir ve millet bütünlüğü devletten soyutlanmamıştır. Bu doğrultuda devlet yapısına ve onun varlık gerekçesi olan millete yönelik kazanımlara ulaşabilmek adına olumlulanan eğitim yöntemi her üç nutukta da keşif temellidir. Muhatabın sorgu ve keşfi ile ulaşılmayan bilginin bir aldatmaca formu olarak isyana ve yok oluşa sürükleyebileceği hem teorik hem de tarihî örnekler üzerinde somutlamak suretiyle çalışma evreninin söyleminde yer almıştır. Belirtilen temel ilkenin gelişerek bir anlamda yapılandırmacı yaklaşımla örtüşen kurgusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Nutuk'unda tespit edilmiştir. Teorinin beceriye dönüşen kazanım süreci içerisinde amaçlanan bilişsel gelişimde temel unsur -yapılandırmacı yaklaşım bağlamında- dil gelişimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Atatürk'ün Nutuk'taki söyleminde, dil becerilerinin temelinde sunulan anlama ve ifade edebilme (anlatma ya da

anlamlandırarak geliştirme) becerilerinin işletimi ile somutlandığı üzere dil gelişimi, bilişsel gelişim göstergesi işlevindedir. Bu yönüyle de öncelikli kazanım hedefi özelliğine sahiptir. Zira Nutuk'un söyleminde dil salt dinleme, konuşma, yazma, okuma aracı olarak değil, daha ziyade -öncelikle- eleştirel düşünme, sorgulama, muhakeme etme, karşılaştırma, ilişkilendirme, analiz ve sentez aracı olarak konumlanmıştır ki, bu öncelikli işlevler günümüz dil öğretim yöntemlerinden yapılandırmacı yaklaşımın da dilsel konumlandırması ile örtüşmektedir.

20. Yönetilmesi amaçlanan kurumsal gelişim sürecini karşılayan millî eğitim usulleri ile geliştirilecek olan özgürlük, eğitim sürecinde de korunacak öneme haiz olarak çalışma evreninin söyleminde işletilmiştir. Bilgili ve bilge oluş yolunda özgür ve millî ilkeler üzerine özgün bireysel gelişim sürecinde sorgulama pekiştiricilerinin ve taltiflerinin bilhassa Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Nutuk'unda hâkim olduğu tespit edilmiştir. İncelenen metnin kimi bölümlerinde çoğunluğun kararını bastırmamakla, yok saymamakla beraber Cumhurbaşkanı olarak alınan bazı kararlarla muhalefet ettiğini gerekçelerini sunarak beyan etmesi, özgürlükçü ve akılcı bilgi paylaşım bağlamını ve olumlulanan ortak akıl prensibini somutlamaktadır. Bunun yanında, Gazi'nin Nutuk'ta sıklıkla kullandığı kişisel görüş bildirimini ile muhataplarının da bu yönde özgürce fikir beyan etmelerine yönelik saygın tavrı, bireysel düşünce özgürlüğü yanında şahsiyetçiliğin olumlulandığı eğitim ortamının örneklendirilmesi yönünde değerlendirilebilir.

21. Köl Tigin ve Bilge Kağan Abideleri'nde olduğu gibi Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Nutuk'unda da özgürlüğünün bilincinde olan şahsiyet sahibi ülkü özne hayatı bilişsel ve duygusal bütünlükte anlamlandırmaktadır. Bu yönüyle devlet ve ordu kavramları, millet bütünlüğünün birleşeni iken kavram alanları da salt duygusal söylemler ya da sorgulanmaz dogmalar ile konumlanmamıştır. Nutukların karakteristik eğitim bağlamı ile uyum arz eden bu özellik bünyesinde bilhassa bilişsel alımlama sürecinin karar verme kavram alanını idrak etmede belirleyici olduğu çalışma evreninin söyleminde somutlanmıştır.

22. Nutuklarda millî kimliğin ve onun kurumsal görünümü olan devletin kültür ve eğitim bağlamı anlam ve işlev evrenini Türkçenin dilbilgisel özelliklerinin ötesinde ve daha derininde konumlanmıştır. Dilbilgisine dayalı kazanımlar;

22.1. Fiillerde zaman/anlam kaymasıyla ilgili bilgi ve kuralları uygulama,

22.2. Ek fiille ilgili bilgi ve kuralları uygulama,

22.3. Fiillerin birleşik zamanlı çekimleriyle ilgili bilgi ve kuralları uygulama,

22.4. Kelimenin yapı özellikleriyle ilgili bilgi ve kuralları uygulama,

22.5. Kelime türleriyle ilgili bilgi ve kuralları uygulama,

22.6. Cümlelerin anlam özellikleriyle ilgili bilgi ve kuralları kavrama/uygulama,

22.7. Türkçenin ses özellikleriyle ilgili bilgi ve kuralları uygulama,

22.8. Kelimelerin ve kelime gruplarının anlam özellikleriyle ilgili bilgi ve kuralları uygulama,

22.9. Kelimeleri anlam bakımından ilişkilendirme,

22.10. Kelime türleriyle ilgili bilgi ve kuralları kavrama/uygulama,

22.11. Fiilimsilerle ilgili bilgi ve kuralları uygulama,

22.12. Cümleyle ilgili bilgi ve kuralları uygulama,

22.13. Anlatım bozukluklarını tespit etme ve giderme (Çoban, 2013: 35 aracılığıyla Kekinkılıç ve Keskinlik, 2007: 223) maddeleri bağlamında betimlenebilmektedir. Bu nedenle, Türk milletinin ve devletin özgürlüğünün kalıcılığı; eğitimin bir bilgi alanında karşılık gelen dilbilgisi sınırlarının ötesinde, tarihî ve felsefî arka planı üzerine anlamlandırmaya olanak sağlayan evrensel bir bilim dalı olan dilbilim bağlamındaki Türkçe eğitimi odağında işletilebilmelidir.

23. Türkolog Hüseyin Nihal Atsız, Türk tarihinin tek devlet bütünlüğünde ele alınması gerektiğini, on altı devlet bildirimini algıda, hafızada kopukluğa sebebiyet vereceğini ve bu farklılaştırmanın tarihî gerçeklikle de örtüşmediğini belirtmiştir (Atsız, 2002). Prof. Dr. Ahmet Taşağıl'ın tarihçi kimliği ve Köktürkler üzerine hakimiyetine dayalı olarak ifade ve iddia ettiği üzere; “*Sosyo-kültürel ve devlet teşkilatı bakımından Gök Türk Devleti bütün Türk tarihi içerisinde model devlet olarak kabul edilmelidir. Uygur, Karahanlı, Gazneli, Selçuklu ve Osmanlı devletleri de bu model üzerinde yükselmişlerdir*” (Kanlıdere-Kemaloğlu, 2020: 61) ve “*Gök Türklerin Türk tarihine en büyük katkısı siyasi tarih açısından olmuştur. Onların siyasi tabakası zayıflayıp tarih sahnesinden çekildikten sonra bünyelerinden çıkan Uygur, Karahanlı, Gazneli, Selçuklu, Osmanlı, Türkiye Cumhuriyeti başta olmak üzere diğer Türk kökenli devlet ve beylikleri de Gök Türklerin devamı olmuştur*” (Kanlıdere-Kemaloğlu, 2020: 63) tespitlerini tezimiz dil, kültür ve eğitim bağlamında çalışma evrenine (Köl Tigin Abidesi, Bilge Kağan Abidesi ve Nutuk) dayalı olarak somutlamaktadır. Nihayetinde tarihî süreçte farklı adlar ve yönetim şekilleri ile tezahür eden devlet yapılarının ardında aynı irfan ve medeniyet kaynağı olarak Türk milleti yer almaktadır. Binlerce yıllık süreçte medeniyet tasavvurundaki gelişimlerin tabii olması yanında Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş bildirgesinde de devletin

aslî unsurunun dil, kültür ve eğitim odaklı muhafaza ve güçlendirme bağlamı Köktürk Devleti ile büyük oranda benzerlikler değil ortaklıklar, aynîlikler barındırmaktadır. Burada eğitim ile korunup yaygınlaştırılan ve geliştirilen Türkçe ve Türk kültürünün kurumsal yapıya karşılık gelen devletlerde farklılık göstermesi Köktürk ve Türkiye Cumhuriyeti Devletlerinde söz konusu değildir. Bin yılı aşan ortak dil, eğitim, kültür kodlarının farklı yönetim sistemlerine dayanan farklı coğrafyalardaki devletlerin aslî kurucu temellerini oluşturduğu, tezin çalışma evreninin söyleminde tanıklanarak belirlenmiştir.

24. Tezin çalışma evrenine karşılık gelen Köl Tigin, Bilge Kağan Abideleri ile Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Nutuk'unda söylem oluşturucuların şahıslarında somutlandığı üzere ortak öncelikli hedef kitle olarak tanımlanabilecek Türk milletinin sahip olması amaçlanan bir özelliği de, eğitim çıktısı olarak değerlendirilebilecek olan yüksek millî farkındalık/bilinç seviyesidir. Her üç nutukta da, bu yöndeki bilince sahip olmanın dayanakları ve bağlamı için mücadele etmenin ve sonrasında elde edilen kazanımları muhafaza edebilmenin yolu sürekli gelişim ve eğitimin devamlılığı sonucu yüksek bilincin sürdürülebilmesidir. Bu özellik, kazanım basamağı her ne olursa olsun, eğitim sürecine yönelik reddiyenin ya da rehabetin bedelinin bireysel değil millî bağlamda özgürlüğün kaybı yönünde değerlendirilebilir. Belirtilen tespit ve değerlendirme her üç nutuk örneği için de geçerlidir.

5.3. Öneriler

Nutuklar, bir edebi tür ya da dilbilgisel veri olmasının öncesinde devlet geleneğinin ve onun aslî unsurlarının tezahürü olarak değerlendirilebilecek dil, kültür ve bilhassa oluşum amacı itibariyle eğitim bağlamı bir veri tabanı özelliğine sahiptirler. Bu veri tabanı, kadim dillerden Türkçe için tarihî kökler üzerinde kurumsal kimliğe sahip güçlü bildirge özelliğine sahiptir. Bu yönüyle dilbilimsel bağlamda, Köl Tigin, Bilge Kağan ve Gazi Mustafa Kemal Atatürk'e ait nutuklar, köklü devlet geleneği ve yüksek dil bilinci açısından ortaklıkları ve gelişim birlikteliklerini barındırmaktadır. Günümüz Türkçe eğitimi çalışmalarında da bu ortaklıklar dil, kültür ve eğitim politikalarının belirlenmesinde ve uygulanmasında önemli bir kaynak olarak değerlendirilmelidir.

Dil ve kültür birlikteliğinin odak noktada yer aldığı kurucu metinler nutuklardan dil-kültür-eğitim politikası bağlamında yararlanılabilecek olduğu, bulgular ve sonuç bölümlerinde eğitim felsefesi ve çağdaş eğitim yöntemleri bağlamında da kanıtlanmıştır. Tezde dil, kültür ve eğitim bağlamında tespit edilen dilbilimsel veriler, günümüzde ve gelecekte Türkçe eğitimi uygulamalarına rehberlik edecek tecrübî ve felsefî köklere sahiptir. Bu kökler Türkçenin ve

eğitim sistemi ile yaşatılan anlamlandırma evreni özelliğindeki Türk kùltürünün güçlü yarınlarına kaynak oluşturabilecek cevher niteliğindedir. Özellikle son yıllarda Türk eğitim sistemi içerisinde, uluslararası sınavlarda başarılı olan ùlkelerin (Finlandiya, Kore, Çin vb.) örnek alınması hazır bulunuşluğu hayatî tehlikeleri barındırmaktadır. Nitekim bilgilenme bağlamının, öğrencide var olan temel kùltür evreni nitelikleri ile örtüşmeyen ve hatta çelişen yönleri kimlik ve kazanım tahribatına yol açabilmektedir. Bu yönüyle model alınan ilkelerin eleştirel bir yaklaşım sonrasında kadim Türk kùltür evreni ve onun güncel görünümu doğrultusunda güncellenmesi önem arz etmektedir.

Tezin inceleme bölümünde ayrıntılı olarak Köktürk Devleti döneminden iki nutuk metni olarak Köl Tigin ve Bilge Kağan Abideleri ile Türkiye Cumhuriyeti döneminden Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Nutuk metni ayrı ayrı dil, kùltür ve eğitim bağlamında söylem çözümlemesine tâbi tutulmuştur. Sözcelerle tanıklanan söylem özümlemesi sonrasında sonuç bölümünde ortaklıklar ve gelişimsel farklılaşmalar işlevleri itibariyle değerlendirilmiştir. Farklı yüzyıllarda, farklı coğrafyalarda, farklı yönetim ve inanç dairesi altında oluşturulmuş olan kurucu metinlere hâkim olan bütünlük, Türkçenin köklü ve güçlü millî inşa bağlamı ile açıklanabilmektedir. Bu bağlamda söz konusu metinler, öğrencilerin “millî, manevi, ahlâkî, tarihî, kùltürel, sosyal değerlere önem vermelerinin sağlanması, millî duygu ve düşüncelerinin güçlendirilmesi” amacını taşıyan Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın (2019) hedeflerine ulaşmasında araç olarak kullanılabilir. Gerek aslına sadık sadeleştirmeler yoluyla, gerekse bu tarihî metinlerin oluşum süreçleri ile Türk tarihindeki önemini aktaran farklı metin türleri aracılığıyla ilgili anlam kodalarına Türkçe ders kitaplarında yer verilmesi önerilmektedir.

Türkçenin nutuklardaki birey, toplum, millet ve devlet bağlamındaki işlevi gereği, Türkçenin eğitimi de salt dilbilgisel ya da biçimsel özelliklerle sınırlı kalmadan nutuklarda anlamsal ve işlevsel derinliği ile eğitim odaklı olarak işletilmiştir. Cumhuriyet'in kurucu felsefesinin, onun Köktürk Devleti'ne uzanan kökleri ile bütünlüklü olarak dilbilimsel bağlamda anlam ve işlev odaklı olarak ele alınması bütünlüklü devlet felsefesinin ve onu oluşturan kùltür ve eğitim sisteminin de idrakini mümkün kılabilecektir. Bu doğrultuda günümüz dil, kùltür ve eğitim politikasının felsefî ve tarihî arka plana sahip köklerinin, ađdař dilbilim kuramları yöntemleriyle Türkçe eğitimi bağlamında incelenmesi ve değerlendirilmesine dayalı tezimiz ile ilgili veri tabanının tarihten tecrübe ile damıtılmış niteliklerinin yetkinliği ve hayatî işlevi tespit edilebilmiştir.

İncelenen nutuklarda ifade edilen kurumsal bağımsızlık bildirgelerinin temelleri, bir anlamda, Türk adını alarak kurulmuş iki devletin bu adı alabilme yetkinliği bağlamında

değerlendirilebilir. Bu yönüyle, Köl Tigin ve Bilge Kağan Abidesi ile Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Nutuk'u, yüksek bilince sahip devlet yapısının kurucu iradesinin yüksek Türkçe bilincine ve onun kültür ile eğitim bütünlüğündeki anlam ve işlev derinliklerine vâkıf bilgeliğin söylemidir. Söz konusu nutuklarda yer alan bilincin ortaya konulduğu bu araştırmanın sonucunda, günümüz bağımsız Türk devletlerine ve tarihî özellik arz eden Türk kültür ve düşünce dünyasının diğer nutukları üzerine de araştırmaların yapılarak Türkçenin eğitimi başta olmak üzere dil, kültür ve eğitim politikalarına yönelik verilerin güçlendirilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akar, A. (2013). *Türk dili tarihi*. İstanbul: Ötüken Neşriyat
- Akar, A. (2021). Bir Türk kanonu olarak Tonyukuk metni. Aydemir, Ö. K., vd. (Ed.) *Prof. Dr. H. Ömer Karpuz'a armağan Türkçeye saygı içinde* (s.15-24). Konya: Palet Yayınları.
- Akkoyun Koç, T. (2020). *Dede Korkut Hikâyelerinde söylem çözümlemesi ve kültürel kimliğin öğretimi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Aksan, D. (2004). *Dilbilim ve Türkçe yazıları*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Aksan, D. (2006). *Anlambilim, anlambilim konuları ve Türkçenin anlambilimi*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Aksan, D. (2007). *En eski Türkçenin izlerinde*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Aksan, D. (2015). *En eski Türkçenin izlerinde*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Akyol, H. (2015). *Türkçe ilkokuma yazma öğretimi*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Akyüz, Y. (1997). *Türk eğitim tarihi başlangıçtan 1985'e*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Albayrak, F. (2017). Köktürk ve Uygur dönemi eserlerindeki değerler ve bu değerlere ilişkin öğretmen adaylarının görüşleri. (Yayımlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Altan, A. (2015). Orhun Abidelerindeki liderlik ve yönetim anlayışının değerlendirilmesi. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (49), 305-317.
- Altınörs, A. (2003). *Dil felsefesine giriş*. İstanbul: İnkılâp Yayınları.
- Altınörs, A. (2015). *Dil felsefesi tartışmaları Platon'dan Chomsky'e*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Alyılmaz, C. (1994). *Orhun Yazıtlarının söz dizimi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Alyılmaz, C. (2004). İpek yolu ve Orhun Yazıtları. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 24, 181-192.
- Alyılmaz, C. (2005a). *Orhun Yazıtlarının bugünkü durumu*. Ankara: Kurmay Kitap Yayın Dağıtım.

- Alyılmaz, C. (2005b). Atatürk ve Türk dili. *Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13, s. 80-83.
- Armaoğlu, F. (2018). *20. yüzyıl siyasî tarihi (1914-1995)*. İstanbul: Kronik Kitap Yayınları.
- Arsal, S. M. (2014). *Türk tarihi ve hukuk*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Arslan, H. (der. ve çev.) (2002). *İnsan bilimlerine Prologomena, dil, gelenek, yorum*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Arslan, S. (2019). *Hüseyin Nihal Atsız'ın bozkurtların ölümü ve bozkurtlar diriliyor adlı romanlarının eleştirel söylem biçembilim ışığında incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Aşkun, Ü. C. (1977). Söylev'deki kişiliğiyle Atatürk. *Türk Dili, Okunuşunun Ellinci Yılında Söylev Özel Sayısı*, 36(314).
- Atatürk, M. K. (1927). *Nutuk*. Ankara: Türk Tayyare Cemiyeti.
- Atatürk, M. K. (1934). *Nutuk*. İstanbul: Devlet Matbaası.
- Atatürk, M. K. (2001). *Nutuk* (19. Baskı). İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Atatürk, M. K. (2003). *Nutuk* (H. Z. Korkmaz). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Atatürk, M. K. (2016). *Nutuk* (1927 Tıpkıbasım). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Atatürk, M. K. (2018). *Gençler için fotoğraflarla nutuk* (Haz. S. Özel, E. Ş. Erdinç). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Atatürk, M. K. (2021). *Nutuk Gazi Mustafa Kemal tarafından 1927* (11. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ateş, M. (2021). *2023'e doğru; Türk eğitiminin dünü bugünü ve yarını*, II. Maarif Kongresi; Ankara: Türk Eğitim Sen Genel Merkezi Yayınları.
- Atsız, H. N. (2002). *Türk edebiyatı tarihi*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Ayan, A. (2015) Orhun Abidelerindeki liderlik ve yönetim anlayışının değerlendirilmesi. *Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Akademik Bakış Dergisi*, 49, 305-317.
- Aydın, E. (2012). *Orhon Yazıtları (Köl-Tigin, Bilge Kağan, Tonyukuk, Ongi, Küli Çor)*. Konya: Kömen Yayınları.
- Aydemir, Ö. K. (2008), Türkiye'deki akademik üretimin doksa ile modern episteme ikilemindeki işlevselliği üzerine irdelemeler, *Akademik Dizayn Dergisi*, 2, 21-24.

- Aydemir, Ö. K. (2010). *Gencine-i Adalet'in dilbilgisi özellikleri ve iktidar felsefesi bakımından söylem çözümlemesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Aydemir, Ö. K. (2011). Bir siyasetnamede dil ile iktidar ilişkisi: Gencine-i Adalet'te özne üzerine iktidar felsefesi bakımından söylem çözümlemesi. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, 3(2), 147-161.
- Aydemir, Ö. K. ve Er Aydemir, N. (2010, Ağustos). Özne-iktidar bağlamında televizyon reklamlarının artzamanlı eleştirel söylem çözümlemesi. *24. Ulusal Dilbilim Kurultayı içinde (s. 81-90)*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Aydemir, Ö. K. (2020). *Öz dilbilim, kültür ve düşünce sistemi paradigması*. Denizli: Boy Yayınları.
- Aytaş, G. (2017). Şemseddin Sami'nin Orhun Abideleri'nde sözlük oluşturma tekniği. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 39, 60-177.
- Bakır, M. M. (2021). *Kaya üzerindeki Köktürk harfli yazıtlar: içerik özellikleri ve tematik analiz*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bişkek.
- Baş, B. ve İnan Yıldız, F. (2017). *1923-1937 döneminde Türkçenin eğitimi ve öğretimi ile ilgili çalışmalar*. Güzel, A. (Ed.). *Başlangıçtan günümüze Türkçenin eğitim öğretim tarihi araştırmaları içinde*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Batur, Z. ve Erişen, E. N. (2014). Üç başyapıt bir kavram: Bitig(k). *Adıyaman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 7(16), s. 43-60.
- Bıçak, A. (2009). *Türk düşüncesi I: Kökler*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Bıçak, A. (2010). *Türk düşüncesi II: Kaygılar*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Biçer, B. (2019). Milli kültürden milli eğitime Ziya Gökalp'ın eğitim felsefesi. Arıcı Ali Fuat-Başaran Mustafa (Ed.), *İdeal Türk eğitimde ideal insan ve millîlik arayışları içinde (s. 263-278)*. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Biçer, N. (2017). *Türkçe öğretimi tarihi*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Bozkurt, F. (2002). *Türklerin dili*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Bourdieu, P. (1991). *Language and symbolic power*. Massachusetts: Harvard University Press.

- Börekçi, M. (1994). *Atatürk'ün nutkunda söz dizimi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Börekçi, M. (2008). Atatürk'ün Nutuk'unda söz dizimi ve üslup özellikleri. *Journal of International Social Research*, 1(5), 104-125.
- Büyükkantarcıoğlu, N. (2006). *Toplumsal gerçeklik ve dil*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2018). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.
- Caferoğlu, A. (2000). *Türk dili tarihi I-II*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Canbulat, M. (Ed.). (2019). *Türkçe eğitimi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Collins, R. (2016). *Felsefelerin sosyolojisi entelektüel değişimin global teorisi* (Çev. T. Göbekçin). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınları.
- Coşkun, K. (2018). Türk mitolojisi penceresinden Orhun Abidelerine dair değerlendirmeler. *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(20), 17-27.
- Cevizci, A. (2018). *Eğitim felsefesi*. Ankara: Say Yayınları.
- Cunbur, M. (1981). *Atatürk ve millî kültür*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Çaycı, A. (1989, Eylül). Mustafa Kemal'in bilinen en eski nutku hakkında bir belge. 9. *Türk Tarih Kongresi içinde*. Ankara, C. 3, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Çeğin G., Göker E., Arlı A., Taltlıcan Ü. (Ed.). (2016). *Ocak ve zanaat Pierre Bourdieu derlemesi*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çelik, A. U. (2016). Orhun Yazıtlarının sosyal bilgiler öğretim programlarında yer alan değerler çerçevesinde incelenmesi. *Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Akademik Bakış Dergisi*, 55, 47-61.
- Çetin, E. (2009). Orhon Yazıtlarında itaat kavramı. *Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 4(8), 825-837.
- Çevik, M. (2015). *Kutlu dağlar ülkesi Göktürkler*, İstanbul: Kapı Yayınları.
- Çoban, İ. (2013). *Orhun Yazıtlarının dilin dört becerisi açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

- Deniz, K. ve Tarakcı, R. (2019). İkna teknikleri açısından Nutuk. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 29(1), 111-138.
- Demir, M. (2011). *Bir ütopya arayışı Ali Kemal'in Fetret Romanı ve eleştirel söylem çözümlemesi*. XI. Uluslararası Dil–Yazın–Değişbilim Sempozyumu (Gönüllülük ve Hoşgörü) içinde (s.52-63). Sakarya.
- Demir, N. (2014). *Dil, tarih, kültür ve edebiyat araştırmaları I-II* (Haz. Ü., Şen ve Ö., Aydoğdu). Ankara: Edge Akademi Yayınları.
- Demirel, Ö. (Ed.). (2015). *Eğitimde yeni yönelimler*. Ankara: Pagem Akademi Yayınları.
- Dimitriadis, V. (2016). *Bir evin hikâyesi Selânik'teki Mustafa Kemal Atatürk'ün evi ve ailesi hakkında Türkçe ve Yunanca belgeler*. (Çev. G. Aksoy-Aivali). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Divitçioğlu, S. (2000). *Kök Türkler, kut, küç, ülüg*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Deniz, K. (2019). Dil becerileri: Dinleme, konuşma, yazma. Canbulat, M. (Ed.). *Türkçe Eğitimi içinde* (s.67-95). Ankara: Nobel Akademik Yayınları.
- Direkci, B. (2019). *Değerler Eğitimi Bağlamında Hızır Bin Yakub'un Cevâhirü'l-Me'ânî Adlı Eserinin İncelenmesi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S. 45, s. 179-192.
- Direkci, B., Akbulut, S. ve Şimşek, B. (2020). Türkçe eğitimi alanında yapılan değerler eğitimi tezlerinin incelenmesi. *Journal of World of Turks*, 12(2), 117-140.
- Doğan, B. (2020). *Nutuk'ta geçen bazı konuların 8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programında yer alan kazanımlara ve ders kitaplarına göre incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Eker, S. (2006). *Çağdaş Türk dili*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Ellul, J. (200). *Sözün düşüşü* (Çev. H. Arslan). İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Er Aydemir, N. ve Direkci, B. (2021). Türkçe Eğitiminde millî dil politikası ve temel dil becerileri kaynağı olarak Orhon nutukları. *Journal of World Turks*, 13(2), s. 69-96
- Ercilasun, A. B. (1981). Atatürk ve dil. *Türk Kültürü*, 6, s.223-234.

- Ercilasun, A. B. (2001). Dil ve edebiyat açısından Göktürk Anıtları. *Göktürk Devletinin 1450. Kuruluş Yıldönümü Sempozyum Bildirileri içinde* (s.113-121). Ankara: Yeni Avrasya Yayınları.
- Ercilasun, A. B. (2007). *Başlangıçtan 20. yüzyıla Türk dili tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ercilasun, A. B. (2016). *Türk Kağanlığı ve Türk bengu taşları*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Erdoğan, T. (2014). Eothen’de oryantalizm ve Osmanlı dünyası: Eleştirel söylem çözümlemesi. *Erdem*, (66), 87-101.
- Eren, B. (2008). *Nutuk’un kelime serveti ve sadeleştirilmesi üzerine bir araştırma*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Ergin, M. (1995). *Orhun Abideleri*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Ersoylu, H. (1999). *Nutuk üzerine incelemeler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Esin, E. (2001). *Türk kozmolojisine giriş*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Foucault, M. (2006a). *Sonsuza giden dil* (Çev. I. Ergüden), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2006b). *Kelimeler ve şeyler, insan bilimlerinin bir arkeolojisi* (Çev. M. A. Kılıçbay). Ankara: İmge Kitabevi.
- Gibson, M. (2007). *Culture and power a history of cultural studies*. New York: Berg Publishers.
- Giraud, R. (1060). *L’Empire des Turcs Céléstes, les règnes d’Elterich Qapghan et Bilge*, 680-734, Paris.
- Gökalp, Z. (1989). *Türk medeniyeti tarihi*. İstanbul: Toker Yayınları.
- Gökalp, Z. (2014a). *Türk töresi* (Haz. H. İ. Şahin). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Gökalp, Z. (2014b). *Türkleşmek, İslamlaşmak, muasırlaşmak* (Haz. M. Özsarı). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Gökalp, Z. (2014c). *Türkçülüğün esasları* (Haz. Salim Çonoğlu). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Gömeç, S. Y. (2009). *Kök Türk tarihi*, Ankara: Berikan Yayınevi.
- Gömeç, S. Y. (2018). *Türk kültürünün ana hatları*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Gümüş, İ. ve Dağ P. (2016). Türk dikotomi algısının Orhon yazıtlarındaki görünümü, *Sosyal Bilimler Dergisi (Sobider)*, 7, 292-302.

- Gümüş, İ. (2016). Orhon Yazıtlarında erdem üzerine söylem çözümlemesi. *Sosyal Bilimler Dergisi (Sobider)*, 8, 254-264.
- Gümüş, İ. (2018). *Umurü'l-Ümera (metin-dil özellikleri) ve iktidar felsefesi bağlamında söylem çözümlemesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Gümüş, İ. (2019a). Lütü Paşa'nın Asafname'si üzerine iktidarın denetimi bağlamında söylem çözümlemesi. *Karadeniz Araştırmaları, XVI* (62), s. 284-299.
- Gümüş, İ. (2019b). Tarih-İ Ebü'l-Feth'teki iktidar kurgusu üzerine arkeolojik söylem çözümlemesi. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks, 11*(3), 209-224.
- Gümüş, İ. (2020). İktidarın meşrulaştırılmasında mitin işlevinin Orhon yazıtları çerçevesinde değerlendirilmesi. *Tarih Okulu Dergisi (Tod)*, 13(44), 41-61.
- Günay, U. T. (2012). *Türklerin tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Güneş, A. (2021). Eleştirel söylem analizi çerçevesinde metin çözümlemesi: İstiklal Marşı örneği. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 152-168
- Güneş, F. (2009). Türkçe öğretiminde günümüz gelişmeleri ve yapılandırmacı yaklaşım. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(11), s. 1-21.
- Güngör, B. (2016). Söylem analizinin açılımları ve romanda bilgi iktidar ideoloji. *Dede Korkut, 10*, 108-114.
- Gürkan, H. (2013). Atatürk'ün Söylev'i (nutuk) üzerine bir bibliyografya denemesi. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 13(27), 123-136.
- Güzel, A. (Ed.). (2017). *Başlangıçtan günümüze Türkçenin eğitim öğretim tarihi araştırmaları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Harris, R. ve Taylor, T. J. (2002). *Dil bilimi düşününde dönüm noktaları Socrates'ten Saussure'e batı geleneği*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Hengirmen, M. (1999). *Dilbilgisi ve dilbilim terimleri sözlüğü*. Ankara: Engin Yayınevi.
- İnalcık, H. (2000a). *Osmanlı İmparatorluğunun ekonomik ve sosyal tarihi*, Cilt I, İstanbul: Eren Yayınları.
- İnalcık, H. (2000b). Türk tarihinde türe ve yasa geleneği, *Doğu Batı Dergisi*, İstanbul: Doğu Batı Yayınları, 13, 163-185.

- Johanson, L. (2002). *Türk dili haritası üzerine keşifler* (Çev. N. Demir, E. Yılmaz). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Kanlıdere A. ve Kemalolu, İ. (Haz.). (2020). *Ötüken'den Kırım'a Türk Dünyası kültür tarihi*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Karaçizmeli, L. (1990). *Büyük Nutuk'un genel olarak incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kafesoğlu, İ. (1996). *Türk millî kültürü*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Kaplan, M. (1981). *Atatürk devri fikir hayatı 1-2*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kartarı, A. (2016). *Kültür, farklılık ve iletişim*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Keskin, F. (1999). Söylem, arkeoloji ve iktidar. *Doğu Batı Dergisi*, 9, s. 15-23.
- Karaçizmeli, L. (1990). *Büyük Nutuk'un genel olarak incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karahan, L. (2011). *Türk dili üzerine incelemeler*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kardaş, M. N. (2015a). Orhun Abidelerinin Türkçe öğretiminde değer aktarımı bakımından önemi III: Bilge Kağan Abidesi. *Türk & İslam Dünyası Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 55-70.
- Kardaş, M. N. (2015b). Orhun Abidelerinin Türkçe öğretiminde değer aktarımı açısından önemi II: Kül Tigin abidesi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(02).
- Karpuz, H. Ö. (2006). Ana dili bilinci sorunu. Gülsevin, G. ve Erdoğan, B. (Ed.) *Türkçenin Çağdaş Sorunları içinde*. Ankara: Gazi Yayınları.
- Karpuz, H. Ö. ve Aydemir, Ö. K. (2012). Gencine-i Adalet'te iktidar aracı niteliği ile bilgi üzerine söylem çözümlemesi. *Turkish Studies*, 7(4), s. 137-144.
- Keskinkılıç, K. ve Keskinkılıç, S. B. (2007). *Strateji yöntem ve teknikleriyle Türkçe*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Kılıç, F. (2003). Nutuk'un analitik bir incelemesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(5), 132-141.
- Kocaman, A. (Haz.). (2009). *Söylem üzerine*. Ankara: ODTÜ Yayınları.
- Kocatürk, U. (2005). *Atatürk'ün fikir ve düşünceleri*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

- Koç, R. (2016). Göktürk kitabelerindeki dil ve anlatımın günümüz öğretim ilke ve yöntemleri açısından incelenmesi. *Turkish Studies*, 11(3), 1555-1568.
- Komasyon. (1995). *Atatürkçü düşünce el kitabı*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.
- Komasyon. (2005). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Komasyon. (2010). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Komasyon. (2018). *Türkçe dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar)*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Komasyon. (2019). *Türkçe dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar)*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Köklügiller, A. (Der.). (2005). *Nutuk nedir ne değildir*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Kuçuradi, I. (1999). Eğitim diktatörlüğü kavramı ve Atatürk'ün eğitim devrimi. G. E. Kundakçı (Der. ve Haz). *70. Yılında ulusal ve uluslararası boyutlarıyla Atatürk'ün Büyük Nutuk'u ve dönem içinde*. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Basım İşbirliği.
- Kundakçı, G. E. (Der.). (1999) *70. Yılında ulusal ve uluslararası boyutlarıyla Atatürk'ün Büyük Nutuk'u ve dönemi*. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Basım Yayın.
- Kurt, B. (2017). Yazıtlardan günümüze organ adları ve bunların Türkiye Türkçesi ağızlarına yansımaları. *Dede Korkut Dergisi*, 6(12), s. 48-61.
- Kurtkan Bilgiseven, A. (1994). *Sosyal ilimler metodolojisi*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Kutlu, M. (2019). 'Hz. Muhammed: Allah'ın Elçisi' filminin söylem çözümlemesi. *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 287-305.
- Küçükalp, K. (2008). *Batı metafiziğinin dekonstrüksiyonu: Heidegger ve Derrida*. Bursa: Sentez Yayınları.
- Lakoff, G. ve Johnson, M. (2005). *Metaforlar hayat, anlam ve dil* (Çev. G. Y. Demir). İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Ligeti, L. (2000). *Bilinmeyen İç Asya* (Çev. S. Karatay), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Mert, O. ve Bozkırlı, K. Ç. (2015). Orhun Yazıtları'nda boyları bir araya getirme çabaları. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 4(1), 1-15.
- Meriç, C. (2013). *Kültürden irfana*. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Orhan, S., Gedik, M. ve Bulut, M. (2012). Orhun Abideleri ile Gençliğe Hitabe'nin sundukları mesajlar açısından mukayesesi üzerine bir inceleme. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5(8), 907-915
- Orkun, H. N. (1987). *Eski Türk yazıtları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ögel, B. (1982). *Türklerde devlet anlayışı, 13. Yüzyıl sonlarına kadar*. Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Ögel, B. (1988). *Dünden Bugüne Türk kültürünün gelişme çağları*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Ögel, B. (1997). *Türk mitolojisi*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Önelçin, H. A. (1981). *Nutuk'un (Söylev'in) içinden*. İstanbul: Yüce Yayınları.
- Özerdim, S. N. (1981). *Açıklamalı söylev sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Özcan, M. F. (2019). Orhun Yazıtlarındaki atasözü ve deyimlerin günümüzdeki karşılıklarına yönelik inceleme. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (16), 98-105.
- Özlem, D. (2008). *Kültür bilimleri ve kültür felsefesi*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Özönder, S. B. (2002). Eski Türklerde dil ve edebiyat, *Türkler Ansiklopedisi içinde* (Cilt 3, s.864-90). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Öztürk, A. (1996). *Ötüken Türk kitabeleri*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Rifat, M. (2018). *Homo Semioticus ve genel göstergebilim sorunları*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Roux, J. P. (2001). *Orta Asya: Tarih ve uygarlık* (Çeviren: L. Arslan). İstanbul: Kabalıcı Yayınları.
- Saban, A. ve Ersoy, A. (2019). *Eğitimde nitel araştırma desenleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sadoğlu, H. (2010). *Türkiye'de ulusçuluk ve dil politikaları*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- De Saussure, F. (2014). *Genel dilbilim yazıları* (Çev. S. Kılıç). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Sertkaya, O. F. (1995). *Göktürk tarihinin meseleleri*. Ankara: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Sertkaya, O. F. (2001). Eski Türkler okur yazar mıydı? *Göktürk Devletinin 1450. Kuruluş Yıldönümü Sempozyum Bildirileri içinde* (s. 23-37). Ankara: Yeni Avrasya Yayınları.

- Sever, S. (2004). *Türkçe öğretimi ve tam öğrenme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Simmel, G. (2008). *Tarih felsefesinin problemleri* (Çev. G. Aytaç). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Smith, P. (2005). *Kültürel kuram* (Çev. S. Güzelsarı & İ. Gündoğdu). İstanbul: Babil Yayınları.
- Somuncu, S. (2015). Ankara romanına yönelik bir söylem çözümlemesi: Bilgi-iktidar-ideoloji. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (13), 257-279.
- Sözen, E. (1999). *Söylem belirsizlik, mübadele, bilgi/güç ve refleksivite*. İstanbul Paradigma Yayınları.
- Şahin, K. (2021). *Nutuk eserinin Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersindeki (Ortaokul 8. Sınıf) kök değerlerin eğitimi açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Şen, Ü. (Ed.). (2019). *Dil eğitiminin temel kavramları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Şentürk, M. (2021). *Nutuk'ta Birleşik Fiiller*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Iğdır Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Iğdır.
- Şirin, H. (2004). Türkçede yaz- "yazı yazmak" fiili üzerine. *Türk dili*, 634, s. 563-571, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Şirin, H. (2019). *Kül Tigin Yazıtı: Notlar*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Şirin, H. (2020). *Eski Türk yazıtları söz varlığı incelemesi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Şükrü, Ö. ve Batur, Z. (2021). Türklerde hitabet: Orhun yazıtları, Divanu Lugat-it Türk ve nutuk. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 10(2), 413-431.
- Taç, R. (2013). *Kültürel değerlerin savunması*. Prizren: Pena Yayınları.
- Taşagıl, A. (2002). Göktürk Kağanlığı Göktürkler. *Türkler ansiklopedisi içinde* (2. Cilt, s.9-75). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Taşagıl, A. (2014). *Kök Tengri'nin çocukları (Asya bozkırlarında İslam öncesi Türk tarihi)*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Taştekin, A. (2001). *Atatürk'ün söylev ve demeçlerinde söz dizimi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

- Tekin, T. (1995). *Orhon Yazıtları, Kül-Tigin-Bilge Kağan-Tunyukuk*. İstanbul: Simurg Yayınları.
- Tekin, T. (2003). *Orhon Türkçesi grameri*. İstanbul: Sanat Kitabevi.
- Tekin, T. (2006). *Orhon Yazıtları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tezcan, M. (2006). *Eğitim sosyolojisi*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Tezcan, M. (2017). Orhun Yazıtları diplomatik bakımdan hangi gruba girer? *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 6(3), s.1267-1284.
- Tezcan, S. (2001). En eski Türk dili ve dazını. Komisyon, *Bilim, kültür ve öğretim dili olarak Türkçe içinde* (s. 271-324). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Thomsen, V. (1993). *Orhon ve Yenisey Yazıtlarının çözümü, ilk bildiri* (Çev. V. Köken). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Thomsen, V. (2002). *Orhon Yazıtları araştırmaları* (Çev. V. Köken). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Togan, A. Z. V. (1946). *Umumi Türk tarihine giriş*. İstanbul: İsmail Akgün Matbaası.
- Türer, C. (2017). *Ahlâktan felsefeye felsefeden ahlaka*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Türkmen, F. (2013). Kök-Türk Abidelerinde milli kimlik hassasiyeti. *Milli Folklor Dergisi*, 97, 31-38.
- Uçan, A. (2010). *Başöğretmen Atatürk ve cumhuriyet öğretmeni*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- User, H. (2010). *Köktürk ve Ötüken Uygur Kağanlığı yazıtları, söz varlığı incelemesi*. Konya: Kömen Yayınları.
- Uzun, H. (2005). *Atatürk 'ün Nutuk'unun içerik analizi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- Uzun, L. S. (1995). *Orhun Yazıtlarının metindilbilimsel yapısı*. Ankara: Simurg Yayınları.
- Ülken, H. Z. (2016). *Bilgi ve değer* (Haz. G. Ülken). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Vardar, B. (1998). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. İstanbul: ABC Yayınları.
- Veziroğlu, B. B. (2020). *Sosyal bilgiler dersinde Orhun Abidelerinin değer kazanımına etkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ağrı.

- Whorf, B. L. (1956). *Language thought and reality*, Cambridge: Massachusetts Institute of Technology Press.
- Yıldırım, F. (2017). *İrk Bitig ve Orhon yazılı metinlerinin dili*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yıldız, B. (2006). *Nutuk'un fikrî ve edebî açıdan incelenmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yücel, A. S. (1998). Nutuk'ta Atatürk'ün milli şuur ile ilgili görüşleri. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (2), 371-382.

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Adı Soyadı: Nermin ER AYDEMİR

Eğitim Durumu:

Lisans: Ankara Üniversitesi, Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi, Dilbilim Bölümü, 2004.

Yüksek Lisans: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dilbilim/Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi Ana Bilim Dalı, 2007.

Doktora: Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Türkçe Eğitimi Programı, 2022.

Yabancı Dil: İngilizce (KPDS: 81, ÜDS: 80), Almanca.

Bilimsel Faaliyetler:

1. **Er, Nermin. 2005**, Masallardaki Sözcüklerin Kavram Alanlarına Göre Dağılımlarına İlişkin Gözlemler, Dilim Dergisi, Ankara, Mayıs, Yıl:2, S.: 1, s. 28-36
2. **Er, Nermin. 2007**, İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programıyla Kılavuzunun ve Öğrenci Çalışma Kitabının Dilbilimsel Açından Değerlendirilmesi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe Eğitimi ve Dilbilim Ana Bilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
3. **Er Aydemir, Nermin. 2010**, *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programıyla Kılavuzunun ve Öğrenci Çalışma Kitabının Dilbilimsel Açından Değerlendirilmesi*, 3. Uluslararası Türkçenin Eğitimi-Öğretimi Kurultayı, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
4. Aydemir, Özgür Kasım, **Er Aydemir, Nermin. 2010**, *Özne-İktidar Bağlamında Televizyon Reklamlarının Artzamanlı Eleştirel Söylem Çözümlemesi*, 24. Ulusal Dilbilim Kurultayı, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara, s. 81-90.
5. Aydemir, Özgür Kasım, **Er Aydemir, Nermin**, Babacan Tuğba, 2015. *Türk Ninnilerinin Dilbilim ve Dil Felsefesi Temelli Özellikleri*, Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Prof. Dr. Hacı Ömer Karpuz Armağanı, ISSN: 1308-2140, Volume:10/16, Fall 2015, Ankara/Türkiye, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8935>, p.183-192.

6. Direkci, Bekir, **Er Aydemir Nermin**. 2018. *Anaokulu Öğrencilerine Yönelik Şarkıların Toplumdilbilimsel Özellikleri: Denizli Örneği*, 5.International Eurasian Educational Research Congress, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
7. **Er Aydemir Nermin**, Direkci Bekir. 2021, Türkçe Eğitiminde Millî Dil Politikası ve Temel Dil Becerileri Kaynağı Olarak Orhon Nutukları, Journal of World of Turks, www.dieweltdertuuerken.org, DOI: 10.46291/ZfWT/130204, Vol:13, No:2, s.69-86.
8. **Er Aydemir Nermin**. 2021, *Atatürk'ün Nutkunda Türkçenin Eğitiminin Türk Dünyasının Birliğindeki İşlevleri*, V. Uluslararası Türklerin Dünyası Sosyal Bilimler Sempozyumu 05-08 Ağustos 2021, Bakü, Azerbaycan, s.22.
9. **Er Aydemir Nermin**. 2021, *Orhon Nutuklarının Türkçe Eğitimi ve Dil Politikası Özellikleri*, International Conference on Social Science Research (ICONSR-2021) 08-10 September 2021, Budva, Montenegro.
10. **Er Aydemir Nermin**. 2021, *Söylevlerin Türkçe ve Değerler Eğitimi Özellikleri Üzerine Nitel Değerlendirme*, Prof. Dr. H. Ömer Karpuz'a Armağan Türkçeye Saygı, ISBN: 978-625-7675-69-7, Konya: Palet Yayınları, s: 222-234.

İş Deneyimi:

Ankara Üniversitesi TÖMER (Staj) (2003-2004)

Okutman/Öğretim Görevlisi: Pamukkale Üniversitesi, Türk Dili Bölümü (2006-...)

İNTİHAL RAPORU

TÜRK NUTUKLARININ DİL, KÜLTÜR VE EĞİTİM BAĞLAMINDA SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİ

ORJİNALLİK RAPORU

% 17	% 16	% 4	%
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	% 1
2	9lib.net İnternet Kaynağı	% 1
3	acikbilim.yok.gov.tr İnternet Kaynağı	% 1
4	docplayer.biz.tr İnternet Kaynağı	% 1
5	adudspace.adu.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	% 1
6	earsiv.odu.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	% 1
7	www.acarindex.com İnternet Kaynağı	<% 1
8	archive.org İnternet Kaynağı	<% 1
9	dilbilinci.blogspot.com İnternet Kaynağı	<% 1

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezim/Raporum sadece Akdeniz Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

Tezimin/Raporumun 6 ay süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

08.04.2022

Nermin ER AYDEMİR